

På
TVÆRS

af grænsen

Grænseforeningens
årbog 2004

På
TVÆRS af grænsen

På TVÆRS af grænsen

Grænseforeningens
årbog 2004

Grænseforeningens årbog 2004

På TVÆRS af grænsen

Redaktion: Ole Adrian Sørensen

Forsidefoto: Grænseovergangen ved Skomagerhus. Fotograf: Lars Salomonsen

Copyright: Grænseforeningen

Udgiver: Grænseforeningen,

Peder Skrams Gade 5,

Postboks 9074, 1022 København K

Tlf. 33 11 30 63

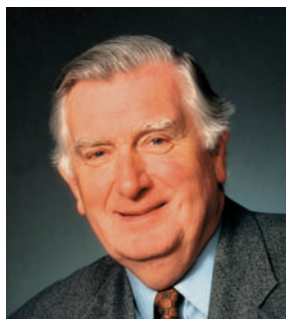
Tryk: Jørn Thomsen Offset A/S, Kolding

ISBN 87-87238-30-6

Grænseforeningens årbøger:

1967: Dansk i Sydslesvig – 1968: Nordisk i Sydslesvig – 1969: Danmarks første storby – 1970: 50 år med Danmark – 1971: Vore frisiske naboer – 1972: Grænselandet og Europa – 1973: Ung ved grænsen – 1974: Dansk hverdag i Sydslesvig – 1975: Europas nationale mindretal – 1976: Kirkekunst i Sydslesvig – 1977: Grænselandets sprog – 1978: Dansk konsolidering – 1979: Dronningen i Sydslesvig – 1980: Politik i Sydslesvig 1945-1979 – 1981: Som vi ser os selv – 1982: Der var engang i Sydslesvig – 1983: C. W. Eckersberg 1783 2/1 1983 – 1984: Gennem Flensborg med Helmut og Povl Leckband – 1985: Herregårde i Sydslesvig – en fælles kulturarv – 1986: Sagn og saga fra Sydslesvig – 1987: Sydslesvigske oldtidminder – 1988: Danske huse i Sydslesvig – 1989: Da det begyndte – de sønderjydske foreningers første år – 1990: Skikke og traditioner i årets løb i Nord- og Sydslesvig – 1991: ...til støtte for danskheden, Grænseforeningen 1920-1990 – 1992: Syv ture i Sydslesvig – 1993: Dansk i en tysk stat 1945-1992 – 1994: Otte tur i Sydslesvig – 1995: Slesvig delt i 75 år – 1996: En snes nyere danske sange fra grænselandet – 1997: Karl Otte Meyer – danske og nordisk forpost i Kiel – 1998: Det sønderjyske kaffebrod – et samspil mellem nationalpolitik og kosttradition – 1999: Nationale Mindretal ude i Europa – 2000: Kongen kommer! Kongebesøg og kongeloyalitet i Sydslesvig – 2001: Kirker i Sydslesvig – 2002: SYDSLESVIGS danske HISTORIE – 2003: Sydslesvigs DANSKE hverdag

Forord

*Torben Rechendorff,
Grænseforeningens formand*

Måske hænder det, at et mangeårigt medlem af Grænseforeningen stiller sig selv og sine omgivelser spørgsmålet:

Gad vidst hvad de nu finder på at stoppe i årbogen i år?

Det interessante er, at vi i virkeligheden ikke bryder hjerneerne med at ”finde på”. Når sandheden skal frem, har vi faktisk årbogsplaner for de næste to-tre år. Mangfoldige emner er ganske rigtigt beskrevet i de mange årbøger, der ligger forud for denne. Men dels er der altid udækkede temaer, og dels dukker der hele tiden nye emner op, der nok kan fortjene at blive vendt i vores årbog.

Man tør svagt antyde, at netop samarbejdet på tværs af grænsen har været inde i en betydelig udvikling gennem især de seneste årtier. Hvad der umiddelbart efter 2. Verdenskrig slet ikke kunne komme på tale, er i dag naturligt. Samarbejdsrelationer, som tidligere var anstrengte eller lidt kunstige, går i dag ubesværet over scenen.

Men der er også kontakter på tværs af grænsen, der har en lang historie bag sig.

Med årbog 2004 har Grænseforeningen ønsket at give en belysning af nogle af de brikker, der til sammen udgør det grænseover-

skridende samarbejde. Vi er helt på det rene med, at andre former for samarbejde kunne fortjene en belysning, – men nu er det altså endt, hvor det er!

Vi kommer vidt omkring: Vi får en fin indføring i tre meget jordnære og konkrete samarbejdsprojekter gennem skildringen af det langvarige og fasttømrede samarbejde omkring de sydslesvigske ferieborn (tænk, det begyndte i 1919 og fungerer på bedste måde i dag), det helt aktuelle udvekslingsprojekt mellem elever fra Helsingør gymnasium og Duborgskolen i Flensborg og et kik indenfor på Mikkelsen kunst- og cricketcenter, hvor Henry Buhl har skabt noget helt enestående.

Amtsborgmester Carl Holst beskriver de første resultater af det formelle samarbejde i Region Sønderjylland-Slesvig, som for få år siden så dagens lys under megen tummel, men hvor det nu viser sig, at det kan føre til konkrete resultater.

To forskere belyser de mere langtrækkende perspektiver i samarbejdet på tværs af grænsen: Direktøren for Institut for Grænseregionsforskning i Aabenraa, Jørgen Kühl, tager sig af nogle af de mange grænseoverskridende temaer, der har været på instituttets dagsorden gennem årene. Både når man fordyber sig i Jørgen Kühls artikel og i afsnittet om grænselandets historiske arbejdsmark – forfattet af Lars N. Henningsen, der er leder Studiesamlingen på Dansk Centralbibliotek i Flensborg -overvældes man nærmest af den enorme forskningsindsats og deraf følgende bogproduktion, der er udgået fra just disse to institutioner gennem årene. Studiesamlingen fejrer i øvrigt i år sit 40-års jubilæum!

Tidligere skoleinspektør Ove Nissen skriver spændende om ”æ Sprochforening”, der så dagens lys så tidligt som i 1880.

Og så har vi lokket formanden for Det tyske mindretal i Danmark, Hans Heinrich Hansen, til at give os sit syn på de grænseoverskridende relationer. Det er vist ikke sket før i en årbog fra Grænseforeningen! Men til dagligdagen i grænselandet hører også den kendsgerning, at der er mindretal på begge sider af grænsen. Mellem de to mindretal og mellem mindretallene og flertalsbefolkningerne – er der i dag et problemfrit samarbejde, – men sådan

har det ikke altid været!

Alt dette betyder imidlertid ikke, at det hele er ved at være ”et fedt”. At det er ved at udvikle sig til sådan et stort dansk-tysk sammensurium.

Danmark har sin historie og sine forudsætninger og Tyskland har sine.

Grænseforeningen er sat her i verden for at være livline til det danske mindretal syd for grænsen. Det har vi ikke tænkt os at løbe fra. Men – som sagt så ofte før – vore landsmænd syd for grænsen er ikke anbragt i et indhegnet reservat. De lever midt i det store tyske samfund, de er, som alle vi andre, en del af det nye Europa. Vi er på en måde hinandens forudsætning.

Det er mit håb, at denne årbog vil give vore læsere nye indblik i grænselandets forhold. En ekstra understregning af, at den historiske dimension er nutidens forudsætning.

Indhold

85 år med sydslesvigske ferie børn	11
<i>Af Per Johannsen og Hanne Midskov</i>	
Helsingør – Flensborg	29
<i>Af Marianne Steen Larsen</i>	
Cricket – er der en grænse?	41
<i>Af Ole Adrian Sørensen</i>	
Grænseoverskridende samarbejde i udvikling	47
<i>Af Carl Holst</i>	
Forskning i grænseoverskridende problemstillinger	59
<i>Af Jørgen Kühl</i>	
Grænselandets historiske arbejdsmark	79
<i>Af Lars N. Henningsen</i>	
Sprogforeningen	97
<i>Af Ove Nissen</i>	
Det tyske mindretal i Danmark	111
<i>Af Hans Heinrich Hansen</i>	
Beretning om Grænseforeningens virksomhed	121
1. september 2002 – 31. august 2003	
<i>Af Niels Henriksen</i>	

85 år med Sydslesvigske Feriebørn

*Af Per Johannsen og Hanne Midskov,
næstformand og formand for Sydslesvigske Børns Ferierejser*

I år er det 85. gang, der kommer feriebørn fra de danske skoler i Sydslesvig til danske familier.

Børnene kommer til Danmark med særtog – med en seddel om halsen – således som de også gjorde første gang.

Man kan undre sig over, hvordan en tradition har kunnet bevarer i så mange år og stadig være lige aktuel. Hvert år kommer der 600 børn til Danmark, og hvert år skal der findes ca. 200 nye ferie-hjem. Det viser sig ofte, at når kontakten er skabt gennem Sydslesvigske Børns Ferierejser, så rejser mange børn på eget initiativ, år efter år, tilbage til den samme familie. Og de er altså ikke inkluderet i antallet på de 600 børn. Det er et anseeligt tal og et sikkert tegn på, at der er mange familier nord og syd for grænsen, der har en tæt kontakt.

Denne store kulturudveksling bevirker, at de sydslesvigske børn

får et bedre og meget mere nuanceret dansk sprog, en fordel de drager nytte af i deres skoler i Sydslesvig.

Arbejdet med disse feriebørn kan kun lade sig gøre ved hjælp af en stor frivillig indsats. Mange mennesker i Danmark og på feriekontoret i Flensborg er engageret i arbejdet med at finde de rigtige feriebørn til de rigtige ferieværter.

Det første år med feriebørn

Året var 1919.

1. Verdenskrig var endt og alle danskernes tanker gik mod det gamle danske land, syd for Kongeåen. Danskerne hørte om den store nød i det sønderjyske og mange ønskede at hjælpe. Dette stærke ønske førte til et samarbejde mellem Komiteen for Sønderjyske børns Landophold (ved oberstinde Julie Ramsing, grosserer V. Aage Møller, København og grosserer Niels Uldall, Flensborg) og De danske Menighedsplejer (ved Alfred Th. Jørgensen).

Formålet var at finde ferieværter i Danmark til de mange nødlidende børn. På det tidspunkt kunne det ikke nytte at sende penge til Sønderjylland og afhjælpe nøden dér – der var simpelthen intet at købe for pengene.

Der var rift om børnene; Således havde en godsejer ”bestilt” 30 børn. Familierne havde fået at vide, at børnene kom, som de stod og gik. Godsejeren modtog den besked ved at erklære, at børnene såmænd måtte komme splitter nøgne! Han skulle nok have klæder parat.

De børn der kom, var underernærede, hvilket vel at mærke ikke var det samme, som at de var syge. De danske myndigheder krævede en lægeerklæring fra alle børn. Det vil sige at børn med smitsomme sygdomme ikke fik tilbudet om en ferie i Danmark.

Værtsfamilierne vidste, at det var meget svage, trætte, blege og afkræftede børn, de ville modtage. Derfor måtte børnene ikke udsættes for anstrengelser. Værten skulle således sørge for, at børnene kom tidligt i seng og fik hvile midt på dagen. Børnene måtte under ingen omstændigheder deltage i fysisk arbejde.

Instruksen var: ”Giv ikke børnene for meget kød og mælk, og lad grøntsager og brød være deres vigtigste føde. De må hellere lide af sult de første dage, end at være overmætte.”

Ikke alle ferieophold forløb lige vellykket. Alfred Jørgensen skrev 2. juni 1919 til Niels Uldall: ”Drengen, Karl S. Flensborg, har stukket ild på sin værts gård i Ulstrup. Tre længer brændte. Politiet lader ham slippe, men han må naturligvis rejse hjem. Vi lader ham følge til Vamdrup onsdag den 11. juni, hvor hans pårørende eller andre må tage sig af ham.”

Rejsen til Danmark var ikke let lige efter krigen, hvor de fleste af jernbanerne i Sydslesvig var ødelagte. Dampskibsselskabet ØK havde lovet at stille et skib til rådighed, men på grund af tidspres svigtede ØK.

Statsbanerne trådte heldigvis til og sendte dampskibet ”Ægir”.

Man sejlede børnene ud fra Flensborg og Sønderborg.

Ægir sejlede i pendulfart hele sommeren. Fra de mange forskel-

lige ankomsthavne, hvor Ægir lagde til, gik transporten videre med tog.

For at aktivere børnene under transporten, havde Julie Ramsing og hendes datter Estrid Bendixen gennemhullet rejsehjemmelen med mønstre, som børnene blev bedt om at brodere.

I arbejdet med at få børnene til Danmark havde mange autoriteter gjort, hvad de kunne. Således havde Justitsministeriet givet tilladelse til, at 6.000 børn blev ført over grænsen. Hvert område i landsdelen syd for Kongeåen havde fået en kvote på, hvor mange børn, der måtte sendes af sted. Områderne kunne indbyrdes forhandle om disse kvoter. I udvælgelsen af børn skelnede man ikke til sindelag og nationalitet. Trafikministeriet havde sørget for, at børnene fik fri befordring med Statsbanerne både ud og hjem. Både private jernbaner og dampskibsselskaber hjalp også med transporten og Indenrigsministeriet og Statistisk Departement udleverede ernæringskort til børnene. Adskillige læger landet over havde lovet at tilse børnene, hvis de blev syge.

Det vigtigste var dog, at mange danskere havde åbnet deres hjem

for de sønderjyske børn. Interessen var så stor, at mange familier fik afslag på et barn, da der kun blev givet tilladelse til 6.000 børn.

Efter genforeningen

Genforeningen af Sønderjylland med Danmark kom i 1920 og i 1920 kom også den nuværende grænsedragning. De danske Menighedsplejer trådte ud af samarbejdet og Komiteen for Sønderjyske børns Landophold førte arbejdet videre alene. Senere blev navnet ændret til: "Komiteen for Slesvigske Børns Ferierejser" og fra 1999 "Komiteen for Sydslesvigske Børns ferierejser".

Nu blev ikke alle børn tilbudt et ferieophold i Danmark, selv om de trængte. Dette tilbud fik kun børn fra det danske mindretal i Sydslesvig.

Den 9. august 1929 indbød "Komiteen for Slesvigske Børns Ferierejser" til 10 års jubilæumsfest i Flensborg i Borgerforeningens flotte sal. Interessen var så stor, at man måtte stoppe billetsalget ved middagstid. Det blev en stor festdag. Den kendte forfatter Valdemar Rørdam havde i beundring og taknemlighed tilegnet sangen "Ægir" til Julie Ramsing og grosserer V. Aage Møller.

Efterhånden var der over hele landet opbygget lokalkomiteer. Komitefolkene gik eller cyklede rundt i lokalområdet for at finde værtsfamilier til de mange børn. I dette arbejde spillede P.C. Larsen Grøn (1871-1960) Holbæk og Peder Ledgaard (1904-1980) Ringkøbing i 1930'erne en stor rolle. Larsen Grøn arbejdede i den sydlige del af Sydslesvig, og Ledgaard i selve Slesvig by. Børnene fra disse områder fik ferieophold i henholdsvis Holbæk, Ribe og Ringkøbing.

Et feriebarndom, Hans Werner Hansen (tidl. lærer på Duborgskolen), fortæller om ferierne i Danmark:

"Når man kommer i skole, skal man på sommerferie i Danmark. De to ting hører sammen og i 1936 bliver det så min tur. Dette var også tilfældet i årene 1937, 1938 og 1939, men til min og mange andres skuffelse ikke i 1940. Ingen kom af sted dette år. Det gjorde vi så til gengæld igen fra 1941. Larsen Grøn tog os hver sommer

med på en udflugt til Nykøbing. Og så vandrede vi ud til Kattegat og badede og legede på stranden. Bagefter i skoven ved Grønnehavehus, hvor der var borde og bænke. Her spiste vi vores mellem-madder og fik en sodavand til. Og så legede vi igen, til vi skulle hjem.

Hver sommer fik ende, men næste sommer kommer du igen. Og så tænkte man på det.

– Paradiset varer evigt.”

Den mørke tid

Nazismen rullede hen over Europa fra 1936 og Danmark blev besat nogle år senere.

Arbejdet med at sende børn fra det danske mindretal i Sydslesvig til Danmark blev vanskeliggjort. Men det stoppede ikke – mange danskere åbnede stadigvæk deres hjem, også selv om børnene havde tysk statsborgerskab. Selv under krigen fortsatte rejserne – dog med undtagelse af 1940.

Freden kom, og helt uventet var det nu de engelske besættelsesmyndigheder, der lagde hindringer i vejen. For den engelske militærregering var alle børn på tysk grund tyske børn. Der skulle et meget stort papirarbejde til før pas og visum var i orden. I første omgang blev enhver udrejse nægtet, men alligevel lykkedes det at få 500 børn af sted på en sen sommerferie den 25. august 1945.

I efterkrigsårene steg behovet for feriepladser eksplosivt.

Der var atter stor fattigdom i Sydslesvig, og børnene led under det. Ligesom efter 1. Verdenskrig åbnede de danske hjem sig for det stigende antal børn, der trængte til en ferieplads. De dokumenterede tal viser, at antallet af feriebørn var oppe på ca. 10.000 børn på et år.

I disse år blev den kulturelle betydning af feriebørnsarbejdet diskuteret.

Ikke alle børn i de danske skoler talte lige godt dansk – nogle slet ikke – hvilket var naturligt, da de voksede op under tysk indflydelse. De manglende sprogkunderskab skabte uenighed om kriterierne for udvælgelse af børnene.

Datidens debat viser denne uenighed:

"Børnene er nybegyndere i dansk, men skoledirektør Bernhard Hansen mente at kunne garantere, at til sommerferien 1947 kan alle børn, der i dag går i dansk skole, også tale dansk."

Et andet problem blev debatteret:

"Kommuneskolen i Slesvig har haft en meget vanskelig stilling, idet det ikke har været muligt, at få lov til at hente lærerkræfter nordfra. Trods meget venlig indstilling fra byen og de tyske skoleautoriteter er skolen dog indtil videre ikke tilfredsstillende og man må regne med, at der er tale om tusind børn fra Slesvig, der ikke kan tale dansk. Alligevel må de med: det er ikke forældrenes skyld, at det ikke går hurtigere."

Grænseforeningen og feriebørnene

I 1949 ønskede generalinde Julie Ramsing at finde en afløser til arbejdet med feriebørnene. Hun mente, det var en opgave der naturligt lå i Grænseforeningen.

Julie Ramsing henvendte sig til Grænseforeningen: *"Nu kan jeg ikke mere – Grænseforeningen måtte overtage ansvaret."*

Es wird Ihnen hierdurch mitgeteilt, daß Ihr Kind

am **Donnerstag Morgen, den 8. Mai**, mit dem Schiff um 6 Uhr Reise nach Dänemark antreten muß und hat sich um

Uhr beim Anlegeplatz, Schiffbrücke, einzufinden. — Für Verpflegung auf der Reise wird gesorgt.

Gegen Vorzeigung dieser Karte erhält das Kind am **Mittwoch den 7. Mai, von 9—12 vormittags und 3—6 nachmittags** in der **Kriegsküche Nr. 4** (im Hofe bei Uldall & Möller) seinen Passierschein.

Es empfiehlt sich diese Adresse zu notieren. Es wird ebenso höfl. wie dringend gebeten, das Kind Tage vor der Abreise gründlich zu reinigen und zu baden. Rücksicht auf die Kleidung wird nur erwartet, daß sie heil und sauber sei.

Das Komitee

== Kinder ohne Passierschein können nicht befördert werden. ==

O.M. Olesen (tidligere direktør i Grænseforeningen, (1919-1996)) blev sendt ned til generalinden, en myndig dame, hos hvem man blev tilsagt. O. M. Olesen fortæller:

"Jeg fik et glas portvin. Så sagde hun, at nu havde hun siden 1919 været beskæftiget med feriebornene. Hun forklarede videre for mig hvordan det nu var, og at det åbenbart var lykkedes hende at gennemføre arbejdet med nogle lokalkomiteer. Hun pointerede, at arbejdet var på privat basis og således skulle det køre videre".

Og således blev det!

Grænseforeningen stod fra da af som garant for arbejdet og økonomien. Da O. M. Olesen stoppede i 1992 blev Landskomiteen, bestående af fem repræsentanter fra lokalkomiteerne, feriekontoret i Flensborg og endelig en observatør fra Grænseforeningen dannet. Landskomiteen er således øverste myndighed for feriebornsarbejdet.

Godsbanegården i Flensborg

Alle ferieborn har minder om godsbanegården i Flensborg. Her var

et helt specielt liv på rejsedagene. Den ene dag kørte toget til Jylland og den næste dag til øerne.

Herman Tychsen (1911-1964), fra Feriekontoret i Flensborg råbte navnene på lokalkomiteerne op i mikrofonen. Børnene, der skulle til pågældende komites område, stimlede sammen og fik en seddel om halsen. Herefter stillede de op i lange rækker, hvorpå der blev sunget ”I østen stiger solen op...” inden de med deres rejses ledsagere steg på toget.

Forældrene måtte ikke komme med op på banegården på grund af tolden, men så sandelig også på grund af pladsmangel på perronen. De måtte nøjes med at vinke farvel til børnene bag hegnet til udenlandsperronen. Forældrene måtte dog godt være på perronen, når børnene kom hjem.

Når børnene kom hjem var kufferten ofte væsentligt tungere end ved afrejsen. Oftest var kufferterne fulde af mad og tøj, andre gange var det fornødenheder i levende live. Der fortælles om en dreng, der havde fået en lille gris af sine plejeforældre som uheldigvis slap løs på banegården og den vilde jagt gik for at indfange gaven.

Et andet ferie barn havde fået en levende høne med hjem, og det blev starten til en hel hønsegård, da de ikke kunne nænne at slagte hønen. (Tove Nielsen, Mors).

I 1970'erne og årene efter blev mange kufferter også tunge på udrejsen, da der nu var råd til gaver til ferieværterne.

Herman Tychsen organiserede feriekontoret i Flensborg, næsten som det kendes i dag. Her blev børnene, der havde behov for et ferieophold, tilmeldt. Man prøvede ud fra beskrivelserne af børn og ferieværterne at finde de bedste kombinationer. Der blev ydet et enormt arbejde, da tilmeldingerne nogle år var mellem 3.000 og 10.000 børn.

Efter Herman Tychsens død blev der i 1965 oprettet ”Herman og Petra Tychsens mindefond”. Legatet herfra gives hvert år til en elev, der i alle årene har tilbragt sine sommerferier hos samme familie i Danmark. I 2003 blev legatet givet til Tanja Jansen fra Gustav Johannsen skole. Tanja havde været ferie barn i 11 år hos Jytte og Henrik Pallesen i Hobro og er det stadig.

Der går mange gode historier om Tove Nielsen, lokalkomiteformand fra Mors. Hun blev kendt, da hun ledsagede børnene i sin lotteuniform i årene fra 1953-1968. For at anvende uniformen skulle Tove Nielsen have tilladelse af de engelske og amerikanske ambassader, hvilket hun fik. Uniformen medførte, at børnene nemmere kunne kende hende, hvilket var hensigtsmæssigt, da hendes gruppe af børn var oppe på 100 børn. Det havde også en stor sidegevinst, idet de tyske toldere havde respekt for en dame i uniform med to stjerner. Derfor kunne Tove Niensens børn uhindret smugle alle deres gaver ind i Tyskland uden kontrol!

Herman Tychsen anede engang uråd i forbindelse med et par kanariefugle, der var kommet med transporten. Tove blev spurgt, om hun havde dårlig samvittighed over dette, hvortil hun svarede, at det havde hun ikke, da hun *ingenting* kendte til disse fugle!

Drastisk fald

I 1960'erne var der blevet gode sociale forhold i Sydslesvig, og det var ikke længere børn i social nød, der blev tilmeldt som ferie børn. For mange familier var det blevet en tradition, at når man var elev i

den danske skole, kom man også på ferie i Danmark, ligesom forældre og bedsteforældre havde været det. Den danske identitet blev på denne måde styrket ved udelukkende at være omgivet af danskere, hvor både kulturen og sproget var dansk. Eleverne fik på denne måde – udover bedre sproglig formåen – også dansk kultur med hjem.

Ferieværternes imødekommenhed er også et udtryk for danskerens solidaritet med det danske mindretal.

I årene 1970-80 skete der et drastisk fald i antallet af ferie børn til det niveau, det er på i dag – nemlig omkring 600 børn. Det reelle tal er dog som nævnt langt større, da mange elever selv rejser frem og tilbage til deres ferieværter.

Dog er det blevet sværere at skaffe feriehjem på grund af det ændrede familiemønster i Danmark, hvor begge forældre er udearbejdende.

Lokalkomiteerne over hele landet iværksætter hvert år en kæmpemæssig indsats for at udbrede kendskabet til glæden ved at have ferie børn fra Sydslesvig. De gode tætte relationer et ferie barn kan give ses ofte ved, at familier igennem generationer har haft ferie børn fra den samme familie.

Men hvad får sydslesvigske forældre til at sende deres børn til plejefamilier i Danmark?

Majbrit Molter fortæller, at hendes baggrund for at sende sine børn på ferie i Danmark er, at de lever i et mindretalsområde. Hun har tre børn, deres indbyrdes sprog er tysk og det danske bruges kun i skolen:

"Vi havde, at de fik set lidt af omgivelserne, kulturen og hverdagslivet. Det vigtigste var dog det danske sprog – at ordforrådet blev større og at udtalen blev bedre.

Det er jo ikke bare sådan, at man sender sine børn af sted. Der er mange samtaler med børnene inden.

Man er bekymret for, hvor de skal hen. Der er jo mange spørgsmål man stiller sig omkring opholdet. Hvem er ferieværterne? Har de børn? Er de unge? Får børnene hjemve? Hvordan klarer de sig osv. osv..

Vi har nu gjort mange erfaringer. Den ældste fik ferieførældre i

Fredericia, da hun var seks år, og der har hun været i mange år. Kontakten holder stadigvæk. Hun kom hjem med en masse oplevelser. Sproget var blevet bedre. Hun talte næsten kun dansk herhjemme i den første uge. Sådant har det været i alle årene.

De andre to kom af sted på samme plads i Nakskov, da de var seks og otte år. Her måtte de kun tale dansk – også indbyrdes, når ferieførældrene var til stede. Da de kom hjem talte de et pænt dansk. Det gav utroligt meget i skolen. Forståelsen var blevet bedre og udtalen var i orden.

Når vi har hentet dem på banegården, har vi oplevet nogle utroligt lykkelige ansigter. Den oplevelse, de har haft, er der ingen andre end ferieførældrene, der kan give. Det sproglige på det niveau, er noget vi ikke selv kan give dem med på vejen. Der bliver stadigvæk talt om ferieførældrene, selvom de ikke har set hinanden siden. De glæder sig i hvert faldt til at få ferieførældre igen i år, hvis det kan lade sig gøre.

Tak til Jer ferieførældre, at I giver børnene mulighed for at lære Danmark og Jer at kende.”

Starten som ferieværter

Herluf og Jytte Paulsen, Mørke beretter:

Det hele startede med, at vi en mandag formiddag hørte radioudsendelsen ”Det åbne marked”, hvor man kan søge eller efterlyse alt og alle. En dame fra Silkeborg efterlyste ferieværter til børn fra Sydslesvig. Vi så på hinanden og talte lidt om den pige Lisbeth, som min mands bedsteforældre sidst 1940’erne og i starten af 50’erne havde haft som ferie pige fra Sydslesvig. Vi havde overtaget slægtsgården i år 2000, og var blevet pensionister, så vi syntes, at vi havde tid og lyst til at få et par piger på besøg. Og det blev til en uforglemmelig oplevelse.

Den 27. juni 2002 ankom Denise og Jennifer til Randers bane-gård sammen med mange andre børn og ledere. Det var meget spændende for os. Tænk hvis de syntes vi var for gamle eller ikke kunne trives hos os.

Pludselig stod de der – to små piger på otte år De havde nok været lige så spændte som vi. Vi fik hilst på hinanden, og så gik turen hjem til Mørke. Resten af dagen gik med at pakke ud og se hinanden lidt an. Heldigvis gik det hurtigt med at finde ud af, at vores kemi passede godt sammen. Det hjalp selvfølgelig også, at vi havde dyr på gården. Det bedste var nok syv små dværgkaninunger, som nød at blive kælet med, en travhest, hendes føl og to ponyer, som også var meget børnevenlige. Desuden to katte, så der var nok at nusse med hver dag, både ude og inde.

Vi deltog også i udflugter arrangeret af Lokalkomiteen og Grænseforeningen Randerskredsen for alle feriebørn og værter. Vi havde en uforglemmelig dag på Naturcentret Randersfjord, en oplevelse vi sent vil glemme, med alle tænkelige aktiviteter for børn og voksne.

Så en dag var ferien gået og pigerne skulle hjem igen. Fire skønne uger var forbi. Det var svært at sige farvel, tankerne kørte, mon vi ser dem igen? Heldigvis ringede de, da de var kommet hjem. Siden er det blevet til mange samtaler og breve. I efterårsferien havde vi en herlig uge, hvor Jennifer's forældre kørte pigerne herop, og bagefter fik vi en tur til Flensborg, da de skulle køres

hjem. Nu glæder vi os bare til sommerferien, hvor de har lovet at komme igen.

Jo, det at have feriebørn er en pragtfuld oplevelse, vi ikke vil være foruden.

Sydslesvigsk feriebar i Danmark

Anke Spoorendonk, Gruppeformand for SSW og medlem af Landdagen i Kiel, fortæller:

Første gang jeg kom af sted som ”sydslesvigsk feriebar” var i sommeren 1953 – et par måneder før jeg fyldte seks år. Mine forældre var året før startet som pedelpar på Gottorp-Skolen i Slesvig og havde lært en dansk håndværker fra koldingegnen at kende. Han foreslog, at jeg kom op til ham og hans familie på sommerferie. Han havde en datter på min egen alder, og det afgjorde sagen.

Mit første ferieophold kan jeg ikke huske meget af. Jeg husker rejsen og ikke mindst, at jeg lod min kuffert stå på Flensborg bane-gård, fordi jeg var blevet træt af at bære den. – Og jeg husker, at jeg den første aften græd mig i søvn, fordi jeg havde hjemve, resten for-taber sig i mere eller mindre tagede erindringsglimt.

Så vidt jeg husker, tilbragte jeg ikke mere end én ferie hos fami-lien i Kolding; Året efter var jeg på en bondegård i Hinderup. Men fra jeg var syv år tilbragte jeg mine sommerferier hos en gartnerfa-milie i Skæring ved Aarhus. Dem kom jeg hos i hele min skoletid og så længe de levede.

Set i bakspejlet har jeg en stærk oplevelse af, hvor meget den arlige ferierejse til Danmark fyldte i vores – bør-nenes – bevidsthed. Den forestående rejse optog os i månedsvis, uanset om vi var sikre på at blive

Anke Spoorendonk er ikke i tvivl om, at ferieopholdene i Danmark har præget hendes holdninger for livet.

Foto: Lars Salomonsen

inviteret af vore "gamle" plejeforældre, eller vi skulle et nyt sted hen. Selve rejsedagen var dog altid noget særligt:

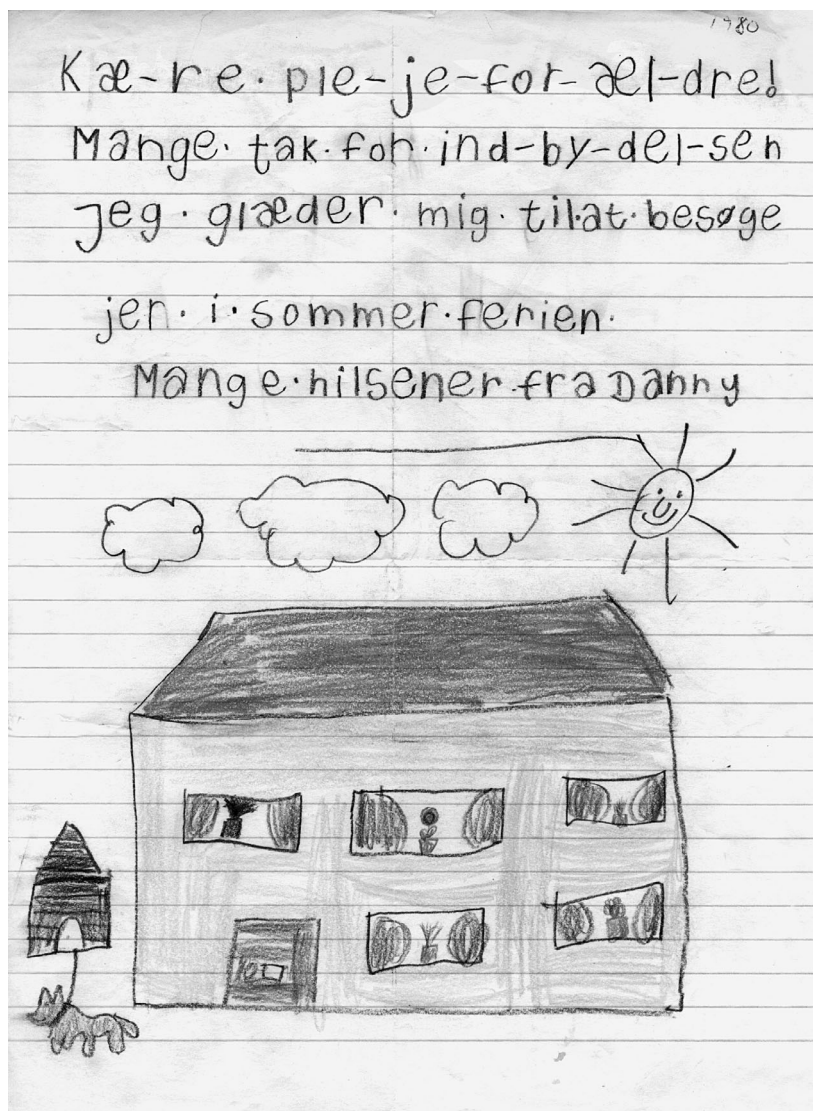
Vi startede med bus fra Gottorp-Skolen ved tre-tiden om morgenen, hvilket betød at børnene fra landet måtte overnatte i skolens gymnastiksal. Turen til Flensborg varede som regel et par timer, da der skulle samles børn op flere steder, og alle skulle tælles mange gange. – I parentes bemærket troede jeg i mange år at Århus, hvor jeg skulle af, nærmest lå på højde med Skagen. Og stor var min undren da det gik op for mig at man med toget kunne klare turen Slesvig-Århus på under fire timer.

I Flensborg gik tiden i første omgang med at vente. Nogle begyndte at spise af madpakken, andre legede lidt eller fjollede rundt, men alle havde sommerfugle i maven. Endelig blev der så givet besked om at stille op: fem-seks i hver række – i hvert fald fyldte vi hele banegårdspladsen. Derefter formanede ferietransportens leder os – om opførsel og om at tale dansk – hvorpå vi sang morgensang og fandt vore pladser i det lange ferietog. Vi sang "Den signede dag", første og sidste vers: "Så rejse vi til vort fædreland, dér ligger ej dag i dvale, dér stander en borg så prud og grand med gammen i gyldne sale" – og vi rejste jo også til "vort fædreland".

Da vi fire uger senere mødtes igen, snakkede vi alle former for jysk, mens dem der kom med andre ferietog snakkede fynsk eller sjællandsk. I skolen oplevede vi, at rejserne gav os et udsyn som kun de færreste af os ellers havde mulighed for at få. Vi mærkede det, når vi fik lov til at snakke om vore oplevelser i undervisningen, og når læsebogen fortalte noget vi kunne nikke genkendende til fra opholdet hos vore plejeforældre.

Tænker jeg tilbage på mine sommerferier hos Karen og Olav Pedersen i Skæring, er jeg ikke i tvivl, om at de har præget mit syn på, hvad der er dansk. Jeg lærte en hverdag at kende som var helt anderledes, end den jeg kom fra, og jeg oplevede en måde at være sammen på, der var aldeles ny for mig: Familiefesterne med de mange sange, udflugterne med frokosten i det grønne eller livet i forsamlingshuset. Med til billedet hører også, at mine plejeforældre var højskolefolk og at de politisk set var radikale – selvom Karen kom i

sognerådet på en tværpolitisk liste. Men mest af alt repræsenterede de et frisind og en åbenhed det gjorde godt at mærke. Og med til billedet hører, at jeg som sydslesvigsk feriebarndom ikke blot fik et par plejeforældre foræret, men en hel familie – ikke mindst en plejesøster på

min egen alder. At det var godt for mig som enebarn, kan der ikke herske tvivl om.

Set i en anden sammenhæng oplevede jeg i min tid i Skæring også hvorledes lokalsamfundet forandrede sig: Grenøvejen blev stadig mere trafikeret, købmanden måtte lukke, og til sidst blev Skæring en del af Aarhus kommune – gartneriet blev til byzone, jorden blev solgt og Karen og Olav flyttede ind i et parcelhus i et nyt boligområde. På det tidspunkt var jeg dog holdt op med at komme hos dem som ”sydslesvigsk feriebarn”. Jeg var begyndt at læse på Københavns Universitet og ”kiggede indenfor” – til gengæld så jeg langt mere til min plejesøster, som også var flyttet til København.”

Fremtiden og feriebørn

Gennem de 85 år feriebørnene er kommet til Danmark har man ca. hvert 10. år stillet spørgsmålet:

Hvor længe kan dette blive ved?

Svaret må være:

”Det bliver ved så længe sydslesvigske børn vil af sted og så længe deres forældre vil sende dem af sted – lige så længe vil lokal-komiteerne i Danmark finde danske ferieværter.”

Kilder:

Menighedsrådsbladet ”Stefanus” 14. årgang nr.4, 5, 6, 11. Udgivet af De Danske Menighedsplejer.

Af Menighedsplejens historie i Danmark. Festskrift i anledning af 25 års jubilæum. Af Th. Jørgensen

Arkivalier i form af dokumenter, breve, telegrammer, passersedler, rejselister, regnskab m.m. gemt på DCB i Flensborg, Slesvigske samling.

Avisartikler, Flensborg Avis 1919 til 1929 samt 17/6 1999.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig, årbøger.

Sydslesvig i dag fra 1945 til 1955, opsamlingsårbog.

Liv og Virke, 13 årgang.

Barn og ung i Sydslesvig (15, 1)

Interview optaget på bånd med O.M. Olesen, Claudius Christiansen, Thyra Pedersen,

Interview med Tove Nielsen, scrapbog fra Tove Nielsen.

Helsingør – Flensborg

– et grænseoverskridende projekt mellem Helsingør Gymnasium og Duborgskolen

Af Marianne Steen Larsen, Helsingør Gymnasium

For snart længe siden, nærmere betegnet efteråret 1999 og foråret 2000 opstod der ideer på Helsingør Gymnasium gående ud på at forsøge at arbejde på tværs af fagene historie, tysk og geografi samt på tværs af grænsen mellem Danmark og Tyskland. Vi valgte at kalde vores projekt *Ung møder ung – kultur møder kultur – Helsingør møder Flensborg*.

Projektet var et pilotprojekt, og vi var selvfølgelig spændte på, om det overhovedet kunne lade sig gøre at realisere vores ideer; men her fik vi en helt fantastisk hjælp og støtte fra Det Kongelige Danske Generalkonsulat samt Grænseforeningen – uden hvis hjælp det ikke havde kunnet lade sig gøre, hvilket vi har været og stadig er meget glade for, da projektet rent faktisk blev en meget positiv oplevelse for både lærere og elever.

Allerede inden den pågældende 2.g, der skulle være med i pro-

jektet, begyndte på Helsingør Gymnasium, havde skolen informeret de kommende elever om det tværfaglige projekt primært mellem fagene tysk, historie og geografi. Andre af klassens fag blev også inviteret til at deltage i og bakke op om projektet i det omfang, som det enkelte fag havde lyst til og mulighed for det. Det skete også, idet vi overordnet valgte at kalde projektet: *Europa i centrum*, hvilket jo

åbnede mange muligheder. Klassens studievejleder blev også knyttet til projektet, og som et væsentligt element indgik der i projektet også en slags erhvervspraktik, hvor eleverne blev ”ansat” på forskellige institutioner. Ud over erhvervs erfaringen opnåede eleverne derved at få et reelt indblik i hverdagen på de pågældende institutioner og arbejdspladser i Flensborg.

I 2001 begyndte arbejdet i fagene tysk og historie, mens geografi kom til i 2002, da faget først læses i

2.g, men allerede inden havde der bl.a. i tysk været sat fokus på marsklandet og digerne, således at geografi kunne tage tråden op og arbejde videre med bl.a. dette tema. Grænseområdets naturgeografi og kulturgeografiske karakteristika blev et væsentligt tema i klassens geografiundervisning, og områdets geomorfologiske dannelser blev ved ekskursioner gjort meget konkret for eleverne, ligesom eleverne via deres erhvervsarbejde fik indblik i områdets erhvervsstruktur og økonomiske udvikling.

Under opholdet i Flensborg fik vi i Handelskammeret et glimrende foredrag, der netop belyste den socio-økonomiske situation i grænseregionen.

Temaundervisning

I historieundervisningen blev grænse landets historie og identitet belyst på flere måder og efter en mere overordnet gennemgang af temaet *europæisk identitet* indsnævredes synsvinklen, således at der

blev sat fokus på Hertugdømmernes statsretslige og monarkiske tilhørsforhold (det danske kongehus, augustenborgerne, den svenske kongeslægt) samt hertugdømmerne som adgangsvejen til og fra Europa. 1800-tallets nationalisme og romantik og den danske tvetydighed i forhold til tysk politik, økonomi og kultur udgjorde en væsentlig del af undervisningsforløbet, ligesom der blev sat fokus på temaet Tysklands samling under Preussens herredømme, den demokratiske/ forfatningsmæssige kamp i Danmark efter ca. 1830 med stænderforsamlingerne, forfatningen af 1849, 1854 og grundloven af 1866. Sønderjyllands historie 1864 – 1920 blev behandlet, og desuden er Mellemkrigstiden i grænseområdet blevet tematiseret og endelig Flensborgbevægelsen 1945- 48.

Temaet om national identitet har været behandlet med udgangspunkt i bl.a. Uffe Østergaards artikel: ”Hvad er en nation”, hvor han kommer ind på forklaringen på, hvorfor nationalstaterne behandler deres mindretal forskelligt. Eleverne diskuterede spørgsmålet, om man kan sige, at der findes en speciel regional identitet (både tysk og dansk). Spørgsmålet om hvorvidt nationalstaten er under opløsning blev behandlet, ligesom Region Nord- diskussionen blev gennemgået.

I tysk blev Schleswig – Holstein behandlet som et centralt tema i Landeskunde-sammenhæng, og efter overordnet at have gennemgået forbundslandet koncentreredes feltet til primært at fokusere på Sydslesvig og grænseområdet.

Ved elevernes beskæftigelse med dels at lære regionen at kende dels med at lære disse specielle forhold for et grænseområde at kende, fik eleverne ganske enkelt et dybere kendskab til grænseområdet og blev i stand til at reflektere over, hvad det vil sige at være dansk og hvad det vil sige at være dansk i et grænseområde. Eleverne havde læst flere tyske tekster, der berørte dette tema på tysk, bl.a. en beretning af Dorothea Jess: Mutti, warum bin ich Däne?, en personlig beretning om et liv mellem to kulturer i grænselandet. I denne sammenhæng spillede elevernes erhvervsarbejde i Flensborg også en stor rolle. Et er at læse om tingene i Helsingør, noget ganske andet er at opleve det på egen krop – opleve at folk

var danske selv om de f. eks kunne finde på at tale tysk indbyrdes. I det hele taget optog diskussionen om, hvad der egentlig konstituerer vores tilhørsforhold til et land eleverne meget. For os, der bor i Danmark, er det mere eller mindre en selvfølge, at sprog og mentalitet er tæt forbundne, men vores oplevelse i grænselandet var, at man udmærket kunne tale tysk faktisk som det, der faldt en mest naturligt og alligevel føle sig mest tilknyttet den danske mentalitet, men det er måske i virkeligheden det, der bl.a. er karakteristisk for sydslesvigere?

Den samme oplevelse havde vi, da vi fik besøg i Helsingør af eleverne fra Duborgskolen. De kommunikerede på dansk med os, mens de indbyrdes diskuterede på tysk, alt imens de skrev på deres danskogave.

En oplevelse

Arbejdet med Slesvig kom i tysk til at strække sig over lang tid, ca. et år, hvor eleverne som optakt til deres yderligere beskæftigelse havde udarbejdet brochurer over de steder, som vi skulle besøge. De udarbejdede foldere, hvor kravet var, at der skulle indgå billeder og tekst samt at formatet skulle være handy, og deres kompetencer i IT blev derved kombineret med faglige kompetencer i tysk.

Skolesystemerne blev behandlet ved en sammenligning af det traditionelle tyske og det danske, men det interessante var selvfølgelig at få indblik i det system, som findes på Duborgskolen, hvor tilsyneladende inspiration fra det tyske og det danske system går op i en højere enhed.

Kulturelt blev Sydslesvig behandlet ved læsning af bl.a. Theodor Storm. Eleverne læste uddrag af "Der Schimmelreiter" samt udvalgte digte af samme forfatter.

I samarbejde med historie læste vi desuden i tysk et meget kortfattet rids af landets historie, da det for mig som tysklærer også var meget magtpålgende, at eleverne skulle oparbejde et gloseforråd, som satte dem i stand til at kunne kommunikere på tysk om emnet. Chemnitzs Schleswig- Holstein Lied blev også behandlet, ligesom

vi fra nettet kunne downloade mange interessante artikler, bl. a om Die dänische Bewegung ligesom diverse symboler blev gennemgået – eksempelvis de forskellige udgaver af våbenskjoldet.

Som tysklærer var det desuden vigtigt at prøve at give eleverne et indtryk af landet og dets natur og stemninger. Maleren Emil Nolde indgik i pensum ved, at klassen bl.a. læste uddrag af Siegfried Lenz: Deutschstunde. Ved at besøge marsklandet samt Noldemuseet blev den mere teoretiske undervisning koblet med egne erfaringer, og det frembragte bl.a. reaktioner som, og jeg citerer: *"Det er altså rigtigt nok, at landskabet i vest er så præget af digerne, samt at stemningen er som beskrevet i Storms digt: Die Stadt."*

At opleve elevernes spontane reaktion var en særdeles positiv oplevelse, som fik mig til at tænke på følgende formulering:

Lær mig noget, og jeg vil prøve at huske det, giv mig en oplevelse, og jeg vil aldrig glemme det.

En ting står efter vores ophold i Flensborg helt klart: der er ingen af eleverne fra 2.a, der nogensinde vil glemme denne tur.

Planen for ugerne så ud som følger: 2a's ophold i Flensborg d. 28.9 – 11.10.02

Aktiviteter	Lørdag d. 28/9	Søndag d. 29/9	Mandag d. 30/9	Tirsdag d. 1/10	Onsdag d. 2/10	Torsdag d. 3/10	Fredag d. 4/10
Formiddag	Afgang Helsingør ca. 10.00	Cykeltur til Kobbermølle Sammen med 1g fra Duborg Skolen	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	kl. 10.00. Foredrag om regionen i Handels- und Industriekammer ved Ulrich Spitzer	08.30 Bustur mod vest Friesland Geografi Historie Tysk	Geografi Historie Tysk Opsamling fra torsdag, rapport- skrivning
Eftermiddag	Ankomst Padborg Cykeltur til Flensborg	Ophold på Kobbermølle Sammen med 1g fra Duborg Skolen På cykel til Vandrehjemmet i Flensborg	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	13.00 møde elever fra Augusta Viktoria Gymnasiet, hvor alle tre klasser skal lave en eller anden form for sport sammen	Nolde Museet Hauke Haien Kog, Hamburg Hallig, Husum Eiderstamm- werk, Frederiksstad	fri
Aften	Møde med elever fra Duborg Skolen	Flensborg Vandrehjem	Byvandring/ cykeltur	studietime	studietime		
Lærere	ML, FJ	ML	ML	ML	ML, HØ, FJ	ML, HØ, FJ	ML, HØ, FJ

Aktiviteter	Lørdag d. 5/10	Søndag d. 6/10	Mandag d. 7/10	Tirsdag d. 8/10	Onsdag d. 9/10	Torsdag d. 10/10	Fredag d. 11/10	Lørdag d. 12/10
	Kl. 08.30 Bustur mod Nord/Øst/syd Geografi Historie Tysk	Opsamling Rapportskrivning	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	08.00 Bus til Kiel Land- dagen 09.30 informa- tion om land- dagen v. Landdags-fvlt 10.00 land- dagsmødet, kl. 11.15-11.45 spørgsmål til politikkerne.	På cykel til Padborg Transport af bagage til Padborg Afgang fra Padborg til Helsingør
Eftermiddag	Dybbøl, Slesvig, Hedeby Dannevirke, Gottorp, Rendsborg	Opsamling Rapport- skrivning	Arbejde i institutioner 16.00 Mod- tagelse på Det danske general- konsulat i Flensborg	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	Arbejde i institutioner	kl. 11.45-12.30 Anke Spoorendonk eller en anden SSW- politiker Afslutning Sammen- pakning	Ankomst Helsingør
Aften			studietime	studietime	studietime	studietime		
Lærere	ML, HØ, FJ	ML, FJ	ML, FJ	FJ	FJ	FJ	FJ	FJ

Under opholdet i Flensborg boede vi på vandrehjemmet. Oprindeligt var det planen, at eleverne skulle have været privat indkvarteret i nogle dage hos eleverne fra Duborgskolen, men af diverse praktiske årsager kunne dette desværre ikke realiseres, men den kendsgerning at vi boede samlet på vandrehjemmet åbnede andre muligheder.

Som man kan se af skemaet, arbejdede vi med det, vi valgte at kalde studietime, og her blev der ikke kun arbejdet med fagene historie, geografi og tysk, men også med f.eks. fransk og engelsk, idet vi havde medbragt computere, således at eleverne kunne skrive deres engelske/franske stile og sende dem fra Duborgskolen via e-mail hjem til deres engelsk/fransklærer. At opleve elevernes engagement i disse studietimer var for os lærere en sand fornøjelse. Der blev i den grad gået seriøst til arbejdet, og for nogle elever var det helt klart en ny oplevelse, at de kunne nå så mange lektier i forbindelse med en koncentreret indsats inden for så relativt kort tid.

Blev godt modtaget

I forbindelse med opholdet i Flensborg var eleverne i perioden ansat i forskellige institutioner. De institutioner, der beredvilligt havde stillet sig til rådighed var: Berthe Wulff Børnehave, Ingridhjemmet, Jørgensby Børnehave, Dansk Alderdomshjem, Union Bank, Flensborg Avis, Harrislev fritidshjem, Mariegades fritidshjem, ADS- Haus, Dansk Centralbibliotek, Sortevejens Fritidshjem, Offener Kanal TV Flensburg, Dansk fritidshjem Lyksborggade.

I forbindelse med deres ansættelser havde klassens studievejleder udarbejdet et spørgeskema, således at eleverne havde nogle konkrete ting, de skulle undersøge. De skulle i deres senere beskrivelse af arbejdspladsen lade besvarelse af disse spørgsmål indgå. Elevernes evalueringer af deres ophold på de forskellige institutioner viser meget klart, at de overalt er blevet særdeles godt modtaget, og at alle har forsøgt at integrere dem i den daglige arbejdsgang på en overordentlig fin måde. De følte, at de via arbejdspladsen

lærte en masse samt fik indblik i livet i grænseområdet. Af de analyser og beskrivelser af arbejdspladserne samt af deres dagbøger, som de under opholdet fik udarbejdet, fremgår der mange iagttagelser.

De to elever, der skulle arbejde på Centralbiblioteket, fik den mulighed at skulle køre med bogbussen – det var bestemt et fænomen, som de ikke kendte til, og den måde, som bogbussen blev modtaget på af de folk, som den besøgte, har gjort et stort indtryk på vores elever, som blev inviteret med inden for hos de forskellige familier og budt på kaffe og såmænd også mad.

Ikke kun det danske mindretals institutioner, men også en tysk organisation var så venlig også at modtage nogle danske elever. Det viste sig at være en ganske stor udfordring rent sprogligt, da de ikke helt havde været klar over, hvordan taletempoet er, når sproget tales i naturlige omgivelser.

Selv om vi boede på vandrehjemmet lidt uden for byen, følte vi os dejlig frit stillede, da vi havde medbragt cykler. En forælder til

en af vores elever havde tilbudt at transportere cyklerne ned til Padborg. Her stod vi af toget, og vi fik vores cykler læsset af bilen, mens vores bagage herefter blev læsset på og kørt til vandrehjemmet. Vi cyklede herefter i retning af Flensborg. Det var en herlig tur, og det at vi kunne disponere over cykler gav os i det hele taget en enestående mulighed for ikke blot at lære byen Flensborg med dens kuperede (!) terræn godt at kende, men også at stifte bekendtskab med Flensborg nærområde.

Der VAR danskere i Sydslesvig!

Efter opholdet i Flensborg bad vi eleverne udfylde et evaluerings-skema og resultatet viser, at der har været en meget stor tilfredshed med projektet. En af vores elever skriver:

"Før selve turen havde vi i klassen lavet en masse forberedende arbejde, og den viden vi fik, var selvfølgelig meget med til at gøre forståelsen bedre af forholdene i Slesvig/Holsten. Det forholdt sig dog, som oftest, sådan at tingene ikke var, som man havde forestillet sig. En ting er at læse og lære om pågældende emne/område, noget andet er at opleve det og få eksempler. Når jeg nu ser tilbage på

projektet, er jeg virkelig glad for, at jeg fik mulighed for at opleve de dansksindedes forhold, fordi det netop hjalp på forståelsen.

I forarbejdet kunne man være tilbøjelig til at tænke, at det bare var et tysk område med et par danskere, men på turen gik det op for mig, hvor specielt og anderledes det var i dette område. Der fandtes virkelig danskere her, som arbejdede for danskheden og arbejdede for at holde fast i denne. Det havde lærerne også fortalt, men som sagt hjælper oplevelsen gevaldigt på forståelsen.

Jeg blev på en gang imponeret over de dansksindedes arbejde, men jeg blev også stolt over at være dansk. At være dansk er jo ellers ikke noget jeg bruger det meste af min tid til at tænke over, men i Slesvig/Holsten tænker man enormt meget over det, hvis man vel at mærke tilhører det danske mindretal. Jeg arbejdede både i en børnehave og et fritidshjem, og begge steder blev der fortalt, at den danske pædagogik var meget eftertragtet og velset. Dette blev jeg smigret og stolt over. Det var også helt fantastisk så godt vi blev modtaget alle steder. Alle var virkelig venlige, og det kan man ikke takke dem nok for. Alle steder var det behageligt at befinde sig.

Ud over det danske mindretal i området var der også en masse spændende ting og steder at se. At se marsklandet for eksempel var en meget stor oplevelse. Men turene til museer og andre naturområder var også fantastiske. Vi var af sted i ca. to uger, og før turen troede jeg, at vi ville komme til at kede os en gang eller to, men dette var slet ikke tilfældet. Nu vil jeg nærmest mene, at man kunne have brugt længere tid. Det ville endda også have været rart med et lidt mindre stresset skema.”

Totalt sjovt!

Lidt i samme tråd skriver en anden elev:

”.....De næste dage skulle jeg møde på mit arbejde, hvilket jeg var lidt spændt på. For enten kunne det blive et helvede, eller også kunne det blive totalt sjovt. Det har dog heldigvis vist sig at være totalt sjovt, vores midlertidige kontaktperson Volker er virkelig grineren.....Det har også været nogle gode busture, hvor jeg føler,

*at jeg har lært en masse om grænselandet. Altså mener jeg, at ét er at læse om det i en bog og se på nogle gamle landkort, hvor det er foregået. Noget andet er – og det ser jeg virkelig som en luksus, at få lov til at se det hele live og samle indtryk, som jeg selv har set i stedet for at høre om det fra en anden.....Na, men en af de ting, der gjorde mest indtryk på mig, var besøget på Det Kongelige Danske Generalkonsulat. Jeg havde på forhånd glædet mig til besøget, fordi det lød enormt spændende. Og mine forventninger blev helt klart indfriet. Det var et rigtig flot arrangement, som generalkonsulen og hans kone havde stabled på benene. Der var både bol-
ler, kage, cola og champagne. Så var der tjenestepiger og en fra Danmarks Radio, som snakkede med Pede og Sille om vores projekt...*

Men det er også en tur, der bliver sjov at se tilbage på. Så tak for at I lavede projektet, det er jeg glad for at have været med i."

Fremtidsperspektiver

I dette forår (2003, *red.*) fik Helsingør Gymnasium så besøg fra Duborgskolen, og ved den lejlighed diskuterede vi de fremtidige perspektiver for projektet. På Helsingør Gymnasium er vi meget positive over for at fortsætte med skolekontakten til Duborgskolen, og vi blev enige om at undersøge muligheden for at gentage projektet – men med visse justeringer. Det var jo et pilotprojekt, og det er derfor også forventeligt, at vi ved en gentagelse af projektet vil indarbejde de indhøstede erfaringer og bygge videre herpå.

Som det ser ud nu, er de foreløbige planer, at Duborgskolens elever i foråret 2004 kommer på besøg hos elever fra Helsingør Gymnasium. Derved kunne der blive skabt en kontakt mellem eleverne fra Duborgskolen og Helsingør Gymnasium, således at de allerede kendte hinanden inden genbesøget, der skulle finde sted i efteråret 2004 i Flensborg.

Endvidere ville vi mene, at det ville være en god idé at arbejde videre med den oprindelige plan om at indkvartere eleverne privat i noget af tiden under opholdene for derved at skabe en bedre kontakt

Cricket – er der en grænse?

Redigeret af Ole Adrian Sørensen

På Mikkelfberg – få kilometer fra Husum – er der siden 1967 blevet skrevet sports- og mindretalshistorie på en og samme tid. I Grænseforeningens blad, GRÆNSEN, var der i december 2001 en artikel, skrevet af Nicolai Scharling, om cricket og om pædagogen Henry Buhl, der startede hele historien. Her følger et redigeret uddrag af artiklen fra GRÆNSEN efterfulgt af nogle kommentarer fra Søren Nissen, formand for Svanholm Cricket Club og en af de personer der ved mest om dansk cricket:

I 1967 lykkedes det pædagogen Henry Buhl at starte det, der skulle vokse – ikke bare til Sydslesvigs – men også til en af Danmarks mest velrenomerede cricketklubber – Husum Cricket Club.

Hvordan kan en af Danmarks cricketklubber være geografisk placeret i Sydslesvig?

Kan det hænge sammen?

Ja – det hænger sammen.

Som det er set før, kræver det blot en ildsjæl med tilstrækkelig

*Henry Buhl
– ildsjælen fra
Mikkelfberg*

meget frækhed samt fut i en ganske bestemt legemsdel for at stable en succes på benene. Og til at nedbryde grænser!

Og en sådan ildsjæl huserer på Mikkelsenberg.

Henry Buhl er navnet. Og selv om han efterhånden har rundet det trekvarte århundrede er ånden og lidenskaben til spillet stadig lige glødende.

Det mærker journalisten også straks – da han spørger, hvorfor man overhovedet har valgt at satse på et så ukendt spil som cricket. Hvorfor ikke håndbold eller fodbold?

Spørgsmålet besvares med et dybt suk. Et suk, rettet mod spørgsmålet og mod håndbold og fodbold. Og det endda selv om sukkets ophavsmand i sine unge dage var elitemålmand inden for begge sportsgrene.

Det står hurtigt klart, at cricket i Henry Buhls verden er en livsstil, der indeholder tilstrækkelig mange egenskaber til at overflødigsgøre spørgsmål som journalistens.

Cricket er samvær, idræt, fysisk udfoldelse, psykisk krævende, strategisk og – ikke mindst – fremmede for samvær og kammeratskab.

Det lykkes det pædagogen at forklare i løbet af det næste kvarter – så grundigt – at det også siver ind hos en journalist med kerneopdragelse på fodboldbanen.

Med den indstilling og med den pædagogiske baggrund er det ikke mærkeligt, at en døgnbrænder som Henry Buhl har fået en mønsterklub op at stå – en klub, der vækker misundelse helt ind på de mest velplejede københavnske cricketbaner.

Et alternativ

Henry Buhl kom til Sydslesvig fra Kolding i 1958 som det, der dengang hed forsorgspædagog.

Efter at have sat de unge i sving med traditionelle dansk-tyske sportsgrene i et par år, kom han i tanke om sin egen fortid på cricketbanen. Kort tid efter fik de ivrige drenge og piger på fritidshjemmet et bat og gærder som alternativ til fodboldlæderet.

Og med en filosofi – som først senere er blevet ophøjet til reglen på trænerkurser inden for den moderne sportsverden:

Sport skal leges ind og det skal være sjovt for børnene.

De skal udvikle sig på deres egne betingelser.

Det viste sig at være en succes. Også på dette punkt viste Henry Buhl sig at være foregangsmand.

Særstilling

I 1967 førte det til oprettelsen af Husum Cricket Club. Den drivende kraft og idé var, at sydslesvigsk idræt skulle blive en del af dansk sport.

- Vi skulle ikke være udrugningsmaskine for den tyske sport, fortæller idémanden, der sideløbende opfandt indendørscricket med tennisbolde. Et spil der nu spilles over hele Verden. Første kamp fandt sted i Sydslesvig.

Kort efter blev klubben optaget i det danske forbund og cricket har således i dag æren for, at sydslesvigsk idræt har en særstilling i Dansk Idræt Forbunds reglement.

Med status som ligestillet danske statsborgere.

I dag tæller Husum Cricket Club 150 medlemmer.

Det er det lokale mindretal, der bakker op om klubben både på

*På Mikkelsberg
få kilometer fra
Husum er der
siden 1967
blevet skrevet
sports- og
mindretals-
historie på en
og samme tid.*

og udenfor banen. Stort set alle spillerne er af egen avl i modsætning til ligakonkurrenterne i Danmark, hvor spillets fremgang først og fremmest tilskrives indvandring fra lande som eksempelvis Pakistan, hvor cricket er meget populært.

Husum Cricket Club stiller til turneringer i Danmark med seks-syv hold og er repræsenteret i stort set alle aldersgrupper.

Klubben har ungdomsspillere på det danske landshold.

Banen i Mikkelsberg regnes for en af den danske turnerings ypperste – og besøgende skamroses og glimter næsten altid misundeligt ud over græsset.

Det første danske mesterskab kom i hus i 1974. Og selv om konkurrencen siden er blevet hårdere, befinder Husum sig stadig blandt de bedste, når den årlige kamp om pokalerne sættes ind.

Er der en grænse?

Søren Nissen har gennem årene været dybt involveret i Dansk Cricket Forbund. I dag er han formand for Svanholm Cricket Club.

På opfordring har han bl.a. skrevet følgende til Grænseforeningens årbog:

- Jeg sidder her en mørk og kold aften, og har modtaget en anmodning fra Grænseforeningen om at skrive om ”Grænseoverskridende cricketarbejde”.

På det københavnske slang, som er på mode den ene dag og dybt umoderne den næste, tænkte jeg ved mig selv:

– Hvad har de gang i????

De vil have mig til at skrive om nogle dansksindede cricketspillere med tysk pas, der så tit og ofte – så det regnes som en selvfølge – rejser over grænsen for at spille mod nogen fra Danmark. Herregud – det er der jo ikke noget nyt i. Den historie kan de da ikke holde ud at høre en gang mere nede i Sydslesvig!

Skal jeg virkelig genfortælle historien om Husum Cricket Club, der fandt formelen til at lave idrætsarbejde på tværs af grænsen, om Henry Buhl, der byggede sit Mikkelsberg og som årligt får besøg af masser af danske og nordiske kunstnere og tusinder af danske høj-

*Husums
danske
indendørs-
mestre*

skoleelever. Skal jeg fortælle historien om de danske cricketfolk, der bor i centrets hytter, de danske cricketfolk som spiller og er sammen med folkene fra Husum? Som om det er noget særligt – eller for den sags skyld noget at fortælle far og mor om?

Vi er genforenet!

– For vi danske cricketfolk har jo for længst glemt, at der en grænse. Vi har glemt at Husum hører til i et andet land.

Men der er et men:

”Vi danske” cricketspillere er jo ikke lige lyse i huden alle sammen. Vi består af folk fra mange nationer. Flest fra Danmark, men mange af os – eller i hvert fald vore forældre – stammer fra Pakistan eller Sri Lanka, hvorfra vi selv eller vor familie flygtede. Eller vi er måske fra Indien, Australien, England, Sydafrika eller New Zealand. Sågar Namibien er der en af os, der er født i. For verden er blevet lille – og der er ikke plads til grænser længere. Men det er det jo desværre ikke alle, der er enige i.

Nogle af os skaber desværre problemer for vore ledere, når vi skal til Husum.

Pludselig går det op for os, at vi skal til et andet land, når vi efter

dyre og besværlige domme skal til at stå i lange køer og søge visum i Udlændingedirektoratet i København. EU-reglerne har nemlig ikke været konsekvente, når det gælder den frie bevægelse over grænserne for unge mennesker med nationalitet udenfor EU.

Det er trist – og uforståeligt i et moderne Europa.

Det er også trist og uforståeligt for os, at stive regler tvinger vore idrætsskammerater fra Husum til at være vore modstandere på nationalt plan, hvis de vil spille international cricket. Så længe vore unge dygtige idrætsskammerater fra Husum er under 19 år, må de gerne spille sammen med os for Danmark. Men når de bliver ældre skal vi pludselig til at spille mod dem – det er da underligt.

Og så tænkte jeg, at jeg måske alligevel skulle imødekomme Grænseforeningens anmodning.

Måske er det så alligevel noget særligt, at vi – takket være Husum CC og klubbens stifter Henry Buhl – er nået så langt, at vi ikke længere tænker på, at vi er ”grænseoverskridende”.

Måske skulle jeg åbent erkende, at de visioner som Henry Buhl for mange, mange år siden betroede mig – var nogle visioner, som i mit stille sind fik mig til at betegne ham som en idealist uden jordforbindelse (men jeg sagde det aldrig til ham) – nu er blevet dagligdag?

Jeg erkender det:

- For når cricketspillere fra Danmark og Husum mødes, er de ikke længere grænseoverskridende – de er bare cricketspillere!

Og sådan er vi genforenet – i hvert fald i en del af sportens verden.

*Tak for
kampen*

Grænseoverskridende samarbejde i udvikling

Af Carl Holst, amtsborgmester Sønderjyllands Amt

Det er nu seks år siden, at den dansk-tyske samarbejdsorganisation Region Sønderjylland-Schleswig blev etableret – mere præcist skete det den 16. september 1997.

Når vi nu ser tilbage på det, der dengang blev sat i gang kan vi med rette sige, at det er et godt stykke arbejde, der er udført siden 1997. Vi har fået etableret et samarbejde på mange punkter, og faktisk går det meget bedre, end man turde håbe ved etableringen.

Oprettelsen skete som bekendt ikke uden gnidninger.

Det er ingen hemmelighed, at etableringen af den grænseoverskridende samarbejdsorganisation med en stor politisk forsamling, Regionalrådet, sammensat af danske og tyske repræsentanter, var en omstridt sag.

Den næsten euforiske stemning på den tyske side over regionsdannelsen stod i skarp kontrast til den heftige kritik på dansk side. Modstanden gav sig her udtryk i en storm af vrede læserbreve, opstilling af en modstanderliste til Amtsrådet og demonstrationer.

Forkæmperne for det dansk-tyske samarbejde blev truet af modstandere af en formaliseret grænseoverskridende politik, og den daværende amtsborgmester Kresten Philipsens bildæk blev ødelagt af knivstik, fordi han gik ind for etableringen af Regionen Sønderjylland-Schleswig. Gemytterne var blevet oprørte over, at det dansk-tyske samarbejde hen over grænsen skulle institutionaliseres.

Forbeholdene over for det dansk-tyske samarbejde kom især fra den danske side. Der har været åbne sår i den dansk-tyske historie, og følgerne spores af og til endnu i dag. De har deres baggrund i den kendte dansk-tyske historie, der såvel indebærer slaget ved Oeversee/Oversø, slaget ved Dybbøl Banke i 1864 og som kulmina-

tion i det 20. århundrede den tyske besættelse af Danmark under 2. Verdenskrig.

Nye tider

Vi kan konstatere, at som tiden er gået, har debatten lagt sig. Det tager vi som et udtryk for, at skrækscenarierne omkring det formaliserede grænseoverskridende samarbejde ikke har haft bund i virkeligheden.

Tiderne har forandret sig, og Tyskland har gennemgået en lang og demokratisk proces, hvori nazi-tiden blev bearbejdet af hele nationen. Så det var et anderledes Tyskland, man ville samarbejde med, da regionen Sønderjylland-Schleswig skulle etableres.

Stadig flere forbund og borgere ser det som en naturlig og positiv ting, at der samarbejdes hen over grænsen til gavn for alle.

Man var på de regionale tyske og danske myndigheders side på hver side af grænsen blevet enige om at oprette en fælles institutionel samarbejdsorganisation omfattende Kreis Nordfriesland, Kreis

Carl Holst: Skrækscenarierne omkring det formaliserede grænseoverskridende samarbejde havde ikke bund i virkeligheden...

Schleswig-Flensburg og Stadt Flensburg på tysk side og Sønderjyllands Amt på dansk side. Det er de tyske kredse, der grænser direkte op til Sønderjyllands Amt.

Men de tyske kredse kan ikke direkte sammenlignes med forvaltningsenheder i Danmark. Man kan kortfattet sige at Kreise – kredse i Tyskland – er en sammenslutning af kommuner (der er større), men de har mindre kompetence end amtet Sønderjylland.

Kreis Nordfriesland, Kreis Schleswig-Flensburg og Stadt Flensburg omfatter ca. 450.000 borgere. Sønderjyllands amt ca. 250.000.

Forbilledet for regionen skulle være de såkaldte “euro-regioner” efter internationalt mønster. Sådanne samarbejdsorganisationer findes i grænseregioner med to eller flere lande over hele Europa.

Vækstpotentialer

Regionen Sønderjylland-Schleswigs formål er at styrke de fælles interesser i grænseregionen, som set fra begge landes magtcentre ofte opfattes som udkantsområder. I forhold til Øresundsregionen, der har såvel de danske som de svenske politikeres bevågenhed, anses Sønderjylland – og for den sags skyld også kredsene syd for den danske grænse – for at ligge mere i udkanten. Det er for så vidt rigtigt: Vi har ikke byer, der samler mange mennesker, og som kan sammenlignes med metropolerne København og Malmø. Men vi har Flensburg på den ene side med ca. 100.000 indbyggere og et stort dansk mindretal, og på den danske side købstæderne Sønderborg, Aabenraa, Tønder og Haderslev.

Vi mener selv, at regionen er en vigtig bro mellem Nord- og Centraleuropa. Det er et område med vækstpotentialer som bedst kan fremmes og udnyttes ved et samarbejde over grænsen.

På den danske side er Danfoss-koncernen som globalt opererende firma med hovedsæde i Nordborg på Als lokomotiv for hele regionen. Danfoss tiltrækker ikke blot højt kvalificeret arbejdskraft, men giver regionen vægt og fylde.

Lignende gælder for Ecco, Linak og Mærsk-container-fabrikken i Tinglev.

*Danfoss
– et lokomotiv
for hele
regionen.*

Vi er i gang med at planlægge fremtiden i Sønderjylland på erhvervs- og kulturområdet i Udviklingsråd Sønderjylland (URS), hvor vi samler kræfterne i landsdelen. At vi ikke standser ved den dansk-tyske grænse, men ser os selv i en større sammenhæng, der også skal og bør omfatte et øget samarbejde med Tyskland og dermed også den tyske part af regionen Sønderjylland-Schleswig, er næsten en selvfølge.

Nødvendig læreproces

Hvor kritikken i starten gik på, at det grænseoverskridende samarbejde gik for hurtigt, lyder kravet om et hurtigere tempo nu stadigt oftere. Det er et klart fingerpeg om at regionsdannelsen i 1997 var rigtig og kom på rette tidspunkt.

Det skal imidlertid påpeges, at det ikke blot drejer sig om at overskride en hvid linie, når man vil overvinde grænsen. Grænsen kommer også til udtryk i forskellige traditioner, måder at gøre tingene på, love, strukturer og ikke mindst i de forskellige sprog.

Nogle af disse barrierer – de formelle – skal nedrives og andre overvindes, idet vi lærer forskellene at kende, og at vi respekterer dem. Hvis begge sider vil samarbejde og samtidig bevare deres egen identitet, er denne individuelle og kollektive læreproces nødvendig.

Denne proces koster imidlertid ikke kun penge – men hvad alle ud fra egen erfaring kan nikke genkendende til – også tid. Denne grundlæggende erfaring inden for det grænseoverskridende samarbejde deler vi med andre grænseregioner f.eks. Øresundsregionen. Den danske vending at “ting ta'r tid” er meget velanbragt her.

Et stort gennembrud i regionssamarbejdet er kommet med dannelse af de seks politiske udvalg under Regionalrådet. Her sidder nu over 40 danske og tyske politikere og andre officielle repræsentanter ved samme bord og drøfter problemer og udfordringer omkring det dansk-tyske samarbejde i regionen. Og det giver en hel ny kvalitet! Udvalgene er ikke blot bindeled mellem de danske og tyske politikere, men også mellem forvaltningerne på begge sider af grænsen. Her lærer man hinanden og de konkrete opgaver bedre at kende.

Blandt de konkrete opgaver er at mindske forureningen af Flensborg Fjord. Vi har et stort fælles projekt der hedder *renaturing* af Kruså Tunneldal.

Lupinen!

Man kan måske anskueliggøre forskellene ved et lille eksempel: I Regionalrådets miljøudvalg, der er både dansk og tysk, lærer man af hinanden, at Danmark lægger megen vægt på grundvandskvaliteten, hvorimod der i Tyskland lægges vægt på luftens renhed. Det fører til at man f.eks. i Tyskland anser lupinen for at være en miljøvenlig plante der samler kvælstof fra luften – kvælstof, der udskilles fra f.eks. gylle.

I Danmark ser man mere på, at lupinen samler kvælstof i sine rødder og derfra udvasker kvælstof i jorden. To forskellige lande – to forskellige anskuelser. Det er i hvert fald en spændende opgave at mødes (hvor?) også på dette felt! Måske kommer man en dag til en fælles gylleordning, der indebærer at luften og jorden holdes ren, og at lupinen får lov til at være sig selv til gavn for alle.

Lad mig tage et andet eksempel, fra kulturområdet: Musikken har altid haft lettere ved at overvinde grænser, fordi musiksproget

*Måske får lupinen en dag
lov til at være sig selv
til gavn for alle?
Foto: Bert Wiklund.*

kan forstås (næsten) overalt. Der findes ingen sprogbarrierer. Derfor har kulturafdelingen i Sønderjyllands amt allerede for 12 år siden startet et samarbejde med den tyske side på dette område, der udvidedes til at omfatte flere kulturområder.

Da Regionen Sønderjylland-Schleswig blev oprettet i 1997, kunne man derfor udnytte et allerede bestående net af forbindelser. Man kendte hinanden, som Helle Barsøe, amtets kultursekretær siger – på godt og ondt – dvs. man havde oparbejdet tillid til hinanden. Det førte til, at man i 1999 enedes om en fælles tysk-dansk kulturpulje i Regionen Sønderjylland-Schleswig, hvormed man støtter projekter fra såvel den tyske som den danske side.

Forudsætningen for at få støtte fra kulturpuljen er, at der findes en dansk og en tysk partner, og at man på denne måde fremmer det dansk-tyske samarbejde også på dette felt. Der mangler stadigvæk informationer omkring hinanden. Således ved få tyskere, hvilket fremragende kunstmuseum der ligger i Tønder. Ligeledes ved meget få sønderjyder, at en tredjedel af samlingerne på bymuseet i Flensborg stammer fra Sønderjylland.

Det retter vi op på fra vores side med det grænseoverskridende samarbejde også på udvalgsplan. I bestyrelsen for Region Sønderjylland-Schleswig kan vi kun opfatte udvalgsdannelsen som et klart fremskridt. De "hvide pletter på landkortet", som regionens to dele på mange områder har været for hinanden, bliver på den måde erstattet af kendskab til konkret handlende personer og førstehånds informationer.

Samarbejde

Jeg selv var formand for sundhedsudvalget i amtet, inden jeg blev amtsborgmester i Sønderjyllands Amt. Det var der, hvor det tysk-danske samarbejde for alvor startede i stor stil.

Det var egentlig en enkelt syg mands frustration over en daglang transport, der satte gang i det grænseoverskridende sundhedssamarbejde. Nu udvides samarbejdet år for år.

Manden, der skubbede til den første brik, var en forretningsdri-

vende borger i Tønder. Patienten var både indigneret og irriteret over, at han skulle have behandlet sin blærekræft i Århus. Det passede ham ualmindeligt dårligt at skulle forlade sin butik det meste af en dag for at få nogle få minutters behandling. Søsteren i Flensborg fortalte ham om en stråleafdeling i St. Franziskus-Hospital i byen, og det var indlysende, at der var en stor fordel i det.

Et år senere var det formelle samarbejde mellem det tyske og det danske sundhedsvæsen en realitet, og i dag omfatter samarbejdet udover strålebehandlingen også ambulancetjenester både i den vestlige og østlige del af regionen.

Strålesamarbejdets succes illustreres bedst ved tal. 80 af de 100 kvinder, der hvert år skal i behandling efter at være blevet opereret for brystkræft i Aabenraa, har valgt Flensborg frem for Odense som behandlingssted. Dermed har et stort flertal stemt med fødderne. De har valgt en daglang transportvej fra til fordel for en tur til Flensborg, der kun lægger beslag på den halve dag.

Hvert år tager vi på en goodwill-tur til Nordtyskland for at rekruttere tyske læger til vore sønderjyske sygehuse, hvor vi har mangel på læger. Det giver genklang, men ikke nok til at dække vores behov. Vi gør en del for integrationen af lægerne i samfundet. Således har vi et intenst samarbejde med Højskolen Østersøen, der skal forberede lægerne sprogligt og mentalt på det arbejde, der venter dem på vore sønderjyske sygehuse.

Mange bliver, men stadigvæk foretrækker en del at tage tilbage til Tyskland. Det hjælper, at der er opstået et netværk, hvor danske læger selv tager sig af deres tyske og andre udenlandske kolleger og hjælper dem med at forstå os.

Den kontinuerlige kontakt over grænsen til kolleger inden for forvaltningerne, lægefagligt personale og politikere har ført til, at flere projekter er ved at blive realiseret – bl.a. et videnskabeligt samarbejde mellem universitetsklinikken i Kiel og oprettelse af en digital motorvej, der skal gøre det muligt for læger at udveksle erfaringer online, den såkaldte telemedicin. Rent praktisk indebærer det eksempelvis, at en ekspert i Kiel kan vurdere røntgenbilleder fra en operation, der netop gennemføres i Aabenraa.

Så vi har et intenst og godt samarbejde omkring forskning, tele-medicin og flere andre ting.

For øjeblikket arbejder vi på et grænseoverskridende samarbejde med en redningshelikopter fra Slesvig-Holsten der også kan være til gavn for patienter i Sønderjylland. Hvis det lykkes os at etablere denne, kunne det spare de kostbare minutters transporttid, der kan redde menneskeliv.

Nye perspektiver

Vi er dog også meget opmærksomme på, at sjælen følger med hos aktørerne. Brystkræftpatienterne fra St. Franziskus-Hospital i Flensborg f.eks. har hurtigt udvekslet deres erfaringer via selvhjælpsgrupper, og er i ambulant behandling. Dermed afleveres de ikke bare i Flensborg men forbindelsen er der til “vore egne”.

På den anden side har St. Franziskus-Hospital i Flensborg indført dansk-kurser for deres personale og har f.eks. lagt vægt på at ansætte tosproget sygehuspersonale. At man kan tiltales på sit eget sprog, er meget vigtigt – for det dansk-tyske samarbejde er kun godt, så længe man har den fornemmelse, at der sker noget nyt på grundlag af noget, man kender og forstår.

Med hensyn til erhverv, arbejdsmarked og trafik arbejder vi på at overvinde strukturforskellene og danne et netværk, hvor de handlende personer og firmaer har fælles interesser. Samarbejde er ikke et mål i sig selv, men skal udløbe af konkrete behov og udvikles gradvist. Derfor arbejder vi på at kortlægge mulighederne og behov i regionen for erhvervssamarbejde med vore tyske partnere.

Denne udvikling må dog ses i sammenhæng med etableringen af Udviklingsråd Sønderjylland (URS). Det dansk-tyske samarbejde skal indpasses og samtidig give nye perspektiver for regionen.

Vi ved, at der er behov for et øget netværk. På arbejdsmarkedsområdet er vi nået et godt stykke fremad. Vi tæller omkring 2.500 grænsependlere, og derved befinder vi os godt i midten sammenlignet med andre europæiske grænseregioner. Vi arbejder dog på, at forhindringerne ved grænsependling bliver mindre. Det gør vi nu på

arbejdsmarkedet med EURES, service-kontoret for arbejdsmarkedet. Det er et dansk-tysk INTERREG-projekt, som sammen med AF og på den tyske side Arbeitsamt har arbejdet meget tilfredsstillende på begge sider af grænsen.

EURES-medarbejderne har opbygget en stor viden omkring arbejdsformidling og problemer omkring grænsependlere. Udover det vil vi etablere et informationskontor for grænsependlere i tilknytning til Regionskontoret Sønderjylland-Schleswig, der skal samle informationer og henvise til eksperter. Vi forventer, at informationskontoret for grænsependlere bliver det centrale punkt i et netværk der allerede eksisterer på mange områder. Dette netværk skal suppleres og synliggøres.

Det skal være forbrugervenligt. Der skal f.eks. opbygges en Internet-portal med informationer om regionen, arbejdsmarked, forsikring, skattespørgsmål etc.

Informationerne skal koordineres og gives videre.

Dansk-tysk dialog

Vi forventer, at Regionskontoret Sønderjylland-Schleswig, der varetager den daglige administration af det institutionelle grænseoverskridende samarbejde derved får mere kontakt til ganske almindelige mennesker med ganske almindelige problemer. Derved styrkes også Regionskontoret, der indtil nu har gjort et meget godt stykke arbejde indadtil ved at servicere Regionalrådet med dets seks udvalg og de forskellige faggrupper, men som nu også kan og skal blive mere synlig udadtil.

De ganske almindelige problemer danner jo som oftest det bedste grundlag for politik, og grænsependleres problemer i det daglige kan danne grundlag for det lovgivningsmæssige arbejde – både på nationalt og europæisk plan. For selv om vi med vores arbejde bevæger os i Regionen Sønderjylland-Schleswig i et udkantsområde, er der dog et bredt perspektiv i det, såvel nationalt som internationalt.

Regionalrådet er blevet til det centrale forum for den dansk-

tyske dialog i grænseregionen. Her kan der formuleres fælles holdninger og strategier.

Konkrete resultater er begyndt at komme og vil i de kommende år blive forstærket.

I de kommende år vil vi i særdeleshed

- arbejde på en udbygning af det grænseoverskridende arbejdsmarked,
- forbedre markedsføringen af regionen som et attraktivt erhvervsområde med høj livskvalitet,
- stabilisere og udbygge samarbejdet på uddannelses- og sundhedsområdet efter behov og muligheder,
- intensivere trafiksamarbejdet, primært den offentlige trafik,
- uddybe samarbejdet mellem Syddansk universitet og Flensborg universitet,
- fortsætte med kultursamarbejdet, især med at bringe danske og tyske børn og unge sammen,
- søge nye veje i miljøsamarbejdet, bl.a. ved vandløbene langs grænsen.

Solstrålehistorie

En solstrålehistorie til slut: Der var engang, dvs. for nogle år siden, nogle meget engagerede idrætsfolk på begge sider af grænsen.

Af og til mødtes de, og det blev til snak frem og tilbage.

Det var godt at være sammen, og man var enig om at man ville dele den positive oplevelse med andre. Hvorfor så ikke samle eleverne fra 6. klasse nord og syd for grænsen til et fælles idrætsstævne, hvor ikke dét at vinde er hovedformålet, men hvor formålet er at være sammen?

Det blev starten på en gruppe, der kalder sig *SpoReg* og omfatter forskellige idrætsforeninger såvel på den danske og den tyske side. De drøftede emnet, kom med forslag, Regionalrådet tog forslagene op, og i august 2002 mødtes over 1100 danske og tyske skolebørn fra 6. klasse til det første skoleidrætsstævne i Aabenraa.

Næsten 900 skoleelever fra begge sider af grænsen var samlet til idrætsstævne i Flensborg den 21. august.

Foto: Povl Klavsén, Flensborg Avis.

Solstrålehistorien er dog ikke slut: I år, den 21. august (2003, *red.*), mødes over 900 elever fra 6. klasser i Flensborg. Og hvis alt går vel, lever skoleidrætsstævnet stadig, når eleverne fra de første 6. klasser er blevet så gamle, at de sender deres børn til fælles skoleidrætsdag. Og det er måske spiren til noget andet.

Og sådan bliver det ved og ved.

Og det, der i dag er et grænseoverskridende samarbejde, vil måske blive til et meget fredeligt bevis på, at mennesker kan leve med forskellene i behold i skøn samhørighed på begge sider af grænsen.

Forskning i grænseoverskridende problemstillinger

Institut for grænseregionsforskning

Af Jørgen Kühl, Ph.D., direktør

Grænseoverskridende samarbejde og problemstillinger er emner, der i de seneste år er kommet i offentlighedens søgelys i Danmark. Det skyldes bl.a., at Øresundsregionen i forbindelse med etableringen af broen er kommet i fokus. Betydelige private og offentlige midler stilles til rådighed for at udnytte det potenti-ale, der ligger i et integreret grænseoverskridende samarbejde i denne region. Danmark og Sverige har prioriteret Øresunds-samarbejdet højt, og der er blevet iværksat mange forskellige ini-tiativer for at fremme og samtidig lette integrationen i denne grænseregion. Grænseover-skridende samarbejde er imidlertid ikke noget nyt fænomen. I det dansk-tyske grænseland har de regionale parter efterhånden samarbejdet i godt 50 år. Det var dog navnlig efter Danmarks medlemskab af EF/EU i 1973, at der kom gang i det grænseoverskridende samarbejde i denne region. Det er siden blevet forstærket og udbygget i form af mange forskellige samarbejdsrelationer på tværs af grænsen, senest med oprettelsen af den dansk-tyske Region Sønderjylland/Schleswig i 1997. Derudover findes der i den dansk-tyske grænseregion bl.a. uni-versitetssamarbejde med fælles dansk-tyske studier, et samarbej-de mellem fagforeninger og arbejdsmarkedsorganisationer, muse-umssamarbejde omkring konkrete projekter, kommunalt samar-bejde om fx turisme og miljøspørgsmål samt mange andre samar-bejdsrelationer mellem danske og tyske offentlige, halvoffentlige og private parter.

I Sønderjylland er grænseoverskridende problemstillinger blevet udforsket i næsten lige så lang tid, Danmark har været medlem af EF/EU. I Aabenraa findes der nemlig et særligt dansk Institut for

grænseregionsforskning, der lige siden 1976 har fulgt og udforsket disse spørgsmål. Det er et tematisk institut, der driver samfundsvidenskabelig og humanistisk forskning. Temaerne ligger inden for de regionale og europæiske aspekter af grænser og grænseoverskridende fænomener. Det blev grundlagt som forskningsinstitut af Sønderjyllands Amtsråd og Undervisningsministeriet i 1976 og har hjemsted i Aabenraa. I denne artikel gøres der kortfattet rede for instituttets baggrund, opgaver og konkrete arbejde.

Et institut bliver til

Baggrunden for oprettelsen af Institut for grænseregionsforskning i begyndelsen af 1976 var, at Danmark var blevet medlem af EF tre år forinden. Med denne tilslutning til den europæiske samarbejds- og integrationsproces blev Sønderjylland og grænseregionen konfronteret med nye udfordringer, idet den trinvis åbning af grænsen ville føre til såvel samarbejde som øget konkurrence. I lyset af denne udvikling var det relevant at etablere et særligt institut, der løbende kunne følge og analysere udviklingen.

Da Institut for grænseregionsforskning blev grundlagt, var det noget af en pionér-institution. Indtil da havde forskningen i Danmark været koncentreret i og omkring universitetsbyerne, hvor institutter og universiteter kunne nyde godt af korte afstande og større forskningsmiljøer. I Sønderjylland fandtes der dengang intet universitet, selv om der tidligere havde været udfoldet bestræbelser på at få et sådant til landsdelen.

Under indtryk af den aktuelle udvikling hen imod dansk EF-medlemskab fik den daværende danske generalkonsul i Flensborg, Troels Fink, i begyndelsen af 1970'erne ideen til etablering af et nyt forskningsinstitut i Aabenraa. Det skulle netop forske i de særlige forhold, der knytter sig til grænseregioner, ikke blot i det dansk-tyske område, men samtidig også i andre europæiske grænseregioner. Troels Fink fik hurtigt opbakning fra den daværende sønderjyske amtsborgmester Erik Jessen. Der skulle imidlertid langvarige forhandlinger og udvalgsarbejde til, førend Institut for grænsere-

Institut for grænseregionsforskning har siden 1984 haft til huse i Persillegade i Aabenraa. Bygningen har tidligere bl.a. været brugt som hospital, fattighus, alderdomshjem og arbejdstilsyn. Frem til 1984 holdt instituttet til på Folkehjem i Aabenraa.

gionsforskning til sidst blev oprettet af Sønderjyllands Amt og Undervisningsministeriet i 1976.

Forske og formidle

Institut for grænseregionsforskning har ifølge dets vedtægter §2 til opgave:

at drive forskning og formidle informationer om alle sider af den problematik, der naturligt findes i grænseområder, specielt i Europa. Begrebet grænseregion opfattes i vid forstand, således at der kan arbejdes med problemer såvel vedrørende statsgrænser, sprogrænser som etniske grænser, og således at emnerne hovedsageligt vil ligge inden for den samfundsvidenskabelige og den humanistiske videnskabs områder.

Endvidere kan instituttet:

drive forskning vedrørende de europæiske integrations- og samarbejdsbestræbelser, og det kan indsamle og meddele information om disse bestræbelser.

Desuden skal instituttet:

løbende indsamle og formidle informationer om politiske og økonomiske forhold i de dansk-tyske grænseregioner.

Institut for grænseregionsforsknings kerneopgaver ligger inden for to hovedområder:

1. Problemstillinger vedrørende den dansk-tyske grænseregion inden for samfunds-videnskab og humaniora.
2. Problemstillinger vedrørende de europæiske grænseregioner, herunder de europæiske integrations- og samarbejdsbestræbelser.

For begge disse kerneopgaver foreligger der forskningsstrategier. Desuden har instituttet i varierende omfang i forbindelse med konkrete, eksternt finansierede projekter arbejdet med andre regionale problemstillinger, der ligger i forlængelse af instituttets arbejdsområder inden for primært samfundsvidenskabelige problemstillinger.

Instituttets faglige områder er:

- Regionaløkonomi (herunder specielt arbejdsmarkeds- og uddannelsesforhold)
- Erhvervsudvikling
- Detailhandel, grænsehandel og turisme
- Sociale forhold, fritid, kultur og medier
- Grænseoverskridende lokalt og regionalt samarbejde
- To- og flersprogethed
- Nationale mindretal
- Historie og specielt samtidshistorie.

Instituttet dækker således et bredt fagligt og emnemæssigt spektrum. Selv om det pga. den beskedne størrelse med en stab på ca. 10 videnskabelige medarbejdere ikke er muligt at dække alle sider af grænseregionsforskningen, beskæftiger instituttet sig således ikke desto mindre med de vigtigste temaer i regionen.

Institut for grænseregionsforskning blev grundlagt i 1976. I maj 2001 kunne det således markere sit 25 års jubilæum. I denne forbindelse udgav instituttet en jubilæumsbog, der gør rede for 25 års grænseregionsforskning.

Sønderjylland og grænseregionen

Forskning i og information om Sønderjylland og den dansk-tyske grænseregion har i alle årene været den centrale opgave for instituttet. Dette er sket inden for alle de faglige kompetencer, der findes på instituttet. Således er der bl.a. blevet forsket i og formidlet viden om regional struktur og udvikling. Her har instituttet i tidens løb bl.a. beskæftiget sig med det kommunale selvstyre, regional planlægning og egnsudvikling, beskæftigelsesforhold, økonomiske prognoser, befolkningsudvikling, socioøkonomiske undersøgelser, den offentlige sektors betydning for den regionale udvikling samt landbrugets økonomi og betydning.

Et andet samfundsvidenskabeligt kerneområde er arbejdsmarkedet i et regionaløkonomisk perspektiv. Her er der bl.a. blevet undersøgt problemstillinger af betydning for beskæftigelsesudviklingen, fleksibilitet og mobilitet på arbejdsmarkedet, grænsependling og dennes årsager og effekter. Dertil kommer specialstudier med udgangspunkt i lokale forhold. Institutet har endvidere arbejdet

Den danske-tyske grænseregion. Institut for grænseregionsforskning arbejder med mange forskellige sider af grænseregionsspørgsmål. Heri indgår fx arbejdsmarkedsforhold, regionaløkonomi, uddannelsesforskning, grænsependling, administrative forhold, men også de nationale mindretal. I det dansk-tyske grænseland findes der tre nationale mindretal: Det tyske mindretal i Sønderjylland og det danske og frisiske mindretal i Sydslesvig. På dette kort, der viser forvaltningsdistrikterne nord og syd for den dansk-tyske grænse, er de nationale mindretals betegnelser for byerne medtaget.

med en række andre forskningsområder. Det gælder således forskning i uddannelsesforhold, grænseoverskridende samarbejde, grænsehandel, detailhandel og forbrugeradfærd i grænseområdet samt turisme. Andre centrale forskningsområder er medier, kultur, fritid og unge samt sociale forhold. Ungdomsforskning har i de senere år fået større vægt i instituttets arbejde.

Den humanistiske forskning falder i to hoveddele: På den ene side har instituttet siden 1970'erne gennemført studier i sproglige forhold og identitetsspørgsmål i grænseregionen. På den anden side har instituttet fra første færd arbejdet med udforskningen af især samtidshistoriske problemstillinger. I årenes løb er der f.eks. blevet gennemført projekter om mødet mellem sprogene i grænseregionen og dansk sprog i Sydslesvig. Desuden er der blevet udarbejdet undervisningsmateriale. Historikerne har bl.a. forsket i de to nationale mindretal og grænsens historie. Desuden er der blevet gennemført projekter om emner inden for lokal- og organisationshistorie. I de senere år er komparative elementer, der inddrager eksempler fra andre europæiske grænseregioner blevet inddraget i undersøgelserne.

Andre regioner og grænseregioner

Instituttet har lige siden dets oprettelse ved siden af kernestudiet af Sønderjylland og den dansk-tyske grænseregion som andet hovedformål haft undersøgelser og indsamling af viden om andre, specielt europæiske grænseregioner. Dertil hører også forhold, der har deres rod i grænseproblematikken. Konkret har dette ført til studier af grænseoverskridende samarbejde i andre europæiske grænseregioner samt sammenlignende studier omkring historiske mindretals- og grænseforhold. Instituttet er tillige involveret i udforskningen af grænseregionale forhold i Øresundsregionen. Disse studier har bidraget til at analysere og perspektivere de forhold, der gør sig gældende i den dansk-tyske grænseregion.

Med udgangspunkt i den viden og ekspertise, der er blevet udviklet med henblik på den dansk-tyske grænseregion, har nogle

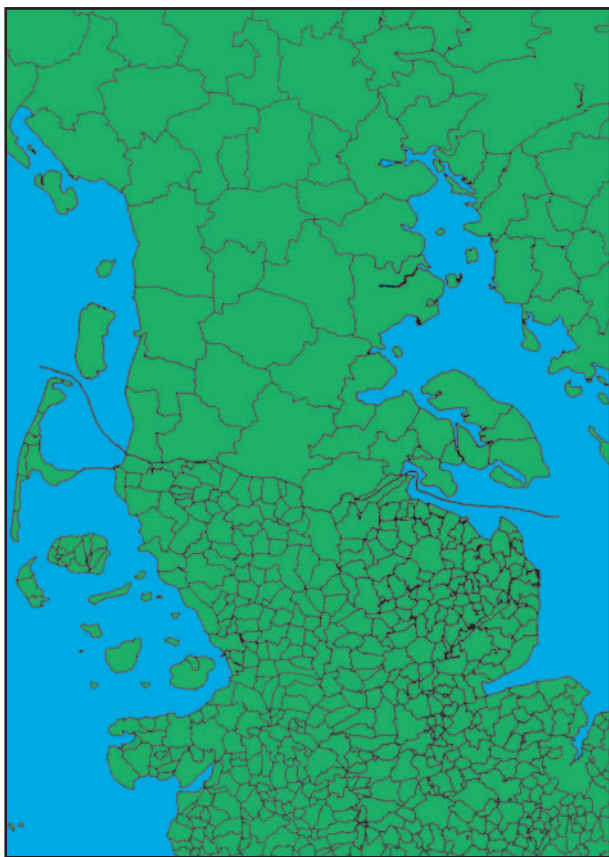
af de studier, der er blevet gennemført ved instituttet, ført til undersøgelser af andre regioner i Danmark. Dertil kommer projekter om problemstillinger af almen interesse, som instituttet har en særlig ekspertise indenfor. Ydermere har analyser i andre danske regioner ligeledes medvirket til at perspektivere forholdene i den dansk-tyske grænseregion.

Forskning og udredning

Institut for grænseregionsforsknings profil omfatter både forskning og udredningsopgaver. Her spiller den anvendelsesorienterede forskning en vigtig rolle. Institutet har således leveret konkret viden til brug for mange forskellige beslutningstagere – såvel regionalt som på landsplan samt undertiden tillige i EU-sammenhæng. I denne forbindelse har instituttet ikke mindst foretaget en lang række undersøgelser af betydning for den lokale og regionale udvikling i Sønderjylland. Større udredningsopgaver omfatter bl.a. grænsehandelen, som instituttet har fulgt og analyseret nøje i de seneste 25 år. I de senere år er disse undersøgelser blevet udvidet til at inddrage grænsehandelen over alle danske grænser - til lands, til vands og i luften. Dette er sket på foranledning af Skatteministeriet.

I en europæisk sammenhæng indgår instituttet bl.a. i netværksprojekter med beslægtede institutioner i andre lande. I 2003 gennemfører instituttet således sammen med 6 andre institutioner en samlet evaluering af samtlige INTERREG II-delfprogrammer, der frem til 1999 er blevet gennemført i 53 forskellige europæiske grænseregioner.

Instituttet har desuden udarbejdet betænkninger og bidraget til høringssvar til den danske regering omkring bl.a. sprog- og mindretetsforhold. Forskningen på mindretalsområdet er tillige af betydning for, at Danmark kan opfylde internationale forpligtelser: Således fremgår det af Danmarks rapport til Europarådet fra 1999 om implementeringen af Rammekonventionen om beskyttelsen af nationale mindretal, at forskning om Danmarks nationale mindretal foregår ved Institut for grænseregionsforskning.

*Kommunestrukturen i den dansk-tyske grænseregion. Institut for grænse-
regionsforskning har bl.a. undersøgt og beskrevet forskellene mellem
kommunestrukturene nord og syd for grænsen. På dette kort ses kommu-
nerne i grænseregionen. I Sønderjyllands Amt findes der 23 kommuner
med i alt 253.000 indbyggere. Syd for grænsen findes der 1 kommune i
Flensborg, 137 i Nordfrisland og 136 i Slesvig-Flensborg. I den tyske del
af den grænseoverskridende Region Sønderjylland/Schleswig findes der
således i alt 274 kommuner med ca. 444.000 indbyggere . Flensborg er
den største med ca. 85.000 indbyggere, mens de mindste kun har få ind-
byggere, der lever på halligerne i Vadehavet. I Rendsborg-Egernførde-
kredse, der til dels ligger syd for Ejderen/Kieler-kanalen findes der yder-
ligere 166 kommuner med i alt 267.000 indbyggere.*

Inden for grundforskningen har såvel de samfundsvidenskabelige som humanistiske medarbejderne bidraget med en lang række banebrydende undersøgelser, hvis resultater har vakt opsigt i relevante kredse. Således har en række afhandlinger indbragt forfatterne akademiske grader. Det gælder bl.a. doktorgrader om de nationale mindretals samtidshistorie samt senest om det danske sprog status i Sydslesvig. Desuden konsulteres instituttet hyppigt omkring grænseregionale forhold i Sønderjylland og andre europæiske grænseregioner.

Et tværfagligt institut

Institut for grænseregionsforskning er et tværvidenskabeligt forskningsinstitut. Det betyder konkret, at forskere fra forskellige fag inden for samfundsvidenskab og humaniora er tilknyttet instituttet. Således beskæftiger Institut for grænseregionsforskning i begyndelsen af 2003 8 videnskabelige medarbejdere – herunder 1 økonom, 1 kandidat i teknologisk-samfundsvidenskabelig planlægning, 2 historikere, 1 sociolog, 1 sprogforsker, 1 kultur- og socialforsker samt 1 geograf. Hertil kommer 2 sekretærer og 1 bogholder. Endelig er instituttet ved at besætte et adjunktur i samfundsforskning, og i samarbejde med Syddansk Universitet opslås et professorat i Europæisk integration med særligt henblik på regionale og grænseregionale problemstillinger.

Projekter

Instituttets medarbejdere arbejder konkret med en lang række forskellige forskningsprojekter. Som regel arbejder hver forsker med flere projekter ad gangen. I 2002 drejede det sig om i alt 33 forskellige projekter. En betydelig del af disse projekter strækker sig over flere år og munder som regel ud i en større publikation: en bog, bidrag til bøger eller flere artikler. Andre resulterer i enkelte artikler.

Nogle projekter er flerårige og hører til den egentlige grund-

forskning, mens andre gennemføres i løbet af kortere tidsrum. Et af de ny forskningsprojekter, der afsluttes i 2003, undersøger unges valg af videregående uddannelse i Sønderjyllands Amt. Et andet giver for første gang en grundig redegørelse for det grænseoverskridende samarbejde i det dansk-tyske grænseland siden 1945. I et tredje projekt undersøges den dansk-tyske mindretalsmodel i en europæisk kontekst. Som et fjerde eksempel kan det nævnes, at instituttet deltager med pædagogisk følgeforskning under et EU-støttet aktiveringsprojektet "Connect" under "Sikker Havn" i Aabenraa. Desuden har instituttet udviklet pædagogisk materiale for Dansk Skoleforening for Sydslesvig om emnet "Vi bor i Sydslesvig". I 2003 påbegyndes et stort anlæg projekt, der fokuserer på en samlet erhvervsstrategi for Sønderjylland og Sydslesvig. Samtidig er instituttet i gang med en større, flerårig undersøgelse af udenlandske endagsturister i Danmark. I et tredje nyt projekt belyses grænseregionens potentiale som interkulturelt samfund. Instituttets medarbejdere har endvidere udarbejdet publikationer, der sammenligner regionalt og lokalt selvstyre i Danmark og Tyskland, eksemplificeret ved Sønderjylland og Slesvig-Holsten.

Instituttets forlag

Institut for grænseregionsforskning har eget forlag.

Her udgives hovedparten af forskningsresultaterne. Større afhandlinger udgives i selvstændige publikationer, mens notater i reglen indeholder mindre afhandlinger om specielle emner. Desuden udgiver instituttet elektroniske Working Papers samt et elektronisk engelsksproget nyhedsbrev IFG NEWS, der publiceres på internettet to gange om året. Siden etableringen i 1976 har instituttets forskere udgivet 300 publikationer på instituttets eget forlag. Hertil hører over 160 bøger, 45 arbejdspapirer, 8 elektroniske Working Papers samt næsten 80 notater. I 2002 udgav instituttet 4 bøger, et notat og 3 Working Papers med et samlet omfang på over 1.200 sider.

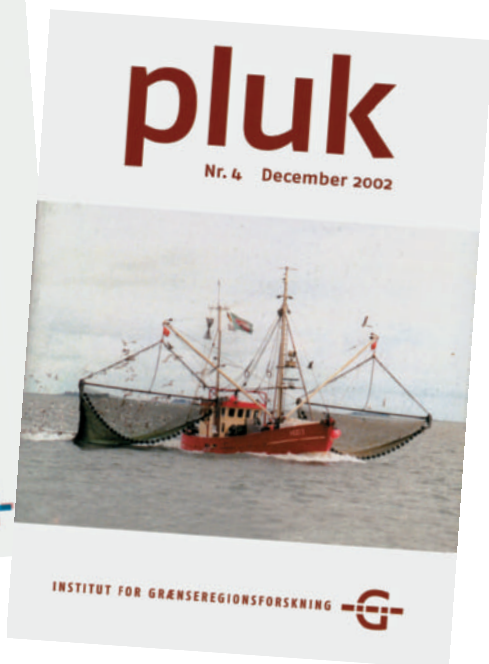
I løbet af 2003 og i begyndelsen af 2004 forventer instituttet at

kunne udgive bøger om bl.a. unges regionale identitet, unges valg af Sønderjylland, den dansk-tyske mindretalsmodel og Europa, en disputats om de slesvigske godser, en samlet fremstilling af nationale mindretal i Norden og Baltikum, en grundig skildring af det grænseoverskridende samarbejde i det dansk-tyske grænseland frem til i dag samt en engelsksproget bog om forbrugere i europæiske grænseregioner. Dertil kommer notater om grænsehandel og forbrugeradfærd og transport i Hovedstadsområdet. Serien af elektroniske Working Papers fortsætter ligeledes. Som et nyt initiativ påbegyndte instituttet i 2003 udgivelsen af selvstændige elektroniske publikationer på dets hjemmeside. Det er hidtil blevet til to publikationer: En bibliografi over sprog og sprogkontakt i den dansk-tyske grænseregion samt en samling af de væsentligste tekster af betydning for de nationale mindretal i det dansk-tyske grænseland.

Pluk – et tidsskrift

Ved siden af selve forlagsaktiviteten udgiver instituttet også et lille populærvideenskabelige tidsskrift PLUK. Det blev grundlagt i 1981 og har lige siden med regelmæssige mellemrum formidlet resultater og konkret viden om de problemstillinger, instituttet arbejder med. I fire årlige numre orienterer PLUK om forskning i eller omkring Sønderjylland og i forlængelse af instituttets virke. Tidsskriftet henvender sig til et bredt interesseret publikum og udkommer i et oplag på ca. 1.400 eksemplarer. Som regel omfatter de enkelte numre 3-4 artikler, så instituttet på denne vis i årets løb offentliggør kortfattede artikler om mindst et dusin forskellige forskningsprojekter. PLUK-årgangen 2002 indeholdt i alt 13 artikler og nåede op på 136 sider.

Artiklerne omhandlede bl.a. en redegørelse for den aktuelle udvikling i grænseregionen, grænsependlingens betydning for den kommunale økonomi, grænseoverskridende samarbejdsaktiviteter 1920-1972, unges holdninger til nabolandet, Tysklandsbilledet i danske medier, det nordslesvigske valutaspørgsmål 1918-1920,

Siden 1981 har Institut for grænseregionsforskning udgivet det populærvidenskabelige tidsskrift Pluk – fra forskning i Sønderjylland. Det udkommer fire gange årligt og indeholder artikler om instituttets forskning og om emner, der ligger i forlængelse af dets arbejde.

grænsehandel, foreningstiden i de danske landdistrikter, Foreningen Landeværnet, virksomheder og den offentlige struktur, forbrugerradfærd, butiksstruktur og transport samt om hollandske landmænd i Danmark. Der er således tale om en bred vifte af emner.

Bøger og artikler

Forskning på højt niveau kræver, at forskerne ikke blot publicerer deres resultater på instituttets eget forlag, men tillige får offentliggjort deres resultater uden for huset, så de når den størst mulige målgruppe. Derfor prioriterer instituttet publicering i anerkendte videnskabelige tidsskrifter og på anerkendte eksterne forlag.

Konkret betyder dette, at en del af instituttets forskning publiceres i bøger og tidsskrifter, der udkommer på danske og internationale forlag. Denne eksterne publicering af forskningsresultater har et ganske stort omfang og bidrager til at forankre instituttet som del af den internationale forskningsverden. I 2002 drejede det sig om 2 bøger, 6 bidrag til bøger, 14 artikler i faglige tidsskrifter, 8 anmeldelser samt 11 andre publikationer (bl.a. aviskronikker). Endelig har instituttet bidraget til udgivelsen af det interaktive atlas for Slesvig-Holsten 1867-2000, der foreligger på dansk, tysk og engelsk samlet på én CD-rom.

Antallet af interne og eksterne publikationer svinger fra år til år. Dette skyldes, at forskning tager tid, og at der skal gøres et større forudgående arbejde med kilde- og dataindsamling, analyse og en koncentreret skrivefase, førend resultaterne kan formidles på skrift. I hvert fald har instituttet et ansvar for, at resultaterne gøres tilgængelige for og formidles til et bredt, interesseret publikum.

Ikke desto mindre kan det konstateres, at Institut for grænseregionsforsknings medarbejdere ligger højt placeret med henblik på publikationer og produktivitet. Således viste en sammenligning af den forskningsrettede formidling på otte danske samfundsvidenskabelige/humanistiske sektorforskningsinstitutter, at Institut for grænseregionsforskning i 2001 lå på en klar andenplads med en produktion på næsten otte publikationer og conferencebidrag pr. forsker dét år, mens gennemsnit for alle otte institutter var på knap 5. Til sammenligning lå instituttet i 1999 på en fjerdeplads med en produktivitet, der svarede til gennemsnittet for de undersøgte institutter.

Samarbejde i Danmark og udlandet

I forbindelse med gennemførelsen af forskningsprojekter har Institut for grænseregionsforskning et omfattende samarbejde med en lang række institutioner og organisationer i ind- og udland. Således samarbejder forskerne med bl.a. universiteter, sektorforskningsinstitutter, museer og arkiver i Danmark og i andre lande.

Instituttet indgår endvidere i forskellige nationale forskningsprogrammer. I forbindelse med større udredningsarbejder nedsættes der eksterne følgegrupper med repræsentanter for myndigheder, opdragsgivere og andre relevante interessenter. På denne vis foregår der en løbende dialog omkring den pågående forskning.

Desuden spiller Institut for grænseregionsforskning en væsentlig rolle i det internationale netværk inden for grænseregions- og regionalforskning. Instituttet har således været en drivende kraft i et europæisk netværk af beslægtede institutioner og forskere, og det har bl.a. i foråret 2000 afholdt et internationalt symposium om grænseforskning i Aabenraa. Bidragene fra denne konference er siden blevet publiceret. Ydermere har instituttet sammen med andre europæiske forskningsinstitutter udarbejdet ansøgninger til bl.a. store EU-forskningsprogrammer. Instituttet er også repræsenteret i en teknisk-videnskabelig ”tænketank”, der er udpeget af sammen slutningen af europæiske grænseregioner AEBR/AGEG. Desuden er medarbejdere repræsenteret i en række internationale faglige nævn. Det gælder fx *Advisory Council to the EastWest Institute* *EWI Transfrontier Cooperation Programme in Russia*, der fokuserer på grænseoverskridende samarbejdsprojekter langs Ruslands grænser. Andre er med til at arrangere internationale konferencer inden for deres faglige disciplin.

Som sådan er instituttet på samme tid aktiv på det lokale, regionale, nationale og internationale plan. Grænseregionsforskningen kombinerer således det lokale og regionale aspekt i Sønderjylland og den dansk-tyske grænseregion med relevante problemstillinger i andre europæiske grænseregioner. Det betyder også, at instituttet har en meget bred berøringsfalde og stor synlighed i mange forskellige sammenhæng såvel i Sønderjylland og grænselandet som nationalt og internationalt.

Dansk-tysk forskningssamarbejde

Instituttet spiller en stor rolle i det dansk-tyske forskningssamarbejde. De faglige kompetencer ved instituttet indgår således på mange

forskellige niveauer i et samarbejde med tyske kolleger. Således samarbejder instituttet f.eks. med universiteterne i Flensborg og Kiel samt forskningsinstitutter i Sydslesvig og Hamborg om konkrete projekter. Instituttet har gode kontakter til hhv. det tyske og det danske mindretals forskningsinstitutioner. Det indgår desuden som dansk repræsentant i kuratoriet/bestyrelsen for det slesvig-holstenske samtidshistoriske institut. Aktuelt er instituttet desuden blevet anmodet om at indgå i et udvalg nedsat af det slesvig-holstenske kultur- og videnskabsministerium med henblik på uddeling af et ph.d.-stipendium i grænselandsforskning.

Derudover findes der samarbejdsrelationer med forskningsinstitutter og universiteter i andre tyske delstater. Dette samarbejde udmøntes bl.a. i fælles projekter, der til dels er blevet støttet af de skiftende INTERREG-programmer i den dansk-tyske grænseregion. I forlængelse heraf har instituttet sammen med tyske samarbejdspartnere udarbejdet en række analyser af bl.a. de økonomiske og demografiske forhold i de dansk-tyske grænseregioner. Samarbejdet med tyske institutter har endvidere resulteret i dansk-tyske seminarer og konferencer samt i bøger og andre publikationer. I nogle tilfælde er disse forskningsresultater udkommet på begge sprog. Instituttet følger tillige samarbejdet på tværs af grænsen i andre sammenhæng. Således udpeger det én af de tre danske observatører i Regionalrådet for Region Sønderjylland/Schleswig, og medarbejderne deltager i forskellige relevante udvalg med dansk og tysk repræsentation.

Samarbejde med Syddansk Universitet:

I årenes løb har instituttet samarbejdet med Syddansk Universitet omkring bl.a. ph.d.-studerende. Desuden har instituttets forskere ved forskellige lejligheder holdt gæsteforelæsninger ved Syddansk Universitet. I 2001 indgik Institut for grænseregionsforskning og Syddansk Universitet en aftale om et samarbejdsprofessorat i ”Europæisk integration med særligt henblik på regionale og grænseregionale problemstillinger”. Dette professorat blev tildelt af det

daværende forskningsministerium på baggrund af opslag og ansøgning. Det er ét af i alt 25 professorater af denne type. Desuden samarbejder instituttet med Center for Europæisk Konflikt- og Identitetshistorie (CONIH) ved Syddansk Universitet i Esbjerg.

Formidling og vejledning

Ved siden af selve forskningen varetager instituttet tillige informations- og oplysningsvirksomhed inden for emner med tilknytning til grænseregionen. Således formidles den indsamlede og analyserede viden til et bredt dansk, men tillige internationalt publikum. Dette sker ikke mindst ved foredrag og informationer til interesserede myndigheder, organisationer, medier og andre. Tilsvarende ydes der også vejledning til studerende eller andre enkeltpersoner. Som sådan omsættes væsentlige dele af den viden og særlige kompetence, der findes ved Institut for grænseregionsforskning, konkret i universitets-, journalist- og pædagogstuderendes uddannelser.

Denne formidlings- og foredragsvirksomhed har et betydeligt omfang. I 2002 holdt instituttets medarbejdere således i alt 57 foredrag, forelæsninger, oplæg etc. på dansk, engelsk og tysk. Dertil kommer i en snes tilfælde medvirken i danske og udenlandske radio- og tv-programmer.

Faglige aktiviteter

Instituttets medarbejdere varetager og udøver en lang række faglige hverv uden for instituttet. Enkelte er tilknyttet Syddansk Universitet som eksterne undervisere, andre er beskikkede som censorer ved universiteterne og andre videregående uddannelser. Nogle har været vejledere for specialestuderende ved universiteterne, andre er medlemmer af bedømmelsesudvalg. Dertil kommer hverv i bestyrelser og faglige organisationer. Et meget væsentligt aspekt er deltagelsen i det såkaldte ”peer review”-system, hvor forskere som regel anonymt bedømmer kollegers produktion for at

sikre forskningens kvalitet. Således fungerer medarbejdere ved instituttet med jævne mellemrum som evaluatorer på manuskripter, der er indsendt til internationale tidsskrifter og forlag. Endelig anmelder medarbejderne andres publikationer i aviser og tidsskrifter.

Konferencer og symposier

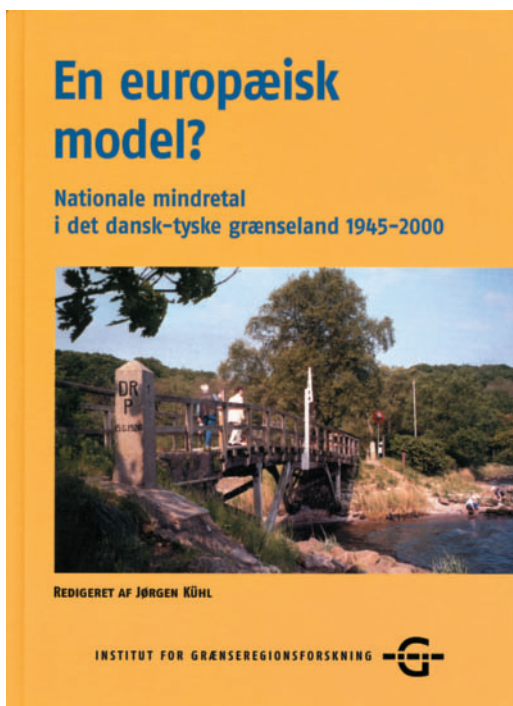
Forskningen fremmes, ja, betinges i mange tilfælde af muligheden for at udveksle synspunkter og drøfte resultater med kolleger. Eftersom Institut for grænseregionsforskning befinder sig på fysisk afstand af de store forskningsmiljøer, er det vigtigt, at forskerne knytter og vedligeholder kontakter til andre forskere, der beskæftiger sig med de samme eller tilsvarende problemstillinger. Dette sker både i en direkte kontakt og ved deltagelse i konferencer, hvor instituttets forskere som regel bidrager med oplæg eller præsenterer såkaldte papers, dvs. mindre videnskabelige afhandlinger, der siden bliver til artikler eller kapitler i bøger. Drøftelserne på disse konferencer bidrager ligeledes til at udvikle kvaliteten i forskningen. Dette sker i et kollegialt system, hvor instituttets egne forskere tillige kommenterer andres bidrag.

Instituttet arrangerer desuden selv foredrag, symposier og konferencer omkring de emner, medarbejderne arbejder med. Inden for de seneste år har dette bl.a. resulteret i en conference om perspektivanalysen for kommunesamarbejdet GrænseRegion Syd, et internationalt symposium for grænseregionsforskere samt flere dansk-tysk historikerseminarer. Sidstnævnte arrangeres i samarbejde med en tysk samtidshistorisk forskningsinstitution: Institut für schleswig-holsteinische Zeit- und Regionalgeschichte, der er placeret i Slesvig, men er tilknyttet universitetet i Flensborg. Dette samarbejde fortsættes i indenværende og i de kommende år.

Fusion med Syddansk Universitet

Fra 2004 ændrer instituttet status. Hidtil har det været en selvejende

Institut for grænseregionsforskning har en lang tradition for udforskningen af de nationale mindretal i grænselandet. I de seneste år har instituttet bl.a. udgivet en antologi om mindretallene i tiden 1945-2000.

institution. Fremover bliver det en del af et universitet. I april 2003 traf den danske regering beslutning om, at Institut fra grænseregionsforskning skal indfusioneres i Syddansk Universitet. Dette vil ske på grundlag af en hensigtserklæring, som Sønderjyllands Amt, Syddansk Universitet og instituttet indgik i efteråret 2002, og som definerer rammerne for instituttets fremtidige forankring i universitetet.

Institut for grænseregionsforskning vil også som del af Syddansk Universitet fortsætte sine hidtidige aktiviteter. Det vil som hidtil være forankret i Sønderjylland. Det vil primært forske i grænseregionale problemstillinger i den dansk-tyske grænseregion og i andre europæiske grænseregioner. Det vil fortsat udforske de nationale mindretal og det grænseoverskridende samarbejde. Det vil fortsætte det omfattende samarbejde med tyske forsknings- og uddannelsesinstitutioner. Og det vil fortsat være placeret i

Aabenraa. Ved siden af de nuværende forsknings-, udrednings- og formidlingsaktiviteter vil instituttet fremover også bidrage til universitetsuddannelser. Allerede i 2002 indgik instituttet i et samarbejde med Syddansk Universitet og Flensborgs universitet om at udvikle og fra 2004/05 at udbyde fælles, grænseoverskridende Europastudier med studiested i både Sønderborg og Flensborg. På sin vis ligger de kommende opgaver og funktioner således i forlængelse af det arbejde ved og på tværs af grænsen, som instituttet i mere end 27 år har opbygget særligt viden om, indsigt og kompetence i.

Grænseregionsforskning i Sønderjylland

Institut for grænseregionsforskning er således aktivt på mange forskellige områder. Ved instituttet forskes der i problemstillinger med udgangspunkt i Sønderjylland og den dansk-tyske grænseregion. Dette sker inden for samfundsvidenskab og humaniora – og med grænseregions-temaet som den fælles og samlende ramme. Det grundlag, instituttet arbejder videre på, er skabt gennem mere end 25 års forskning. De forhold, der i begyndelsen af 1970'erne førte til oprettelsen af instituttet, er ikke blevet mindre væsentlige i de senere år. Regionale og europæiske aspekter af grænser, kontakt og samarbejde på tværs af disse samt de ganske særlige forhold, der gør sig gældende i grænsenære regioner, er i dag tværtom mindst lige så relevante og vedkommende som for over 25 år siden. Grænser og grænseregionale forhold vil således fortsat være af central betydning samt interesse – også eller snarere netop i lyset af den vedholdende europæiske integrationsproces.

Grænselandets historiske arbejdsmark - og Historisk Samfund for Sønderjylland

af Lars N. Henningsen

Spørger man i vore dage i det dansk-tyske grænseland efter “plusord”, ord som tillægges positivt betydningsindhold af de fleste, vil man hurtigt møde ordene “grænseoverskridende samarbejde”. Et sådant arbejde begyndte i 1950'erne og især fra 1960 med de såkaldte “Dansk-tyske dage”. I vore dage har fænomenet fået mere konkret indhold - og det har bredt sig til mange forskellige områder. I det følgende skal vi se på udviklingen inden for historiens arbejdsmark.

Hvad betyder “grænseoverskridende” ?

Når man siger “grænseoverskridende samarbejde”, tænkes der i første række på samarbejde hen over grænseskellet mellem danskerne nord for og tyskerne syd for grænsen, altså mellem flertalsbefolkningerne. Myndigheder, institutioner og organisationer mod nord samarbejder med de tyske kolleger syd for grænsen. Foreninger i de to flertalsbefolkninger knytter kontakt til hinanden.

Men begrebet kan også siges at dække andre former for samarbejde. Sydslesvigs danske mindretal samarbejder naturligvis med moderlandet på den anden side grænsen. Dertil kommer, at der i de senere år er opstået samarbejde mellem det danske mindretal i Sydslesvig og det tyske mindretal i Nordslesvig hen over grænsen. Endelig har klimaet i grænselandet udviklet sig sådan, at der kan tales om samarbejde mellem det enkelte mindretal og den omgivende flertalsbefolkning. Dette sidste er jo for alvor grænsenedbrydende, hvis det fungerer!

På det folkelige plan, mellem mindretal og moderland, har samarbejde hen over grænsen eksisteret længe. Da grænsen blev draget i 1920, efterlod den et tysk mindretal i Nordslesvig og et dansk

mindretal i Sydslesvig. For begge mindretal var det livsnødvendigt at have grænseoverskridende forbindelser til folkefællerne i moderlandet. Folkelige foreninger i Danmark arbejdede grænseoverskridende for at støtte det danske mindretal i Sydslesvig. Tyske foreninger i Tyskland gav tilsvarende støtte til det tyske mindretal i Nordslesvig. Nogle af dem så gerne grænsen ophævet igen, så deres mindretal kunne "komme hjem". For de mere nationalistiske grupperinger var ønsket om en grænseflytning ligefrem et hovedmål.

På det officielle, statspolitiske plan var tonen en anden. Fra dansk side var målet efter 1920, at Sønderjylland, den nyvundne del af Danmark, nu skulle være en fuldt integreret del af det danske rige. Den nytrukne grænse skulle være entydig og ligge fast. Den var garant for, at Sønderjylland ikke igen skulle blive udsat for angreb fra syd. Grænseoverskridende aktiviteter stod ikke øverst på den officielle dagsorden.

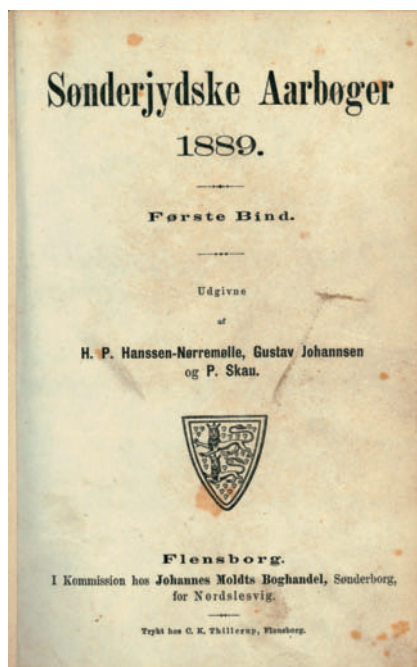
I dag er det blevet anderledes.

Efter 2. Verdenskrig blev grænsen lidt efter lidt accepteret af både staterne, de folkelige foreninger og mindretallene, og et nyt harmonisk klima i grænselandet har udviklet sig. Det betød, at der "blev råd til" at give grænseoverskridende aktiviteter en ny vægtning. Ja, de er ligefrem blevet nødvendige, fordi regionen er blevet konfronteret med vanskeligheder som udkantsområde. Derfor er opbygningen af et grænseoverskridende samarbejde mellem myndigheder på begge sider af grænsen - til gavn for økonomi, erhvervsliv og befolkning i hele regionen - kommet højt op på dagsordenen i dag. Der arbejdes ihærdigt på at nedbryde gammel skepsis overfor naboen på den anden side af grænsen.

Sønderjyske Årbøger

Disse tendenser mærkes også inden for arbejdet med Sønderjyllands historie. Ingen steder i Danmark er den historiske interesse så stor som i Sønderjylland. Ingen steder er der liv i de historiske foreninger som her. Den største historiske forening i landsdelen er Historisk Samfund for Sønderjylland. Den hører

Titelbladet på første årgang af Sønderjyske Arbøger 1889. Bogen er trykt i Flensborg, og blandt udgiverne var den danske rigsdagsmand Gustav Johannsen i Flensborg. Tilknytningen til Flensborg var ikke så mærkelig - endnu på dette tidspunkt kunne danskheden i Flensborg betragtes som del af det danske Nordslesvig. Arbøgernes egentlige inspirator boede imidlertid i København. Det var den kendte historiker A.D.Jørgensen, som stammede fra Gråsten.

hjemme i familien af “amtshistoriske samfund”. I kongeriget opstod disse foreninger i årene efter 1900. Det begyndte med Historisk Samfund for Ribe amt i 1902. Inden 20 år var der tilsvarende foreninger i samtlige danske amter. De udgav hver for sig en amtshistorisk årbog. I Sønderjylland, der jo dengang hørte til Preussen, kom der ikke i første omgang en forening, der blev kun taget skridt til at udgive en historisk årbog. I 1889 udkom første årgang af *Sønderjyske Arbøger*. Som udgivere stod tre kendte sønderjyder: den unge politiker og bladmand H.P. Hanssen, den danske rigsdagsmand fra Flensborg, Gustav Johannsen, og Nordslesvigs grand old man P. Skau fra Bukshave. Gennem de første ti år blev årbøgerne trykt i Flensborg. Den egentlige inspirator sad dog på den anden side af grænsen, i København. Det var rigsarkivar A.D. Jørgensen, som stammede fra Gråsten. *Sønderjyske Arbøger* blev en dansk historisk årbog, som især beskæftigede sig med landsdelens nationalpolitiske historie, dens sprog- og kulturforhold, vel at

mærke for *hele* landsdelen, fra det danske sprogs sydligste grænse-egne og Ejdersted og Angel i syd til Haderslev amt og Kongeåen i nord.

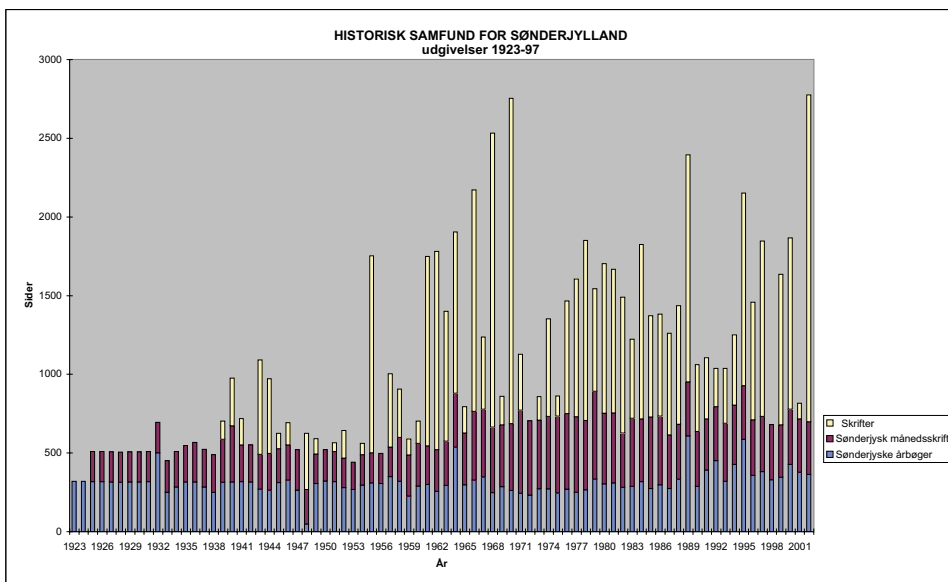
Historisk Samfund - for hele Sønderjylland

Bag årbogen stod nogle enkeltmænd. En forening kom først til efter mere end 20 år. Den 19. december 1922 stiftedes Historisk Samfund for Sønderjylland ved et møde på Folkehjem i Aabenraa. H.P. Hanssen blev den første formand. Foreningen er et barn af genforeningen. I de første udkast til love blev "Historisk Samfund for de sønderjyske Landsdele" foreslået som navn. Sådan kaldte man dengang Nordslesvig. Navnet blev dog "Historisk Samfund for Sønderjylland", og det blev fastslået, at der ikke var noget til hinder for, at foreningen kunne have medlemmer syd for den nye grænse. Den nye forening blev altså for både Nordslesvig og Sydslesvig - og sådan er det forblevet gennem alle årene. Hvert femte år holdes foreningens årsmøde i Sydslesvig.

Hovedopgaven blev at fortsætte udgivelsen af *Sønderjyske Arbøger*. Indtil 1971 udkom tidsskriftet i to årlige hæftede halvbind, derefter årligt indbundet i ét bind - men den gamle titel blev bibeholdt. I dag indeholder en årgang normalt omkring 350 sider. Siden starten har *Sønderjyske Arbøger* bragt omkring 32.000 sider. Det har altid været og er stadig den vægtigste af Danmarks amtshistoriske årbøger. I fagligt historisk niveau hævder *Sønderjyske Arbøger* sig ved siden af de faghistoriske tidsskrifter i Danmark, *Historisk Tidsskrift*, *Historie og Fortid* og *Nutid*.

I 1924 lancerede samfundet også et "månedsskrift". Det fik navnet *Sønderjysk Månedsskrift*. Her blev der plads til korte og lettilgængelige artikler. Mere end 24.000 sider er udkommet indtil i dag, og ligesom for årbøgerne har tidsskriftet altid fundet sit stof fra hele det gamle hertugdømme, Nordslesvig såvel som Sydslesvig.

Foreningen tog også fat på at udgive selvstændige bøger. Det første bind udkom i 1939. I dag er "skriftrækken" nået til bind 90, der er udgivet 30 bind i serien *Sønderjyske Levnedsløb*, syv bind i

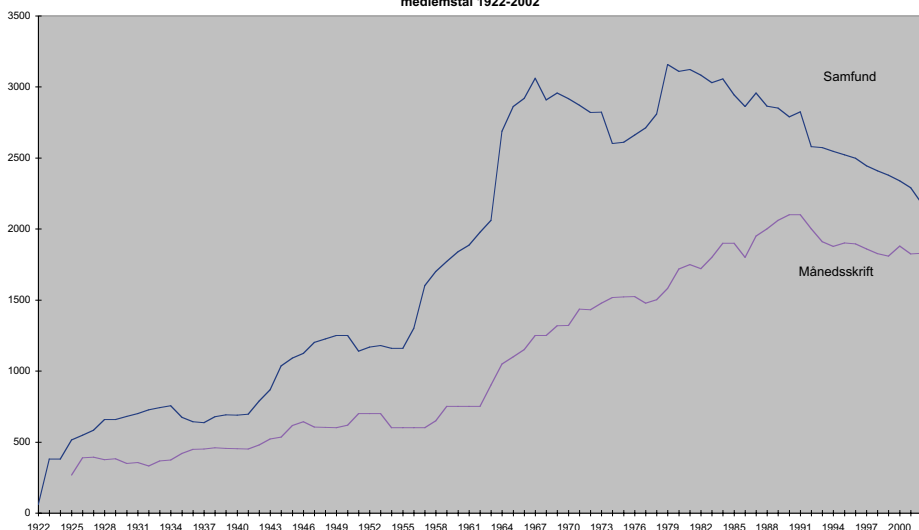

Historisk Samfund for Sønderjylland har siden oprettelsen været det mest aktive af de danske amthistoriske samfund, når det gjaldt udgivelser. Næsten 100.000 sider er publiceret gennem årene. I enkelte år blev der ved siden af Sønderjyske Årbøger og Sønderjysk Månedsskrift udgivet så meget som 6 selvstændige bøger.

en serie *Studier*, syv bind i en serie *Sønderjyske Billeder*. Hertil kommer andre bøger, f.eks. de tre store bind *Sønderjylland Historisk Billedbog*, som udkom i årene 1964-1979, i et oplag af i alt 50.000 eksemplarer. Mere end 150 selvstændige bøger eller henved 45.000 sider er det blevet til gennem årene. Synsfeltet har altid været hele det gamle hertugdømme. Blot et par eksempler: I 1978 udkom som bind 49 bogen *Aage Rasch: Ejderkanalen*, i 1981 *Børge L. Barløse: Lærerstanden i Sydslesvig fra reformationen til 1864*. Grænseoverskridende var også *Asger Nyholm: Slesvigske gejstlige og slesvig-holstenismen indtil 1850* (1980).

Den samme bevidsthed for Sønderjyllands eller Slesvigs historie som en helhed lever stadig. Det gælder f.eks. det store værk *Det sønderjyske landbrugs historie* (1994ff, indtil nu tre bind), Niels H. Kragh-Nielsens bog *Galgehøj og rettersted* (2002), som fortæller om henrettelsernes historie i hele hertugdømmet Slesvig fra 1550 til

HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
medlemstal 1922-2002

Medlemstal i Historisk Samfund for Sønderjylland (øverste kurve) og antal abonnenter på Sønderjysk Månedsskrift. Medlemmerne har altid været fordelt over både Nordslesvig og Sydslesvig - og en del bor i kongeriget.

1850 og bogen *19 myter i Sønderjyllands historie* (2002), som tager omstridte emner fra landsdelens historie under kritisk behandling, lige fra Ejdergrænsen og Flensborg-rommen til myten om Christian X og den hvide hest i 1920.

Mere end noget andet har Historisk Samfund altså været et forlag. Men der har også været andet. Fra midt i 1950'erne fik udflugter og foredrag øget betydning. I 1955 oprettedes de såkaldte "amtskredse" - en i hvert af de gamle amter i Nordslesvig, og en i Sydslesvig. Amtskredsene afholder hvert år foredrag, udflugter og selvfølgelig deres årlige generalforsamlinger. Gennem mange år har Sydslesvig amtskreds været en af de mest aktive.

Basis for alt dette er medlemmerne. Det begyndte i 1922 med 60 medlemmer. I 1939 var der knap 700. De nye aktiviteter i midten af 1950'erne satte tallet op til ca. 1.700. I 1967 nåede medlemstallet op på lidt over 3.000. I dag er det knap 2.200. Heraf bor knap 1.500 i Nordslesvig, 160 i Sydslesvig, knap 700 i Kongeriget nord for

Kongeåen.

Historiebøger med dansk-tyske forfattere

Foreningens medlemskreds og dens arbejdsområde går således hen over landegrænsen. Ser man mere bredt på arbejdet med historien, kan man i dag konstatere, at grænser ikke er, hvad de var tidligere. Der var en gang, da medarbejderne i henholdsvis museer, arkiver og biblioteker mest arbejdede hver for sig. Samarbejdet mellem forskelligartede historiske institutioner og deres medarbejdere var begrænset. Sådan er det ikke mere. I dag er netværk på tværs af institutioner og fag noget selvfølgelig. Fagfæller i arkiver, museer og biblioteker kender mere til hinanden end før og arbejder mere sammen end før på tværs af institutionsgrænser. Der opbygges faglige netværk, godt hjulpet på vej af de moderne medier.

Og disse netværk går hen over skellet mellem dansk og tysk. I dag er kollegialt samarbejde mellem danske og tyske institutioner og fagfolk ikke længere en sjælden fugl. Et egentligt grænseoverskridende samarbejde er ved at opstå på historiens arbejdsmark. Det har man også mærket i Historisk Samfund for Sønderjylland.

Nogle eksempler kan vise udviklingen. I 1981 udgav foreningen Børge L. Barløses bog *Lærerstanden i Sydslesvig fra reformationen til 1864*. Bogen er på dansk - som alle bøger fra foreningens forlag - men den har Sydslesvig som emne, og hovedparten af læserne er tysksprogede. Det var derfor naturligt at lade bogen udkomme også med tysk titel og med forord og indledning på begge sprog. Det førte til et samarbejde om salg af bogen med foreningens kollega syd for grænsen, *Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte*.

Dette spæde samarbejde har siden udviklet sig yderligere. I 2000 var man nået så vidt, at Historisk Samfund sammen med Sønderjyske Årbøger sendte et særtilbud på udgivelser fra den tyske kollegaforening til sine medlemmer. Året efter udsendte den tyske forening syd for grænsen tilsvarende tilbud fra Historisk Samfund til sine medlemmer. Det var et pragmatisk samarbejde for

Siden 1970'erne er der ved flere lejligheder gennemført fællesprojekter mellem danske og tyske historikere på begge sider af grænsen. I 1992 udkom denne bog om billeder fra afstemningstiden. Der var en dansk forfatter (Inge Adriansen) og en tysk (Immo Doege). Udgeverne hørte hjemme i Aabenraa (Institut for Sønderjysk Lokalhistorie og Historisk Samfund for Sønderjylland) og i Flensborg (Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte og Institut für Regionale Forschung und Information).

at udbrede viden om vor fælles historie i grænselandet til flest mulige.

Og samarbejdet gik videre. I 1992 publicerede Historisk Samfund bogen *Dansk eller tysk? Billeder af national selvforståelse i 1920*. Bogen er på flere måder bemærkelsesværdig. Den ene forfatter var dansk, museumsinspektør Inge Adriansen fra Museet på Sønderborg Slot, den anden tysk: gymnasielektor Immo Doege fra det tyske gymnasium i Aabenraa. Hæftet udkom i et dansk-tysk samarbejde, idet *Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte* og *Institut für Regionale Forschung und Information* i Flensborg samtidig udsendte en tysksproget udgave. Det var første gang, Historisk

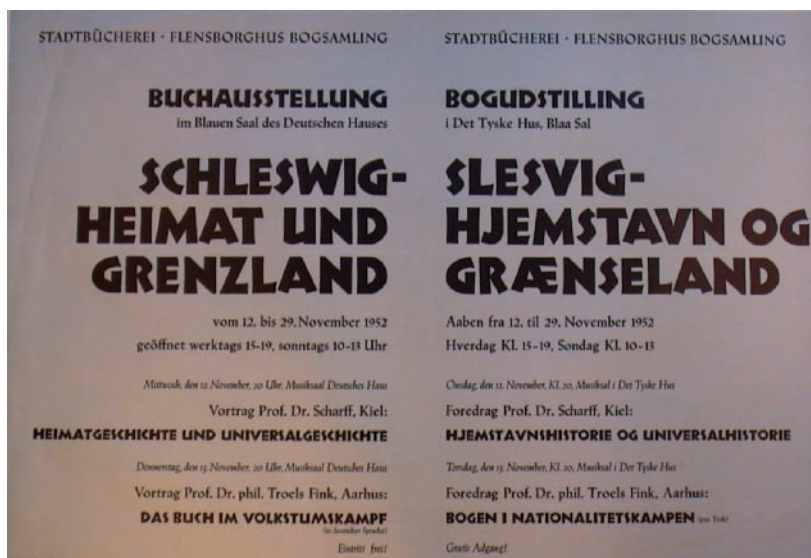
Samfund forsøgte et sådant samarbejde. Bogen fik begejstrede anmeldelser og bragte de to forfattere en fortjent anerkendelse i form af Sønderjyllands amts kulturpris for 1992.

Et nyt eksempel kom i 1995, bogen *Fra det tyske nederlag til Slesvigs deling 1918-1920* af museumsinspektør Inge Adriansen fra Sønderborg og byarkivar Broder Schwensen fra Flensborgs Stadtarchiv. Igen udkom bogen på både dansk og tysk, idet *Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte* og *Stadtarchiv* i Flensborg sørgede for den tyske udgave. Det var et forsøg på at virkeliggøre kollegialt samarbejde om en omstridt periode i grænselandets historie. Det viste sig dog at være en kunst at arbejde danske og tyske synspunkter sammen til en saglig fremstilling - ikke uproblematisk, men det var et fremskridt, at forsøget overhovedet kunne gøres.

Hermed var lagt et spor, som blev fulgt gentagne gange de følgende år. I 2002 udgav Historisk Samfund bogen *19 myter i Sønderjyllands historie*. Her fik 15 danske historikere selskab af tre tyske: Byarkivaren i Flensborg Broder Schwensen skrev artiklen “1920 - tre myter om en genforening”, den tyske historiker Johannes Jensen kastede nyt lys over Uwe Jens Lornsen, og den tyske gymnasielektor Immo Doege belyste myten om “pioner Klinkes heltedåd på Dybbøl den 18. april 1864”.

Dansk-tysk historikernetværk

Dette er udtryk for en tendens i tiden - til stigende kontakt mellem historikere i grænselandet. Udviklingen var begyndt årtier før. Så tidligt som i 1952 blev der i Flensborg arrangeret en dansk-tysk bogudstilling. Det danske bibliotek i Flensborg, “Flensborghus Bogsamling”, og det tyske Stadtbücherei Flensburg præsenterede i fællesskab omkring 600 bøger, et alsidigt udpluk af bøger, som viste både det danske og det tyske syn på grænselandets historie. Udstillingen blev ledsaget af et katalog, og der blev afholdt foredrag. På lokalt plan blev arbejdet båret af de to biblioteksledere, Torben Glahn fra den danske Flensborghus Bogsamling (i dag:

Tosproget plakat fra den dansk-tyske bogudstilling i 1952 i Flensborg. Udstillingen var et udtryk for ønsket om at bringe danske og tyske på talefod efter krigsårenes og de første efterkrigsårs konfrontation. Gensidig orientering skulle skabe bedre forudsætninger for samtale mellem danske og tyske, også når det gjaldt forståelsen af grænselandets komplicerede historie. Udstillingen blev opbygget af de to biblioteker i Flensborg, det danske og det tyske, og to historieprofessorer medvirkede med foredrag, på dansk side Troels Fink, på tysk side Alexander Scharff.

Dansk Centralbibliotek) og Dr. Hans Peter Johannsen fra Flensborg bys bibliotek. Som rådgivere medvirkede to fremtrædende historieprofessorer, Troels Fink fra Aarhus Universitet og Alexander Scharff fra Kiels universitet.

Samme år mødtes de to professorer Fink og Schaff i Braunschweig i det såkaldte Internationales Schulbuchinstitut. Der blev udarbejdet en række teser, som blev anbefalet ved revision af danske og tyske skolehistoriebøger. De blev kort efter taget under behandling ved et tysk lærermøde på Akademie Sankelmark i Sydslesvig. 20 år senere blev arbejdet genoptaget, nu i dansk-tysk

samarbejde ved en række skolebogskonferencer på Akademie Sankelmark. Her mødtes danske og tyske historikere med det mål at udarbejde kildehæfter til det dansk-tyske forhold i tiden efter 1800, med alle tekster gengivet parallelt på både dansk og tysk.

Det første resultat blev i 1983 bogen *Ostersturm/Paskeblæsten 1933* udarbejdet af den tyske historiker Peter Hopp og den danske Carsten R. Mogensen fra Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Året efter kom bogen *Der nationale Gegensatz/De nationale modsætninger 1800-1864* (1984) af de danske historikere Henrik Fangel, Hans A. Jacobsen og de tyske Erich Hoffmann og Alexander Scharff. Et årti senere fulgte tilsvarende bind om tiden 1864-1933, igen udarbejdet af danske og tyske historikere i intensivt samarbejde (*Der nationale Gegensatz/De nationale modsætninger 1864-1914* (1996) og *Der nationale Gegensatz/De nationale modsætninger 1914-1933* (2001)). Igen var trækraften delt mellem den danske side, ved Hans Schultz Hansen, Aabenraa og den tyske side, ved Gerhard Kraack og Frank Lubowitz, Flensborg. En tæt og åben dialog om den fælles omend

Siden 1972 har danske og tyske historikere i grænselandet samarbejdet om at skabe en stor kildeamling til den dansk-tyske grænseregions historie. Alle tekster gengives på både dansk og tysk. Her bind 1 fra 1984 og bind 4 fra 2001.

konfliktfyldte historie i grænselandet var forudsætningen. På den baggrund er det ikke så overraskende, at den danske historiker Hans Schultz Hansen i 1996 kunne få overladt at skrive det vanskelige afsnit om de nationale modsætningers udvikling i perioden 1830-1918 til det tyske standardværk *Geschichte Schleswig-Holsteins von den Anfängen bis zur Gegenwart*, som blev udgivet i 1996 af den tyske historiker Ulrich Lange.

Nu var netværket mellem danske og tyske historikere blevet en realitet. Det fandt udtryk på konferencer og ved foredragsarrangementer i Nord- og Sydslesvig og i Holsten. 150-året for skæbneåret 1848 i 1998 viste flere initiativer af den art. Især landsarkivet i Aabenraa og Landesarchiv i Slesvig by markerede sig med seminarer om 1848, med dansk-tysk deltagelse og forsøg på tosproglig afvikling.

Museumssamarbejde

Også på museumsområdet blev 1990'erne for alvor en grødetid. Fællesprojekter mellem danske museer i nord og tyske i syd blev næsten et "muß". Mange eksempler viser tendensen. I 1993-94 gennemførte Museet på Sønderborg Slot sammen med Städtisches Museum i Flensborg en stor udstilling om Isted-løven, som nu - omend kun i gips og i en kort tid - genså Flensborg efter 130 års fravær. I Flensborg blev udstillingen åbnet den 23. januar 1994 af to kulturministre, den tyske Marianne Tidick og den danske Jytte Hilden. I sin åbningstale udtalte Jytte Hilden bl.a.: "Udstillingen skal være begyndelsen til en række af fælles projekter mellem tyske og danske museer og kulturinstitutter."

Det blev tilfældet de følgende år, særlig tydeligt i 75 året for genforeningen i 1995. Den 30. juli 1995 var dronning Ingrid med til at markere, at Kværs kirke fik sin døbefont tilbage fra museet i Flensborg. Museet havde købt fonten i 1902 - og gav den nu tilbage som led i en omfattende udvekslingsaftale med museet på Sønderborg Slot. Noget sådant ville have været nærmest utænkeligt blot 10 år tidligere.

For museerne nord og syd for landegrænsen har samarbejde om fælles projekter i de senere år udviklet sig til at være en helt normal sag. I 1998 gennemførte Flensborgs Bymuseum, Museet på Sønderborg Slot og Museet på Koldinghus således en udstilling om Treårskrigen 1848-50. Kataloget var selvfølgelig på begge sprog. Sådanne grænseoverskridende dansk-tyske initiativer er senere gentaget flere gange.

Samme år blev der også i et dansk-tysk samarbejde lavet udstilling om afstemningskampen. Ved de foregående mindeår i 1970 og 1980 var sådanne udstillinger fremstillet af danske og tyske institutioner hver for sig. Nu ved 75 års jubilæet vovede man fra dansk og tysk side at samarbejde om at belyse begge sider i afstemningskampen og begge folkeafstemninger i et fælles rum. Det skete ved en dansk-tysk særudstilling, der blev lavet i samarbejde mellem tre danske og tre tyske institutioner: Institut für Regionale Forschung und Information i Flensborg, Institut for sønderjysk Lokalhistorie i Aabenraa, Stadtarchiv Flensburg, Landsarkivet for Sønderjylland, Städtisches Museum i Flensburg samt Museet på Sønderborg Slot. Det var i sig selv en udfordring at få et samarbejde mellem seks

institutioner til at fungere. Hertil kom, at der var forskellige fagtraditioner og nationale opfattelser, som måtte bøjes mod hinanden, hvis det skulle føre til et resultat, men det lykkedes. Udstillingen åbnede 29. januar 1995 i Flensborg og 9. maj i Sønderborg. Gennem hele udstillingen blev det forsøgt at veje dansk og tysk ligeligt. Overalt var teksterne på to sprog.

Genforeningsjubilæet viste således grøde i bestræbelserne for at udvide dansk-tysk dialog og samarbejde. Sønderborg Slot fortsatte dette spor i de følgende år, i 1998 med en udstilling fælles for museerne i Sønderborg, Kolding og Flensborg om Treårskrigen, med titlen "1848-50 - Med Gud! For Konge og Fødeland - Für Freiheit und Einheit!" Den var et grænseoverskridende dansk-tysk initiativ og blev vist på hver af de tre museer. Til udstillingen blev der udgivet en tosproget bog.

Det samme var tilfældet i 2000, da Sønderborg Slot og Landsmuseet på Gottorp Slot i Slesvig gik sammen om projektet "Århundredets genstande". Her drejede det sig om at indsamle genstande til indirekte belysning af udviklingen i det 20. århundrede, genstande som grænseboerne selv opfattede som epokegørende for de skete fremskridt. Udstillingen blev vist både på Sønderborg Slot og Gottorp Slot, og igen blev der udgivet et stort katalog *Arhundredets genstande/Dinge des Jahrhunderts* (2000) på både dansk og tysk.

Andre eksempler fra de øvrige museer viser samme udvikling. På landsdelens arkæologiske hovedmuseum i Haderslev var man sig bevidst, at nutidens grænser ikke kan bruges som afgrænsning af museets forskningsområde i oldtiden. Det førte i 1991 til forsøg på en mere hensigtsmæssig samordning af registreringer af oldtidsminder nord og syd for grænsen. 1997 tog museet fat på at definere forskelle i de danske og tyske registreringssystemer med henblik på at nå en mere ensartet behandling af det registrerede nord og syd for grænsen. Målet var at kunne søge i hinandens databaser og herigenom få et større og bedre sammenligneligt arkæologisk materiale syd og nord for grænsen. Om dette blev der i 1998 udarbejdet en rapport, som giver indblik i hvor meget der er registreret på begge

sider af grænsen, hvordan det er gjort, og hvordan der evt. kan indføres en mere ensartet elektronisk registrering og dermed mulighed for at søge i hinandens databaser. På samme måde blev der i 1998 foretaget en kortlægning af den måde, hvorpå museer nord og syd for grænsen registrerer keramik fra reformationen og fremad i tid. En rapport med titlen *Et blik over Grænsen* (ved Frauke Witte, også tysk udgave) om denne grænseoverskridende udforskning af den slesvigske kultur blev udgivet i 2000.

Omkring Flensborg fjord var man også i gang. Her blev der fra 1997 ihærdigt arbejdet på at udbygge Cathrinesminde teglværksmuseum til museum for teglindustri og teglværkshistorie på både den danske og den tyske side af fjorden. I samarbejde med Kobbermølle museet og andre museer på den tyske side skulle der etableres et grænseoverskridende "Industrimuseum Slesvig".

Sådan tog museumsfolkene det ene skridt efter det andet. Den foreløbige kulmination, som viser hvilke fremskridt der er nået, er vel, at det i 2003 blev muligt at vise Nydambåden på en stor vikingetidsudstilling i Nationalmuseet i København. Den båd, som gennem snart 150 år har været et stridens æble mellem danske og tyske, blev i fuld tillidsfuldhed lånt ud fra Tyskland til Danmark.

Arkiver og biblioteker

Næsten tilsvarende fremskridt kan noteres i arkivernes verden. På intet område er danske og tyske i grænselandet mere afhængige af hinanden, end når det gælder de arkivalske kilder. Hver gang landsdelen gennem århundrederne blev delt eller skiftede ejer, havde det følger for arkiverne. Det var lettere at dele landområdet Slesvig end at dele dets arkiver. Derfor kom en del arkiver vedr. Sydslesvig og Holsten til at ligge i Rigsarkivet i København og i landsarkivet i Aabenraa, og tilsvarende endte en del papirer vedr. Nordslesvig i landsarkivet i Slesvig by. Gang på gang forsøgte myndighederne at skabe en fornuftig fordeling af de gamle akter, senest ved arkivaftaler i 1933. Mange problemer forblev dog uløste - først i 1990'erne blev der gjort konkrete fremskridt.

Nu gik Landsarkivet for Sønderjylland i Aabenraa og det tyske Landesarchiv Schleswig-Holstein i Slesvig by sammen om fælles registrering af flere af de delte arkiver. I 1999 og 2001 udgav de to arkiver i fællesskab fortegnelser over arkiverne fra hele det gamle Tønder amt, som var blevet delt i 1920, og hvis arkiver derfor også er delt mellem de to arkiver. De to arkivfortegnelser har forord, indledning og registre såvel på dansk som på tysk. Udgivelsen af disse fælles registraturer blev ledsaget af seminarer afholdt af de to arkiver i fællesskab i årene 1998-2001. Næsten samtidig blev en del arkiver om Slesvig og Holsten flyttet fra Rigsarkivet i København til landsarkivet i Aabenraa. De kom herved tættere på deres udspring og på tyske forskere - og det danske arkiv i Aabenraa sørgede også for vejledende pjecer om materialet på både dansk og tysk.

Landsdelens biblioteker fulgte efter i samme spor. I 1997 indledtes et samarbejde mellem de større biblioteker nord og syd for den dansk-tyske grænse. Med støtte fra de såkaldte Interreg-midler under EU blev bogkartoteker omfattende bl.a. Stadtbücherei i Flensborg, Landeszentralbibliothek i Flensborg, Dansk Centralbibliothek for Sydslesvig, Landsbibliotheket i Aabenraa og bibliotekerne i Haderslev, Sønderborg og Tønder koblet sammen til ét fælles internetkatalog. Herefter kan læsere i den ganske verden via deres hjemmecomputer få indsigt i bogmængderne i grænselandets danske og tyske biblioteker, de kan bestille bøger og få dem skaffet frem til det lokale bibliotek. Det er et arbejde af modelkarakter - ellers ukendt mellem landene i Tyskland. Siden er samarbejdet fulgt op med udstillinger, oplæsninger, møder om slægtsforskning, bogbusmøder og kollegialt samarbejde mellem bibliotekarere på begge sider af grænsen.

Historisk Samfund for Sønderjylland midt i netværket

Historien og kulturens arbejdsmark i grænselandet er således under

ændring. I meget af dette er Historisk Samfund for Sønderjylland en aktiv medspiller. Foreningen har en styrelse på i alt 17 medlemmer. Her sidder repræsentanter for det folkelige historiske arbejde og personer fra fagligt-historiske institutioner i landsdelen. Der er museumsfolk fra fire af museerne i Sønderjylland, arkivfolk fra tre danske arkiv- og forskningsinstitutioner på begge sider grænsen og en bibliotekar fra Dansk Centralbibliotek i Sydslesvig. Generalkonsul Henrik Becker-Christensen er også mangeårigt medlem. Foreningen er på den måde et knudepunkt for et fagligt historisk netværk hen over grænsen. Kernen i arbejdet er som nævnt at udgive de to tidsskrifter *Sønderjyske Arbøger* og *Sønderjysk Månedsskrift* og bøger om Sønderjyllands historie - og at afholde foredrag om historiske emner samt arrangere udflugter.

Men hertil kommer samarbejde med andre historiske foreninger, institutioner og arkiver. Dette samarbejde har i de seneste år helt i tidens ånd fået præg af det grænseoverskridende. Derfor kunne Historisk Samfund f.eks. i 1996 sammen med den tyske forening Grenzfriedensbund udgive den lille bog *Eine Station auf dem Weg in die Hölle* (2. udgave 2002, på dansk og tysk), om deportationerne af danske fanger fra Frøslev til tyske koncentrationslejre. Og derfor har foreningen i de seneste år taget ordet, når der var brug for særlige initiativer til værn om det historisk-faglige arbejde i Sønderjylland. Et eksempel er "Dybbølslaget" ved årsskiftet 1999-2000. Der var dengang fremkommet planer om at udbygge historiecenter Dybbøl Banke til et imponant "historiefortællested" med bygning af en rekonstrueret skanse og en udvidelse af den bestående centerbygning. I Historisk Samfund fandt styrelsen, at planen langt fra var sagligt velbegrundet. Den historiefaglige kvalitet var problematisk, og det var bl.a. ikke rimeligt, at de besøgende i det kommende center evt. selv skulle have mulighed for at skyde med geværer.

Noget sådant tog ikke højde for tyske følelser. Det var også opfattelsen, at den delvise rekonstruktion af en dansk skanse kunne betyde en markant ændring i Dybbøl bankes profil og stille de autentiske levn i skyggen. Det var baggrunden for, at foreningen

indkaldte til et offentligt debatmøde den 14. februar 2000 i Sønderborg. Det blev et tilløbsstykke - en mediestorm rejste sig. Det lykkedes at råbe politikerne op - og planerne blev ændret i forhold til det oprindelige udkast.

Et andet initiativ kom i 2002. Da planlagde ledelsen i Statens Arkiver en administrativ sammenlægning af Landsarkivet for Sønderjylland og Landsarkivet for Fyn og en beskæring af medarbejderstaben. Det opfattede foreningen som en trussel mod det sønderjyske landsarkiv, med hvilket foreningen lige siden arkivets oprettelse efter genforeningen havde haft et meget nært samarbejde. Historisk Samfund samlede derfor en kreds af kolleger indenfor det historiske arbejde i landsdelen til protest. Helt karakteristisk blev det ikke blot en kreds fra Sønderjylland nord for grænsen, men en virkelig grænseoverskridende kreds. Danske og tyske arkiver, biblioteker, museer og forskningsinstitutioner nord og syd for grænsen, historiske foreninger, Grænseforeningen og de nationale mindretal i grænselandet undertegnede en henvendelse til rigsarkivaren, hvor man påpegede de uheldige konsekvenser, som kunne følge af planen fra København.

Netop ved sin grænseoverskridende karakter viser henvendelsen, hvad der i de seneste år er sket på historiens arbejdsmark i grænselandet. I dag arbejdes der sammen - og kontakten mellem nord og syd er så stor som næppe nogensinde før. Det grænseoverskridende samarbejde har vundet fodfæste på historiens arbejdsmark. Ikke for at skabe et "enhedsbryg" og for at udviske de forskelle i vurderinger, som findes og altid vil findes mellem dansk og tysk. Men for at finde praktiske løsninger og for at skabe større forståelse parterne imellem.

Sprogforeningen

Af Ove Nissen

Sprogforeningen blev oprettet i 1880. Formålet var “at gavne det danske sprog og den danske kultur i Sønderjylland”.

Baggrunden for Sprogforeningens oprettelse var nederlaget i krigen 1864.

Danmark måtte afstå de såkaldte hertugdømmer til den sydlige nabo, som rykkede ind i de sønderjyske landsdele og forblev som besættelsesmagt indtil afslutningen på 1. Verdenskrig. Kongeåen blev Danmarks grænse mod syd.

Besættelsesmagten opførte sig ganske vist ikke, som man i dag vil forstå en okkupation, med fysisk vold eller tortur – man benyttede sig af andre midler – diverse former for chikanerier og juridiske spilfægterier – af trusler og repressalier.

Det blev alligevel til trange tider for den sønderjyske befolkning i *udlændighedstiden*. Besættelsesmagten søgte ved hjælp af tvangsforanstaltninger målbevidst at nedbryde danskheden, og forsøgte således at fortyske området.

Ret så hurtigt fik okkupationsmagten gennemført en række bestemmelser og lovforordninger, som betød, at det praktisk talt ikke længere var muligt at undervise på dansk i skolerne.

Magthaverne var klar over, at kunne man blot få folk til at glemme det sprog, som det store flertal i Nordslesvig og dele af Mellemslesvig havde anvendt gennem århundreder og få dem til at tale tysk, så ville deres sind, “deres indre jeg og tænkemåde” til sidst også skifte ståsted. Så ville *drømmen om Danmark* høre fortiden til, og besættelsesopgaven ville være tilendebragt.

Således indledte de nytilførte preussiske myndighedspersoner deres anslag mod modersmålet i den sønderjyske skoleverden – kun med dansk i religionstimerne – og i kirkerne blev der nu holdt flere gudstjenester på tysk.

De lærere og præster, kontrollanter og embedsfolk, som ikke

ønskede at omstille sig til nye forhold og aflægge embedsed til myndighederne, blev tvunget til at forlade deres embede. De blev afsat, forflyttet og i værste fald landsforvist. De preussiske politibetjente – gendarmene – var pålagt ihærdigt at følge aktiviteter i skoler, kirker og forsamlingssteder, krostuer og private hjem og skabte således usikkerhed og nervøsitet i såvel de større byer som i landsbyer og lokalsamfund.

Jordkampen blev indledt. Fra tysk side fremkom gode lånetilbud til landmænd, der ville købe dansk landbrug og således søgte man at ændre lokalsamfundets nationale struktur – fra dansk til tysk. Man forsøgte at fortrænge den danske bondestand.

Kampen om sproget.

Fortyskningsprocessen havde medvind.

I 1878 slettede Bismarck §-5-løftet i Prag-freden.

De danske følte sig klemte på alle måder. Unge våbenføre mænd måtte i flerårig soldatertjeneste og således aflægge troskabsed til den preussiske konge. Det fik sønderjyske unge mænd til at flygte fra hjemstavnen og udvandre til Danmark, Amerika eller indtræde i den såkaldte *optanttilværelse*, der fratog dem alle deres borgerlige rettigheder – en generation af unge forsvandt fra Sønderjylland. Ved de efterfølgende valg til den tyske rigsdag og den preussiske landdag stod det klart, at danskheden var på retur.

Dog – et så kraftigt *tryk* skaber ofte tilsvarende *modtryk*.

Årvågne danske mænd var klar over denne farlige tendens for modersmålet, og de besluttede at starte en kamp for deres sprog og sindelag. Ikke en væbnet kamp eller partisanbevægelse, intet illegalt eller voldeligt – men en samling til værn om sproget.

Et sprog skal tales og bruges for at overleve. Sideløbende blev Landeværnet oprettet for at bevare dansk jord på danske hænder – en åndelig og materiel mobilisering af den danske hjemstavns i de nordlige dele af Slesvig.

“Foreningen til Det Danske Sprogs Bevarelse i Nordslesvig”- “æ Sprochforening” blev stiftet 10. oktober 1880 i Aabenraa med det

*Sprogforeningen blev stiftet i 1880. Denne lille "hvervefolder" illustrerer ganske tydeligt, at foreningen stadig eksisterer og er aktiv i forsøget på at kapre nye medlemmer. Se også foreningens hjemmeside:
www.sprogforeningen.dk*

formål at værne om og bevare modersmålet, navnlig ved udbredelse af folkeligt oplysende materiale – for således at skabe nationalt sammenhold i befolkningen.

Den første bestyrelse udsendte en folkeskrivelse i hele Sønderjylland om personlig støtte til foreningen. Mod et årskontingent på kun to mark blev det muligt at låne bøger i foreningens lokale bogsamlinger, som efterhånden var blevet oprettet ud over hele landsdelen. Sprogforeningen var en realitet – “det lyder som et Eventyr”.

Medlemstallet steg, og der kom testamentariske gaver. I 1882 skænkede brygger J.C. Jacobsen, Carlsberg 10.000 eksemplarer af A.D. Jørgensens “Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie” til gave- og bogsamlinger. Der blev oprettet et net af tillidsmænd, og lokalbefolkningen trodsede de tyske bestemmelser mod møder

og sammenkomster i skoler og kroer og etablerede sig ved at oprette friskoler og frimenigheder i “egne lokaler” – forsamlingshuse og frikirker – og sørgede for korrekte og rettidige anmeldelser af arrangementer, så forbud mod og lukning af disse blev undgået. Sprogforeningens ledende mænd støttede overalt, hvor det var muligt. Deres arbejdsredskab blev folkelig oplysning om det at føle sig knyttet til Danmark – *sproget blev nøglen til det nationale tilhørsforhold*.

Sprogforeningens Almanak

Bogsamlingerne var i starten blot et par hylder i et skab på en bondegård i lokal-området – et skab med let tilgængelig dansk litteratur – Ingemanns romaner, H.C. Andersens eventyr, Holbergs og Heibergs skrifter, underholdende og belærende tekster blandet med julehefter og børnebøger, Dansk Børneblad m.fl. samt “Den blå Sangbog” og senere Højskolesangbogen – godt hjulpet på vej af den skrivende presse: Hejmdal, Dannevirke og Flensborg Avis.

Da Jacob Michelsen, Aabenraa i 1893 var blevet formand for foreningen, udsendtes første eksemplar af *Sprogforeningens Almanak* med et godt blikfang: “Mindestøtten” på Skamlingsbanken foran og “Mor Danmark” kampberedt med et udrullet Sønderjyllandskort bagpå – dog ændret efter påtale og bødeforlæg fra de tyske myndigheder til billedet af “De sønderjyske piger”, som siden er anvendt helt til 1980 kun afbrudt og neutraliseret under 1. Verdenskrig.

Sprogforeningens Almanak blev en bog, som hvert efterår lå på køkkenbordet i helt almindelige sønderjyske hjem. Husbonden læste for sit folkehold. Der var noveller og kærlighedshistorier – man studerede billeder og kalenderoplysninger. De mange minde-tekster om fremtrædende personer er nu kildestof til viden om datidens tilstande i de sønderjyske samfund.

Således kom foreningens omfattende trykkeri-virksomhed i gang.

Der blev efterfølgende udgivet mange bøger, artikler og tekster

fra eget forlag, bl.a. Nikolaj Andersens højt værdsatte sønderjyske digte og fortællinger.

Ved århundredeskiftet 1900 sikrede Sprogforeningen sig fast ejendom i den nordlige udkant af Aabenraa by. Et gammelt traktørsted blev købt – godt hjulpet af en klækkelig pengegave fra baron Stampe Clarisius – restaureret med plads til et stort boglager, kontor og mødesal. Stedet blev herefter Sprogforeningens hovedkvarter – kaldet "*Det sønderjyske Forsamlingshus*" – nu Folkehjem. Herfra udgik det folkelige oplysningsarbejde af bærende betydning for danskhedens trivsel.

Foreningens virksomhed standsede ikke med verdenskrigen 1914-18.

H.P. Hanssen, Nørremølle var indtrådt i bestyrelsen og medvirkede til, at der uddeltes tusinder af boggaver og hefter til skoler og hjem overalt i landsdelen. Til fronten sendtes især et stort antal salme- og sangbøger. Disse og andre bøger til lazaretter og garnisoner gjorde god nytte blandt de mange dansksindede sønderjyder, som måtte "gå i krig" for en sag, der slet ikke var deres.

Genforeningen

Efter Tysklands sammenbrud i efteråret 1918 lettede det tunge tryk.

Håbet om at vende tilbage til Danmark kom gribende til udtryk i H.P. Hanssens tale 17. november 1918 fra Folkehjems balkon til en tusindtallig folkeskare.

Kort før krigsafslutningen rejste han kravet om, at de nordlige dele af Slesvig skulle tilbageføres Danmark på grundlag af folkenes selvbestemmelsesret – §-5-løftet.

Som bekendt fandt denne afstemning sted i zone I den 10. februar 1920 og 14. marts i zone II. Grænsedragningen, den nuværende grænse, blev resultatet. I mange af de forhandlinger, som måtte gennemføres, deltog også flere af de personer, som var ledende i Sprogforeningens arbejde.

Loven om de sønderjyske landsdeles indlemmelse i Danmark blev underskrevet af kong Christian X før han den 10. juli 1920 på

Et af de mange resultater af Genforeningen blev blandt andet en gennemgribende omstrukturering af Sprogforeningen. Billedet viser Kong Christian X i Krusa og stammer fra den 12. juli 1920.

den berømte hvide hest red over Kongeågrænsen ved Christiansfeld for dagen efter at blive tiljublet på Dybbøl Banke af en mangfoldig sønderjysk befolkning med de berømte jubelord af grev Otto D. Schack, Møgeltønder: “Vi vil være dig gode og trofaste sønner og døtre, Danmark. Det giver vi dig håndslag på, kong Christian.”

Sydslesvig forblev imidlertid under tysk herredømme.

Genforeningen nødvendiggjorde derfor en fuldstændig omdannelse af Sprogforeningen.

H.P. Hanssen blev formand i 1921, og virksomheden måtte nu tilrettelægges i nøje overensstemmelse med den danske bibliotekslov – med kulturlov og gældende skole- og foreningslov. Foreningens sekretær Jacob Petersen gennemførte nyordninger, så Sprogforeningen kom til at omfatte hele Danmark.

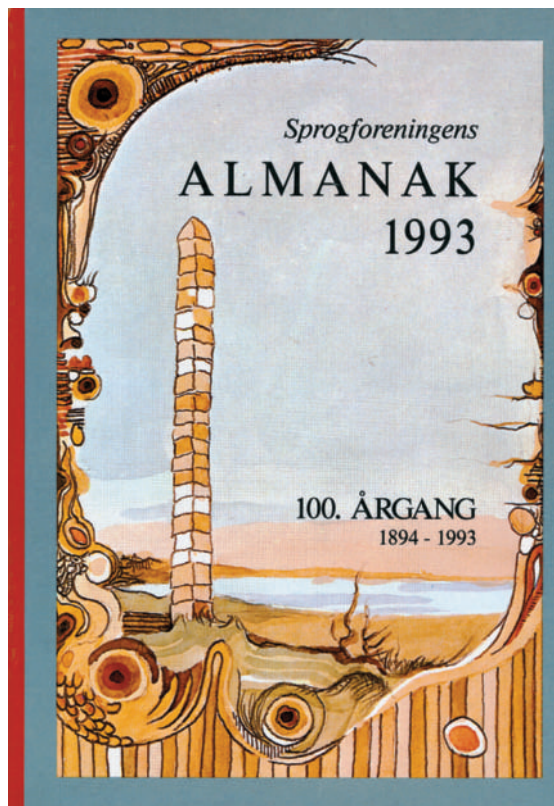
Samtidig så han en stor opgave i at støtte det sproglige og kulturelle arbejde i Sydslesvig ved bl.a. at sende store beløb over grænsen og vise en tro på, at det var landsmænd, der var blevet efterladt til fortsat udlændighed. I en lang årrække var den danske vandreleder, Niels Kjems, foreningens kontaktperson til arbejdet i Sydslesvig.

“I vil ikke blive glemt” udtalte statsminister Niels Neergaard som stærke, bærende støtteord ved Dybbølfesten i 1920.

Sprogforeningens Almanak og de mange bogudgivelser fortsatte.

Almanakken fik en levetid på 100 år. I 1993 mente den siddende bestyrelse, at opgaven var udtømt og måtte afsluttes – men de 100 års almanakker står stadig på hylderne som et væsentligt baggrundsstof og kildemateriale til belysning af 100-års-perioden.

Sprogforeningens Almanak fik en levetid på 100 år. I 1993 mente bestyrelsen at opgaven var udtømt og afsluttet. Almanakken fra 1993 (foto) blev således den sidste af alt 100 års almanakker.

18.000 medlemmer

Efter H.P.Hanssens død i 1936 overtog Jacob Petersen posten som formand for Sprogforeningen og virkede til efter 2. Verdenskrig. Opgaverne var mangfoldige, og i god overensstemmelse med formål og ånd blev der ydet støtte til tidens kulturelle aktiviteter i forsamlingshuse og biblioteker – i skoler og i kirkeligt regi. Sprogforeningen ydede store beløb, og det samme gjorde H.P. Hanssens Mindefond, Det Unge Grænseværn og Den sønderjyske Fonds legat m.fl.

2. Verdenskrig lagde naturligvis en stærk bremse på virksomheden. I 1952 overtalte flere J.Th. Arnfred fra Askov Højskole til at føre foreningen videre. Han var særdeles godt inde i forholdene efter mere end tyve år i bestyrelsen. Den udvikling der var i gang forstærkedes, og langsomt fik Sydslesvig stadig større betydning i foreningens arbejde uden at man dog forsømte området nord for grænsen. Fra Sydslesvig deltog nu blandt andre Niels Bøgh Andersen, Jaruplund som repræsentant for de sydslesvigske anliggender.

I 1954 kunne Sprogforeningen – i den H.P. Hanssenske ånd – og takket være en betydelig arv fra to gode danske borgere – være med til at indvi en dansk forsamlingsaal i tilknytning til den danske skole i Medelby, syd for den danske grænse – i mange år hjemsted for “Æ Amatør”, der op til nutiden fortsat opfører gode dilettantforestillinger på ægte sønderjysk dialekt.

Fru Edith Jacob Petersen, enke efter den tidligere formand, Jacob Petersen blev som sekretær en uvurderlig støtte. Medlemstallet toppede i 1946 med omkring 18.000 medlemmer, men viste derefter en faldende tendens.

Omkring mindretalforhandlingerne i Bonn/ København opstod der imidlertid nogen uro i landsdelen – hovedsagelig fordi enkelte nationale foreninger mente, at man ikke var blevet tilstrækkelig hørt og taget med på råd. Det førte til overvejelser vedrørende foreningernes eksistens og organisation. Der opstod tanker om, at det måske kunne blive svært fortsat at opretholde eget virkefelt, og forslag blev fremført om, at samarbejde, evt. sammenlægning

mellem op til flere af foreningerne kunne blive aktuelt – for således at skabe en tilstrækkelig kompetent forsamling til varetagelse af Grænselandets opgaver og problemer.

Sprogforeningens bestyrelse mente imidlertid ikke, at tiden var inde til disse konklusioner. Der var for foreningens vedkommende ikke behov for sådanne løsninger.

Det blev til gode kontakter mellem de respektive bestyrelser – men mere kom der ikke ud af tanken.

De fleste af disse foreninger fører i dag en selvstændig tilværelse med ret så enslydende personkredse som medlemmer.

Folkehjem

Sprogforeningens faste ejendom, *Folkehjem*, blev efterhånden et økonomisk problem. Skulle ejendommen fremover danne en tidsvarende ramme for bogsamlinger, mødevirksomhed og andre kulturelle aktiviteter krævede det en gennemgribende modernisering.

Hvor skulle pengene komme fra?

For at komme videre viste det sig nødvendigt at organisere et fremtidigt Folkehjem som en selvejende institution. Det skete i samarbejde med Aabenraa kommune bl.a. fordi byen ønskede sig en bygning til Det sønderjyske Landsbibliotek.

Derfor kom staten med ind i finansieringen, og Folkehjem fik en stor, flot biblioteksafdeling.

Sprogforeningen bidrog med de gamle bygninger og hele det erhvervede jordareal med den daværende ejendomsværdi på 400.000 kr. mod til gengæld at få stillet gratis lokaler til rådighed og derved bevare sit domicil på Folkehjem.

Foreningens almindelige virksomhed fortsatte i begrænset omfang nord for grænsen, mens bevillingerne til Sydslesvig voksede. Det var især uddeling af bøger, læsemapper til cirkulation, grammofonplader og lydbånd til danskundervisning i de mindre klasser. Støtte til vandre lærernes kursusvirksomhed på steder, hvor der ikke var danske skoler kom også på tale.

Foreningens arbejde for sproget fik bl.a. udtryk i stiftelsen af en

Litteraturpris og en *Pressepris*. Tanken om på denne måde at påskønne og opmuntre sønderjyske forfattere og journalister fremkom i 1977 i gårdejer Christian Speggers's formandsperiode.

Der blev i tiden op til år 2000 uddelt i alt 14 af disse priser.

Christian Speggers's efterfølger – overbibliotekar Jørgen Mågård, Bov – prøvede ihærdigt at skabe øget interesse for foreningen nord for grænsen. Han havde siden 1968 lagt et stort arbejde i jobbet som redaktør for Almanakken, men blev nu medinitiativtager til heftets ophør.

Sammen med et flertal i bestyrelsen nåede han ligeledes til den opfattelse, at det også måtte være bedst, at Sprogforeningen blev omdannet til en fond, hvor især Sydslesvig skulle nyde godt af det formueafkast, som foreningen rådede over.

Dog – på to hinanden følgende generalforsamlinger i 1996/97 – blev tanken forkastet.

En næsten helt ny bestyrelse tog over med nye love, der bygger på en syv-mands bestyrelse – tre i en sydslesvigsk afdeling og tilsvarende tre fra Nordslesvig, samt en fælles formand valgt på tværs af den samlede medlemsskare.

Sproget klarer sig godt!

I dag fungerer disse love, og den ny forening efter hensigten.

De to afdelinger har et fortrinligt samarbejde om fælles sproglige og kulturelle arrangementer både nord og syd for grænsen med Højskolesangbogen som et fast grundlag for danskheden.

I Sydslesvig uddeles dåbsbibler ved barnedåb i de danske kirker, malebog ved start i børnehave og flotte skoleskemaer til eleverne samt en god dansk boggave til hver enkelt afgangselev, såvel fra 9. og 10. klasse, hoved- og fællesskole som fra Duborgskolen.

Der samarbejdes i høj grad med SSF-distrikter og andre danske sammenslutninger om foredrag og oplæsning m.v. af kendte danske forfattere og foredragsholdere.

På mange forskellige måder søger Sprogforeningens repræsentanter at gøre en aktiv indsats for at synliggøre foreningens fælles mål.

*Klistermærker er
ét af midlerne
til at markere og vise
det danske sprog.*

Man deltager i større arrangementer i det sydslesvigske område.

Man viser ansigt ved at blande sig i sprogdebatten overalt, hvor det er muligt.

Der uddeles klistermærker med forskellige slogans: “Tal dansk ude og hjemme!” og “Sproget forbinder!”. Klistermærkerne er til anvendelse og synliggørelse på breve og brevpapir samt mange andre steder.

Ligeledes er der fremstillet drikkekrus påført et smukt naturbillede med sprogællinger i den sydslesvigske andedam som motiv og med en dansk tekst: “Vi snakker dansk, når vi mødes!” – til glæde for børn og unge.

Der har været udformet bagrudestreamers til biler, og man har været med i opsætning af årsmødeplakater, som i sin mangfoldighed medgiver sproget et iøjnefaldende skulderklap og præger omgivelserne så dansk som muligt.

Sprogforeningen sørger for, at læsemapper med læsestof og billedsider af danske ugeblade cirkulerer i bestemte kredse i Sydslesvig, mens Flensborg Avis tilsendes enkeltpersoner som god støtte til sprogets vedligeholdelse og udbredelse. Foreningen ønsker med alle disse tiltag at synliggøre såvel foreningen selv som det danske sprog både syd og nord for grænsen.

Den ny Sprogforening er overbevist om, at *det danske sprog klarer sig godt*.

I Nordslesvig arrangerer foreningen konkurrencer blandt skoleelever. Det gælder stileopgaver med sproget som emne – og det

gælder kassettebånd-indspilning af sagn og historiske fortællinger med lydmæssige effekter. Man søger at motivere pædagoger og lærere til at se en god undervisningsopgave i at være med til at styrke den mundtlige fortælletradition over for børn. Det bør gøres gennem en bevidst sproglig skolepolitik for således at holde såvel historie som kultur levende.

Man søger i samarbejde med lokalsamfundets nationalhistoriske foreninger at etablere møder og sammenkomster om aktuelle sproglige og grænseoverskridende emner. For eksempel er Sprogforeningen flere steder i Sønderjylland initiativtager til, at der fortsat afholdes arrangementer til minde om folkeafstemningen den 10. februar 1920, som afslutning på udlændighedstiden og samtidig som start på den nye sydslesvigske hverdag.

Hjælp til selvhjælp

Foreningen har et bredt net af kontaktpersoner, der hver især varetager et lokalområde og således søger at bevare den personlige kontakt med foreningens kontor på Folkehjem. Denne decentrale opbygning er af største vigtighed for foreningens eksistens. Den nuværende bestyrelse gør sig umage med at fastholde en struktur, der "forbinder" omkring sproget med Folkehøjskolens Sangbog som det solide bindeled.

Efter mottoet *hjælp til selvhjælp* yder foreningen fortsat økonomisk støtte til køb af Højskolesangbogen til anvendelse i forsamlingshuse og andre af tidens kulturelle sammenslutninger.

Fra år 2000 har Sprogforeningen besluttet at ændre praksis m.h.t. uddeling af priser.

Opgaven er nu sammenfattet i en fælles *Sprog- og Kulturpris*, der har til formål at påskønne en særlig indsats til gavn for det danske sprog og den danske kultur i Sønderjylland.

Sprogforeningen peger på, at det danske sprog i videst muligt omfang bør anvende dansk ordvalg, og at der bør ske fravalg af unødvendige, udefra kommende udtryk. Det gavner ikke det danske sprog, at "låneord" trænger ind på utallige områder. Således ønskes

et modsvar til et alt for teknologisk præget sprogbrug – ikke for at bremse en naturlig teknisk udvikling, men for at bevare det danske sprog. Foreningen vil være én af garantterne for, at kernen i dansk kultur, *sproget*, bliver holdt i live, samtidig med at der knyttes de nødvendige forståelsestråde til den historiske fortid, som skabte det danske sprog.

Det er et ansvar, som i høj grad påhviler vore skoler og undervisningsinstitutioner, politikere og hele den danske befolkning – nu og i fremtiden.

Sprogforeningen har i dag omkring 1400 medlemmer.

Ovenstående gennemgang af Sprogforeningens næsten 125-årige eksistens er skrevet af den nuværende formand, Ove Nissen, Rinkenæs.

For at søge dybere i perioden og for at sætte navne og ansigter på personkredsen må man bevæge sig over i tidens righoldigt eksisterende historiske materiale – og f.eks. besøge Billedsalen på Folkehjem i Aabenraa, hvor “Det nationale Portrætgalleri” fortæller om Sønderjyllands historie fra den nationale vækkelsestid til og med det beundringsværdige genforeningsarbejde fra 1920 og frem til vore dage. Det er stadig Folkehjem, der er Sprogforeningens stædet. Her har foreningen sine kontorlokaler, og alle forespørgsler, henvendelser og tilmeldinger modtages og besvares herfra.

Det tyske mindretal i Danmark

Af Hans Heinrich Hansen

Det tyske mindretal opstod efter grænsedragningen 1920. Det er i dag det eneste anerkendte mindretal i Danmark. Man kan kalde det en solstrålehistorie at forholdet i grænselandet i dag i Europa er kendt som forbilledligt.

Sådan har det ikke altid været.

For at forstå denne udvikling fra det negative til det positive, er man nødt til at gå tilbage i historien. Det er en sørgelig kendsgerning, at historien altid skrives med en national indfaldsvinkel og at dette ofte har været genstand for konflikter. Også den slesvigske historie bærer præg af en ikke altid objektiv fremstilling af det historiske forløb. Det er samtidig nødvendigt at understrege, at konflikten i hertugdømmerne Slesvig og Holsten opstod i forbindelse med nationalstatstanken. Fra begge sider – både fra dansk og fra tysk side – prøvede man at påvirke det nationale sindelag. Fra dansk side gjorde man det efter sejren ved Isted i 1850, idet man prøvede på at fremme det danske sprog i det slesvigske område. Fra tysk side prøvede man det samme efter sejren i 1864.

I hvor høj grad nationalstatens interesser tilgodeses i historien kan man se i det faktum at danske skolebøger, indtil begyndelsen af 1990'erne, ikke anså det for vigtigt eller nødvendigt at gøre opmærksom på Bismarcks holdning i forhandlingerne i London 1863. Ved disse fredsforhandlinger skal Bismarck have været villig til at foretage en folkeafstemning i det slesvigske område efter nationale sindelag. Grænsen ville så være forløbet nord for Tønder og syd for Flensborg.

Som tysksindet kan man godt få den mistanke, at en sådan pragmatisk holdning fra Bismarcks side ikke passede ind i det fjendebillede, som efter nederlaget i 1864 blev en del af den danske nationale selvforståelse.

Det er forståeligt at man - efter det frygtelige nederlag på

Dybbøl Banke i 1864, som medførte at Danmark tabte 2/5 dele af sit landområde og en befolkningsdel på 200.000 mennesker, som blev indlemmet i en prøjsisk provins - forsøgte at reducere egen skyld og andel i denne katastrofale udvikling. Men med nederlaget i 1864 blev Danmark et lille land med en begrænset udenrigspolitisk indflydelse.

Det er derfor imponerende, hvordan det er lykkedes at omprioritere lidenheden til noget stort. Jeg vil påstå, at Danmark har verdenspatent på definitionen af "Small is beautiful" baseret på grundtanken "Hvad udad tabes, skal indad vindes".

At 1864 har spillet en stor rolle i den danske selvforståelse, er en uomtvistelig kendsgerning. Dette konstateredes i forbindelse med invitationen til det tyske mindretal om at deltage i 75-års-jubilæet for grænsedragningen i 1995 på Dybbøl Banke. Og de nationale sind kan stadig i 2003 sættes i kog ved at man i fællesskab er blevet enig om at mindes de danske og de tyske faldne med en fælles mindehøjtidelighed.

En sindelagsgrænse

Da det tyske kejserrige 1918 tabte 1. Verdenskrig, lykkedes det især pga. en ihærdig indsats af H.P. Hanssen - den danske repræsentant i Berlin - at få det slesvigske spørgsmål løst i forbindelse med fredskonferencen i Versailles. Det lykkedes at opnå tilsagn om en folkeafstemning.

Gennem grundige undersøgelser, foretaget fra dansk side, havde man fået fastlagt en sindelagsgrænse. Afstemningen dengang drejede sig om, hvorvidt den nordlige del af Sønderjylland - som historisk set er en betegnelse for hele området mellem Kongeåen og Ejderen - igen skulle tilhøre den danske stat.

Sindelagsgrænsen har bidraget væsentligt til, at grænsen har holdt efter folkestemningen i 1920.

Men efter min opfattelse er en af de væsentligste årsager til, at grænsen har holdt, at det netop er en sindelagsgrænse og ikke en historisk grænse, der blev draget i 1920. Havde det været en histo-

risk grænse burde den have ligget enten ved Kongeåen eller ved Ejderen.

Selv om grænsedragningen set i bakspejlet lå på det rigtige sted havde de modsætninger, der udviklede sig i tiden efter afstemningen i 1920, alligevel rod i grænsedragningen.

Afstemningen blev nemlig gennemført på to forskellige måder nord og syd for grænsen.

Måden, afstemningen blev gennemført på, skabte splid mellem den tysk- og dansksindede del af befolkningen.

Den danske regering havde i sine forhandlinger i Versailles opnået en afstemningsmodus, der opdelte grænselandet i zoner. I zone 1, det nuværende Sønderjylland eller, som vi kalder det, Nordslesvig, afstemtes der en bloc – dvs. hele området under et – i zone 2 blev der afstemt i hver enkelt kommune for sig.

Fællesskab

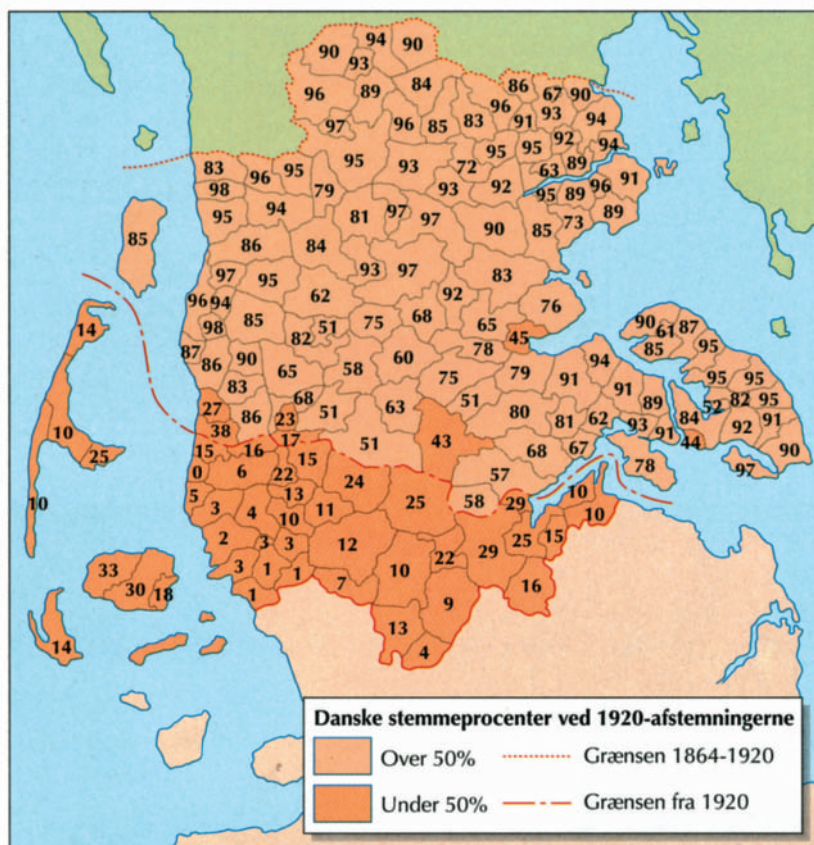
Afstemningen fandt sted med ca. en måneds mellemrum; syd for den nuværende grænse den 14. marts, og i det nuværende Sønderjylland den 10. februar.

Resultatet nord for grænsen var 75% for Danmark, 25% for Tyskland, og syd for grænsen omvendt: 80% for Tyskland, og 20% for Danmark. For mig er det et tydeligt bevis på en fornuftig grænsedragning.

Men en-bloc-afstemningen den 10. februar 1920 i Sønderjylland medførte i Nordslesvig, at visse byer som Højer, Tønder, Sønderborg og Aabenraa med tysk flertal plus den såkaldte skæve firkant i Tinglev-området ikke blev tilgodeset. Det blev af tyskerne nord for grænsen opfattet som uretfærdigt.

Denne kendsgerning benyttede den nu nyetablerede mindretalsorganisation til et krav om grænserevision. Denne målsætning bibeholdte man op igennem tyverne, og den forstærkedes efter 1933, da Hitler overtog magten. Mindretallet genkendte sig selv og sine krav i Hitlers parole ”Heim ins Reich”.

Som følge var der mange tilhængere af nationalsocialismen i det

tyske mindretal i slutningen af trediverne – en kendsgerning, der fremkaldte spændinger i grænselandet, som forøgedes yderligere ved besættelsen den 9. april 1940. Her kom det tyske mindretal i konflikt. På den ene side tilhørte man følelsesmæssigt det tyske folk, og på den anden side var man jo også følelsesmæssigt hjemmehørende i landsdelen. Man var en del af et fællesskab, der var overvejende dansk.

Man havde danske naboer, og man holdt fest sammen med dem, byttede blomster og alt, hvad der hører til et naboskab. Det, tror jeg, er grobunden for det, der hedder loyalitet overfor den danske stat. Den fandtes allerede dengang, men, som sagt, det tyske mindretal var i en konfliktsituation.

Det var ideologiernes tid. Man levede for noget, der var større end en selv - og til slut døde man for noget, der var større end en selv.

Mange unge mænd fra det tyske mindretal blev lokket ind i en krig, hvis målsætning og konsekvens de ikke kunne gennemskue. Det er ikke uvæsentligt, at det ikke var i modstrid med dansk lovgivning, for lovgivningen fra 1940 tillod deltagelse i og samarbejde med det tyske militær. Selvfølgelig var lovgivningen opstået i en meget vanskelig situation for Danmark.

Store problemer

Med Danmarks befrielse den 5. maj 1945 begyndte den mørkeste og bitreste tid for det tyske mindretal i Danmark. Alle tyske skoler og børnehaver blev lukket og konfiskeret. En tredjedel af det tyske mindretals mandlige befolkning, ca. 3.000 mænd, blev internerede, og det tyske mindretal beklagede tabet af 755 unge mænd, der ikke vendte hjem eller var faldet i krigen som frivillige soldater. De, der havde overlevet de rædselsfulde begivenheder i krigen, blev indespærret efter hjemkomsten.

På trods af denne fortvivlede situation lykkedes det det tyske mindretal at finde et perspektiv. I 1943 havde en kreds af tysksindede Haderslev-borgere i hemmelighed udarbejdet en loyalitetserklæring, der accepterede den bestående grænse og udtrykte loyalitet overfor den danske statsmagt og det danske kongehus.

Meningen med denne erklæring var at sikre det tyske mindretals beståen også efter en tabt krig.

Efter krigen blev denne erklæring - til trods for retsopgørets følger - optaget i formålsparagraffen ved den endelige konstituering af det tyske mindretals hovedorganisation, Bund deutscher Nord-schleswiger (BdN).

Med stort besvær og under de dårligste betingelser lykkedes det at opbygge tyske børnehaver og tyske privatskoler. Det må understreges, at der var meget store spændinger i det dansk-tyske grænse-land efter krigen. Dette skyldtes dels de erfaringer flertalsbe-folkningen havde gjort under besættelsestiden, dels det danske min-

dretals store tilvækst syd for grænsen med krav om grænserevisionen med ”Danmark til Ejderen”, og den manglende anerkendelse af de tyske privatskoler ved at man nægtede dem eksamensretten.

Løsningen på alle disse problemer tog sin begyndelse i 1955 med Bonn-København-erklæringerne, der blev formuleret i forbindelse med forbundsrepublikkens optagelse i NATO.

Mindretallene havde således en sidegevinst i det spil der hed storpolitik efter princippet ”Når det regner på præsten, drypper det på degnen.”

Danmarks indtræden i EF i 1973 var et yderligere bidrag til at fremme forståelsen mellem Danmark og Tyskland.

Med Bonn-København-erklæringerne fra 1955 opnåede det tyske mindretal en status af ligeberettigelse i Sønderjylland. Dette medførte, at det kulturelle liv blev rigere i Nordslesvig.

I 1995 blev det tyske mindretal inviteret til at deltage og holde tale ved den 75. genforeningsfest på Dybbøl Banke på initiativ af den daværende amtsborgmester Kresten Philipsen.

Vi har betragtet invitationen til Danmarks mest nationale fest på Danmarks mest nationale sted som et udtryk for, at vi ikke kun er tolereret, men accepteret som ligeværdige partnere i grænselandet.

I 1997 etableredes regionalrådet Sønderjylland-Schleswig som det første grænseoverskridende politiske råd med få beføjelser, men med stort perspektiv. Det tyske mindretal fik en fast plads i regionalrådet i den danske part af regionalrådet.

Dette anses fra det tyske mindretals side som en anerkendelse af det store grænseoverskridende arbejde, vi har stået for siden 1945.

Vi var og er brobyggere mellem dansk og tysk i grænselandet.

En unik situation

Intentionerne med Bonn-København-erklæringerne var at skabe retslige muligheder for at mindretallene nord og syd for grænsen kunne overleve politisk og kulturelt. Dette omfattede også en aftale om de to landes gensidige finansiering af deres mindretal.

Set i et europæisk perspektiv, er dette en unik situation.

I 2005 er det 50 år siden at statsminister H.C. Hansen og forbundskansler Konrad Adenauer ved en fælles højtidlighed i Bonn underskrev regeringserklæringerne for de to landes mindretal i det danske og tyske grænseland.

Det forudsætter dog, at forholdene mellem de to nationer er i orden og at de to nationer har en fælles interesse i at udvikle en gensidig forståelse. Så drypper det igen på degen, dvs. mindretallene.

Hidtil har de to lande levet op til disse intentioner, men der har dog i de sidste par år - fra tysk side - været problemer med finansieringen af mindretallene. Der har været en skævvridning, der nu delvis er rettet på.

Det dansk-tyske grænseland bliver ofte betegnet som model for mindretalsløsninger i Europa. Men man må konstatere, at modellen ikke umiddelbart kan overføres til andre regioner i Europa.

Danmark og Tyskland er, sammenlignet med andre lande, rige nationer, der indtil nu har råd til at finansiere de ekstra omkostninger, der opstår ved gennemførelsen af en optimal mindretalspolitik. Det forudsætter en politisk vilje til positiv særbehandling af mindretallet, og den er heldigvis til stede. Vi siger altid at et lands demokratiske indstilling kan måles ved måden, den behandler mindretal på.

Man kan lære af det dansk-tyske grænseland hvordan man opbygger demokratiske strukturer og hvordan man omgås hinanden, dvs. ikke kun i gensidig tolerance, men også med gensidig respekt for hinandens meninger og følelser.

Siden murens fald har de 25 tyske børnehaver og 17 skoler haft en stigende søgning. Dette skyldes i høj grad den ændrede holdning hos en stor del af flertalsbefolkningen. Hvor børn af ægteskaber med en dansk og en tysk forældredel før sendte deres børn i en dansk skole, er det nu blevet mere almindeligt at de sender deres børn i den tyske skole.

Ulige vilkår

I de sidste ti år er mindretalsspørgsmål blevet internationale anliggender. Europarådet har til dette formål vedtaget to instrumenter, nemlig "Rammekonventionen til beskyttelse af nationale mindretal" og "Chartaen til beskyttelse af regionale og mindretalssprog", i Danmark kaldt sprogpagten. Begge disse instrumenter venter vi os

meget af. De er med til at holde liv i det, vi kalder ligeværdighed. Alligevel er det på sin plads på dette sted at nævne, at vi fra det tyske mindretals side er bekymret over den kritiske og ofte afvisende holdning, der desværre for ofte kommer til udtryk ved offentlig brug af det tyske sprog. Netop på dette punkt ville en mere offensiv holdning fra de offentlige myndigheders side være en fordel.

Generelt har mindretallene i grænselandet, psykologisk set, ulige vilkår. I Danmark har det danske mindretal altid været anset som en "forhave" til den danske nation, medens det tyske mindretal anses for at være en "spydspids" for en tysk nation med 80 millioner indbyggere.

I fremtidens Europa vil nationerne få en mindre betydning, medens den nationale *kultur* vil komme til at spille en mere fremtrædende rolle.

Det tyske mindretal er et nationalt mindretal, men det vigtigste for os er at vedligeholde vor kultur. Vi vil bibeholde vores sprog, lade vore børn gå i tyske børnehaver og skoler, lade dem besøge biblioteker, foreninger og synge og holde fest sammen.

Vi har et godt forhold til vore danske naboer og vi nyder godt af at være en del af Danmark.

Dermed og ved at vi henter tysk kultur til grænselandet – en kultur der også kommer vore danske naboer til gode - skaber vi større gensidig forståelse og bidrager til en kulturel mangfoldighed i landsdelen.

I anledning af den tyske forbundspræsident Johannes Rau's besøg i København i 2002 var det tyske mindretal inviteret til en samtale med ham. Dette dokumenterede meget smukt den betydning, man tillægger det tyske mindretal som formidler og repræsentant for tysk kultur i Danmark. Da dronning Margrethe sammen med den daværende tyske forbundspræsident Roman Herzog i 1998 besøgte grænselandet, var det et ridderslag for det tyske mindretal.

Vi anser os selv i ordets sande forstand for at være brobyggere mellem dansk og tysk.

Mindretal har altid levet med en dobbelt loyalitet, loyaliteten overfor mindretallet og loyaliteten overfor statsmagten. Fremtidens

Europa vil kræve en sådan loyalitet også af flertalsbefolkningerne. Derfor kan forholdene i det dansk-tyske grænseland med rette betragtes som et europæisk fremtidsperspektiv.

Beretning om Grænseforeningens virksomhed

1. september 2002 – 31. august 2003

Sendemandsmødet 2002

Lørdag den 26. oktober 2002 samledes på Hotel Nyborg Strand 168 Sendemænd - der repræsenterede 83 lokalforeninger - sammen med udvalgsmedlemmer, hovedstyrelsesmedlemmer, 33 gæster fra Sydslesvig samt andre gæster, således at mødet i alt havde 280 deltagere.

Som dirigent valgtes *Ole Stig Andersen*.

Formanden, *Torben Rechendorff*, aflagde beretning om foreningens virke. Denne blev taget til efterretning, og regnskabet for året fra 1. april 2001 til 31. marts 2002, som blev fremlagt af undertegnede direktør *Niels Henriksen*, blev enstemmigt vedtaget.

Torben Rechendorff blev genvalgt som foreningens formand frem til efteråret 2004. Foreningens revisorer, Statsautoriseret Revisionsaktieselskab Haugbyrd, Faurum & Andersen v/statsautoriserede revisorer *Leif Faurum* og *Jens Haugbyrd*, blev ligeledes genvalgt.

Grænseforeningens Kulturpris blev tildelt ægteparret *Gisela og Bodo Daetz*, Kobbermølle som en anerkendelse af renoveringen og indretningen af museet i forbindelse med Chr. IV's industrianlæg i Kobbermølle nord for Flensborg, som de har været initiativtagere til.

Louis Nielsen og Hustrus Legat tilfaldt Grænseforeningen for Vraa og Omegn og blev modtaget af denne forenings formand, *Ingrid Nielsen*, Vrå.

Silke Hinrichsen, der er medlem af den slesvig-holstenske Landdag for Sydslesvigsk Vælgerforening, gav en orientering om den aktuelle politiske situation for det danske mindretal i Sydslesvig.

Torben Rechendorff overrækker Grænseforeningens Kulturpris til Bodo og Gisela Daetz.

Grænseforeningens Hovedstyrelse

I den forløbne periode har Hovedstyrelsen været samlet den 25. oktober 2002 i Nyborg, den 29. marts 2003 i Middelfart og den 28. juni 2003 i Odense. På disse møder har Hovedstyrelsens medlemmer fået en orientering om det daglige arbejde i Grænseforeningen, dels ved formanden, dels ved formændene for de nedsatte udvalg: Informationsudvalget, Kursusudvalget, Lokalforeningsudvalget, Pædagogisk Udvalg samt Røhsmindeudvalget og Landbrugsudvalget.

Endvidere behandler Hovedstyrelsen de toårige handlingsplaner og vedtager foreningens budget.

Mødet den 29. marts havde specielt fokus på den *Handlingsplan*, som skal beskrive de aktiviteter, som kommer til at præge Grænseforeningens arbejde i de kommende år. Som optakt hertil holdt Hovedstyrelsen en inspirerende temadrøftelse, der har dannet grundlag for det fortsatte arbejde med "Handlingsplan 2004-2005". Formændene for de fire førstnævnte udvalg danner arbejdsgruppen hertil under mottoet: "*Med de økonomiske og menneskelige ressourcer, vi kan mobilisere, skal vi søge at nå længst muligt ud med vort budskab*".

På Hovedstyrelsesmødet den 28. juni 2003 blev der gjort rede for

to succesrige pr-aktiviteter, der netop havde fundet sted, nemlig Grænseforeningens deltagelse i Fællesdyrskuet i Roskilde i maj 2003 og i den 35. Forårsudstilling i Aalborghallen i april.

På samme møde ansatte Hovedstyrelsen *Knud-Erik Therkelsen* som foreningens generalsekretær fra 1. januar 2004 som afløser for foreningens hidtidige direktør *Niels Henriksen*, der forlader sin stilling med udgangen af oktober måned 2003.

“Idrætsgrunden”

Den 4. december 2002 har Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU) endeligt erhvervet og overtaget den 10.000 m2 store grund, der ligger som nabo til Idrætshallen i Flensborg.

Grænseforeningen har over for SdU forpligtet sig til at finansiere dette køb på kr. 5,2 mio., og SdU vil modtage beløbet i tre lige store rater ved udgangen af årene 2002, 2003 og 2004. Til dækning af denne finansiering er der blevet søgt legat- og fondsmidler, ligesom der internt i foreningen over for kredse, foreninger og medlemmer af Grænseforeningen er udsendt opfordring til at støtte denne sag. Frem til 31.12. 2002 var der til dette formål modtaget over kr. 800.000 udefra. I 2003 er der frem til 1. august 2003 modtaget over kr. 400.000. Også i 2004 vil blive søgt støtte til dette formål. Det årlige overskud fra *Det sønderjydske Lotteri* vil i disse år også blive anvendt til finansiering af Idrætsgrunden.

“Grænselandet på frimærker”

Et utraditionelt inspirationsmateriale til brug i folkeskolernes overbygning (primært 7.-8. klassetrin) kunne i marts 2003 sendes ud til Grænseforeningens skolemedlemskaber og senere til samtlige grundskoler i Danmark gennem de landsdækkende Amtcentre for Undervisning.

Med udgangspunkt i de frimærker, som er

udkommet på begge sider af grænsen, og som i deres motiv har relation til grænselandet, har lærebogsforfatteren *Benny Jørgensen* for Grænseforeningen fremstillet materialet, som i første oplag udkom i 5.500 eksemplarer. Materialet blev genoptrykt i et mindre oplag i slutningen af august i år. Hftet tilbydes skolerne i klassesæt og hele indholdet er tilgængeligt på Grænseforeningens hjemmeside.

Grænseforeningens indsamlinger

To gange om året foregår der landsindsamlinger i Grænseforeningens regi.

Det drejer sig om *salget af Dybbølmærker* i april måned og salg af lodsedler i *Det sønderjydske Lotteri* i eftersommeren. Begge disse indsamlinger aktiverer en lang række skoler, især salget af Dybbølmærker, hvor omkring 500 skoleklasser over hele landet hvert år sælger Dybbølmærker. Alle de involverede skolebørn, deres forældre samt lærerne, får en omhyggelig orientering om baggrunden for Dybbøldagen, hvad pengene bruges til, samt om Grænseforeningen og om det danske i Sydslesvig. Salget af lodsedler sker dels ved girosalg af lodsedler, som administreres af Grænseforeningens hovedkontor, dels ved salg, som foregår ved lokalforeningernes foranledning.

Lokalforeningernes lodseddelsalg giver mange foreninger et kærkomment økonomisk supplement til deres venskabsarbejde med Sydslesvig, idet man til dette formål kan beholde 50 % af lodsedlernes udsalgspris på kr. 10,- pr. stk.

Grænseforeningen og skolerne

I sit oplysningsarbejde er Grænseforeningen i øvrigt meget opmærksom på skolerne. Ud over de ovennævnte emner: ”Grænselandet på Frimærker”, Dybbølmærkesalget og lodseddelsalget, som mange lokalforeninger involverer skolebørn i, arrangeres der traditionelt i månederne marts og november et tredages

”Sydslesvig-seminar” på Christianslyst for lærere, der er ansat på medlemsskoler eller skoler, som har solgt Dybbølmærker. Siden starten på denne aktivitet for fem år siden har over 300 lærere deltaget, og seminarernes relevans og høje faglige indhold har gjort dem attraktive at deltage i. Mange af de lærere, som har deltaget i disse seminarer, kan i dag genfindes som bestyrelsesmedlemmer i den lokale Grænseforening.

De danske sydslesvigske organisationer ejer fire gode lejrskolesteder i Sydslesvig, og efter ansøgning kan skoler, der ønsker at holde lejrskole på et af disse – eller i øvrigt i Sydslesvig - få befordringsudgiften mellem nærmeste danske jernbanestation og det valgte lejrskolested i Sydslesvig dækket af Grænseforeningen. Det er en aktivitet, som er meget værdsat, og som optakt til Sydslesvigturen bliver den næsten altid suppleret af et par gæstelærtimer i klassen ved Grænseforeningens konsulent.

Grænseforeningens publikationer

Seks gange om året udkommer Grænseforeningens medlemsblad ”GRÆNSEN” i over 20.000 eksemplarer. Bladet indeholder aktuelt stof fra det danske mindretal i Sydslesvig og fra Grænseforeningen og dens lokalforeninger, herunder også en aktivitetskalender, der omtaler kommende aktiviteter i lokalforeningerne overalt i landet.

Alle bestyrelsesmedlemmer modtager desuden fem gange om året et ”Nyhedsbrev”, som indeholder orientering fra hovedkontoret, målrettet til modtagergruppen, som er i størrelsesordenen 850-900.

Opkrævning på kommende års medlemskontingent udsendes fra Hovedkontoret i november måned sammen med Grænseforeningens Årbog samt i de fleste tilfælde også en henvendelse fra den lokale forening, som den pågældende modtager er

medlem af. I november 2002 udsendtes Årbog 2003 "*Sydsløvigs DANSKE hverdag*". Årbogen indeholder otte individuelle bidrag til belysning af det emne, som bogens titel dækker, samt sidste års formandsberetning.

Grænseforeningens medlemstal

Dette tal opgøres årligt pr. 31. marts og er baseret på lokalforeningernes indberetninger og hovedforeningens eget adressekartotek. Det totale medlemstal er nu på 29.588. Foreningen har måttet tage afsked med 3.279 medlemmer. Langt de fleste af disse havde deres rødder i foreningens meget høje medlemstal tilbage i 1950'erne og 1960'erne, og de har nu forladt foreningen af naturlige årsager.

Men Grænseforeningen og dens 120 lokalforeninger er aktive, og i årets løb er der blevet indmeldt ikke mindre end 1.414 nye medlemmer, som gennem deres medlemskab er med til at markere deres interesse for og støtte til det danske mindretal syd for grænsen. Netto-tilbagegangen er således på 1.865 i løbet af året. 250 er individuelle medlemmer af hovedforeningen og derfor ikke knyttet til nogen lokalforening.

I det samlede medlemstal er der 588 skoler og 21 biblioteker.

Grænseforeningens økonomi

Grænseforeningen har i driftsåret 2002-2003 haft indtægter på i alt kr. 11,6 mio. Indregnet heri er nettoresultatet fra "Det sønderjydske Lotteri", som gav kr. 1,4 mio. kr. og Dybbøldagsindsamlingen med kr. 767.000. Fra Grænsefonden er der modtaget godt kr. 2.3 mio. Arv og gaver udgjorde kr. 1,4 mio., og renteindtægterne bidrog med knap kr. 2,8 mio.

Til opfyldelse af Grænseforeningens formål er der på udgiftssiden overført en lille mio. kr. til den tidligere omtalte "Idrætsgrund" i Flensborg, lige som en udgift på næsten kr. 600.000 betegner afslutningen på Grænseforeningens forpligtelser over for fritidshjemsbyggeriet i Egernførde. I alt er der ydet støtte til det danske

mindretal syd for grænsen for mere end 2 mio. kr.

Til oplysning, tryksager, medlemskontakt og anden kommunikation, som er en væsentlig del af foreningens formulerede formål - og en forudsætning for at kunne yde den ønskede støtte også i fremtiden - er der i årets løb blevet anvendt i alt kr. 4,4 mio.

Årsregnskabet udviser et overskud på kr. 64.494, som er overført til kontoen for Idrætsgrunden i Flensborg. Status balancerer med kr. 94 mio. og foreningens egenkapital udgør nu over kr. 30 mio.

For regnskabsmæssige detaljer henvises der i øvrigt til "*Arsregnskab 2002/2003 for Grænseforeningen*". Som noget nyt indeholder dette års regnskab en "*Regnskabsrapport*", der sammen med noterne bidrager til at gøre årsregnskabet let tilgængeligt og transparent.

Niels Henriksen
5. september 2003

Grænseforeningen

Protektor

Hans Kongelige Højhed Prins Joachim

Forretningsudvalg 2003

Tidl. minister Torben Rechendorff, Hørsholm (formand)

Forstander Wolfgang Dibbern, Højer (1. næstformand)

Biskop Karsten Nissen, Viborg (2. næstformand)

Tidl. amtsrådsmedlem Ruth Jensen, Grindsted

Tidl. skoleinspektør Ove Nissen, Gråsten

Forstander Karl Sommer, Odense

Hovedstyrelse 2003

Kredsvalgte: landbrugslærer Jørgen Bruun Christensen, Nykøbing M, tidl. amtsrådsmedlem Ruth Jensen, Grindsted, frimærkehandler Erling Nielsen, Fuglebjerg, Mirco Fischer, København, advokat Chr. Staugaard Nielsen, Allingåbro, overlærer Gunnar Lorenzen, Glostrup, skoleleder Sonja Melgaard, Storvorde, Jes Reiner Pedersen, Brovst, skoleleder Minna Bøgebjerg, Gudme, sognepræst Flemming Anker, Rønne, overlærer Jytte Nielsen, Nørreballe, Arne Lysholm, Viby Sj., Lisbet Skau, Vojens, Jette Hansen, Holmegaard, Carsten Dalgaard, Ikast, Svend Damgaard, Lunderskov, Ellen Johanne Eisum, Risskov, forstander Karl Sommer, Odense, tidl. overlærer Marie Hess, Nordborg, overlærer Annmarie Langballe, Skive, overlærer Sigrid Andersen, Agerskov, overlærer Rasmus Laursen, Tommerup, tidl. skoleinspektør Ove Nissen, Gråsten, tidl. overlærer Kirsten Schødt, Silkeborg, forretningsfører Svend Kristiansen, Højer, disponent Poul Johs. Olsen, Kirke Eskilstrup, tidl. regnskabschef P.H.Lundbjerg Hansen, Rungsted Kyst

Tingvalgte: universitetsrektor Sven Caspersen, Aalborg, tidl. chefredaktør Karsten Madsen, København, tidl. minister Knud Enggaard, Skovlunde, informationschef Niels Jørgen Langkilde, højskoleforstander Knud-Erik Therkelsen, amtsborgmester Carl Holst, Aabenraa, forpagter Edmund Mogensen, Kruså, lektor Henning Gjellerod, Holstebro, frimenighedspræst Henrik Jensen, Ole Stig Andersen, København

Administration:

Peder Skrams Gade 5, 2.

Postboks 9074

1022 København K

Telefon 33 11 30 63

Telefax 33 32 73 76

Giro 300-1849

CVR nr. 55 74 41 14

E-mail:

info@graenseforeningen.dk

Hjemmeside:

www.graenseforeningen.dk

Generalsekretær:

Knud-Erik Therkelsen

Det er Grænseforeningens formål
at støtte danskheden i grænselandet,
særligt syd for grænsen,
at udbrede kendskabet
til grænselandets forhold
samt at bevare og styrke
dansk sprog og kultur